

מרכז בגין-סאדאת (בס"א) למחקרים אסטרטגיים
אוניברסיטת בר-אילן
עיונים בביטחון המזה"ת מס' 68

מדיניות צרפת כלפי הסכסוך הישראלי-פלשתינאי
בתקופת האינתיפאדה השנייה, 2000-2005

צילה הרשקו

© כל הזכויות שמורות
מרכז בס"א, אוניברסיטת בר-אילן
רמת גן, יולי 2006
ISSN 0793-1042

מרכז בגין-סאדאת (בס"א) למחקרים אסטרטגיים

מרכז בגין-סאדאת (בס"א) למחקרים אסטרטגיים נוסד על ידי ד"ר תומס הכט, ממנהיגי יהדות קנדה. המרכז מוקדש לזכרם של מנחם בגין ואנואר סאדאת, אשר בחזונם ובמעשיהם הביאו לחוזה שלום ראשון בין ישראל לבין מדינה ערבית. המרכז הוא גוף אקדמי עצמאי השואף לתרום לקידום הביטחון והשלום במזרח התיכון באמצעות מחקרים מכווני מדיניות בנושאי ביטחון לאומי במזרח התיכון. המרכז פועל ליד החוג למדעי המדינה שבאוניברסיטת בר-אילן.

סדרת הפרסומים "עיונים בביטחון המזה"ת" מהווה במה לעבודות אקדמיות הראויות לתשומת לב הציבור החושב. סדרת הפרסומים "דיונים בביטחון לאומי" מביאה לציבור את תוכן ההרצאות שהושמעו בכנסים שמארגן המרכז. תוכן החוברות משקף כמובן את דעת המחברים בלבד. באמצעות הפרסומים, הכנסים, ימי העיון והסמינרים מתכוון המרכז לעורר דיון ציבורי וחשיבה מסודרת בנושאי שלום וביטחון במזרח התיכון.

ועדה מייעצת בין-לאומית

מייסד המרכז ויושב ראש הוועדה המייעצת: ד"ר תומס א' הכט
חברים: אלוף (מיל') אורי אור, פרופ' משה ארנס, גב' נרי בלומפילד, סר רוברט רודס גיימס, גנרל אלכסנדר מ' הייג, גב' גיודי אן הכט, גב' מריון הכט, מר רוברט הכט, מר שלמה הלל, פרופ' ריבה הפט-הכט, מר איזי ליבלר, סנטור יוסף א' ליברמן, מר רוברט ק' ליפטון, אלוף (מיל') דניאל מט, מר בריאן מולרוני, קומודור ג'סיט סינג, השגריר נורמן ספקטור, גב' מדליין פהר, מר סימור ד' רייך, השגריר מאיר רוזן, השגריר זלמן שובל, רב-אלוף (מיל') דן שומרון, מר יצחק שמיר, מר מוזי וורטהיים.

ועדה אקדמית מייעצת בין-לאומית

פרופ' דזמונד בול, האוניברסיטה האוסטרלית הלאומית, פרופ' אליוט א' כהן אוניברסיטת גיונס הופקינס, פרופ' סטיבן ר' דויד אוניברסיטת גיונס הופקינס, פרופ' יחזקאל דרור האוניברסיטה העברית, פרופ' לורנס פרידמן קינגס קולג', פרופ' רוברט ג' ליבר אוניברסיטת ג'ורג'טאון, פרופ' אפרים קארש קינגס קולג', פרופ' ארווין קוטלר אוניברסיטת מקגיל, פרופ' ברוס מ' רוסט אוניברסיטת ייל.

צוות המרכז

מנהל המרכז: פרופ' אפרים ענבר
חוקרים בכירים: השגריר יצחק אורן, ד"ר זאב בונן, ד"ר רמי גינת, פרופ' איתן גלבוע, פרופ' אריה הילמן, אל"מ (מיל') אבי הר-אבן, פרופ' סטיוארט א' כהן, ד"ר זאב מגן, פרופ' עמיקם נחמני, ד"ר מקס סינגר, פרופ' שמואל סנדלר, ד"ר יונתן פאקס, ד"ר גיל פיילר, ד"ר הלל פריש, ד"ר אבי קובר, אלוף (מיל') אברהם רותם, ד"ר דני שוהם, פרופ' גירלד שטיינברג, ד"ר שלמה שפירא.
חוקרים: ד"ר צילה הרשקו, ד"ר מרדכי קידר, ד"ר יונתן ריינהולד, ד"ר רון שליפר.
מתאם קשרי חוץ: דוד מ' וינברג
מרכזת: חוה וקסמן-כהן
עריכה בעברית: אלונה ברינר רוזנמן
עריכה באנגלית: תמי שטרנליב

תוכן העניינים

1	הקדמה.....
5	עמוד 1 עמדותיה של צרפת.....
	פרק א' ועידת פאריס (אוקטובר 2000)
8	ועמדת צרפת בתחילת האינתיפאדה.....
	פרק ב' בחירת שרון לראשות ממשלת ישראל.....
14	עמוד 14 עמדת צרפת על המדיניות המזרח תיכונית של צרפת.....
	פרק ג' הפיגועים ב-11.9.2001
21	ועמדת צרפת על המדיניות המזרח תיכונית של צרפת.....
	פרק ד' המשבר בעיראק.....
33	עמוד 33 עמדת צרפת על המדיניות המזרח תיכונית של צרפת.....
	פרק ה' מות ערפאת, נובמבר 2004.....
41	עמוד 41 עמדת צרפת על המדיניות המזרח תיכונית של צרפת.....
	פרק ו' תכנית ההתנתקות.....
44	עמוד 44 עמדת צרפת על המדיניות המזרח תיכונית של צרפת.....
	פרק ז' "שדרוג" היחסים עם ישראל.....
51	עמוד 51 עמדת צרפת על המדיניות המזרח תיכונית של צרפת.....
	פרק ח' סיכום.....
59	עמוד 59 עמדת צרפת על המדיניות המזרח תיכונית של צרפת.....
	פרק ט' הערות.....
66	עמוד 66 עמדת צרפת על המדיניות המזרח תיכונית של צרפת.....

הקדמה

מחקר זה עוסק בעמדותיה של הדיפלומטיה הצרפתית כלפי הסכסוך הישראלי-פלשתינאי בחמש השנים הראשונות של האינתיפאדה השנייה, "אינתיפאדת אל-אקצא", החל מספטמבר 2000 ועד ספטמבר 2005.

ההתמקדות בעמדה הצרפתית כלפי האינתיפאדה השנייה חשובה מבחינה מחקרית ומעשית, שכן הדיפלומטיה הצרפתית מעורבת באופן אינטנסיבי במהלכים של הדיפלומטיה הבין-לאומית שליוו את האינתיפאדה השנייה החל מראשיתה בספטמבר 2000 ועד לימינו. מעורבותה הדיפלומטית של צרפת בקונפליקט הישראלי-פלשתינאי היא בעלת משמעות בשל מספר סיבות: היותה חברה קבועה במועצת הביטחון של האו"ם, מעמדה המרכזי באיחוד האירופי, פעילותה רבת ההיקף בתחום הדיפלומטיה הבין-לאומית, הקשרים הדיפלומטיים האינטנסיביים שלה עם מדינות ערב ועם הרשות הפלשתינאית בכלל זה, הקשרים הבינלאומיים הענפים עם ישראל וקיומה בצרפת של הקהילה היהודית השלישית בגודלה בעולם.

שילוב אינטרסים שמקורם בניתוח ראציונאלי עם המניעים הרגשיים הביאו לתמיכה צרפתית חד-צדדית בפלשתינאים בעיקר בארבע השנים הראשונות של האינתיפאדה השנייה, עד מותו של ערפאת בנובמבר 2004. המעורבות הצרפתית האינטנסיבית התבטאה בשטף הצהרות ותגובות פומביות של אדריכלי מדיניות החוץ הצרפתית, ביוזמות דיפלומטיות באו"ם ובמוסדות האיחוד האירופי, במפגשים דיפלומטיים חובקי עולם, ובתמיכה כלכלית ומורלית ברשות הפלשתינאית ובמנהיגה יאסר ערפאת. כל אלה נועדו להפעיל לחץ בין-לאומי על ישראל לחידוש תהליך השלום ולהקמתה בטווח הקרוב של מדינה פלשתינאית בגבולות 1967 כמוצא היחיד לסכסוך הדמים.

הגישה הצרפתית החד-צדדית הביאה לתוצאות הפוכות מיעדיה המוצהרים של צרפת ואף תרמה לתהליך ההתדרדרות הביטחונית במהלך האינתיפאדה השנייה. ההתבטאויות הצרפתיות המלוות בביקורת חריפה וחד-צדדית כלפי ישראל, והיוזמות הדיפלומטיות של צרפת בצמתים קריטיים של הסכסוך, חידדו והקצינו את עמדות שני הצדדים במקום למתן ולקרב ביניהן: הם עודדו את הפלשתינאים, במידה רבה, להמשיך במעשי האלימות והטרור ובכך גרמו להקשחת האמצעים הצבאיים של ישראל. בנוסף, הם יצרו בקרב הישראלים מרירות וטינה כלפי צרפת ואף רתיעה מצרופה כמתווך בסכסוך. בשל עמדתה החד-צדדית הפרו-פלשתינאית מילאה צרפת בחמש שנות האינתיפאדה תפקיד לא קונסטרוקטיבי בעיקרו. היא לא הצליחה לקדם את האינטרסים המוצהרים

שלה להשגת יותר יציבות באזור ולהתקדמות בתהליך הקמת מדינה פלשתינאית, כפי שלא הצליחה לבסס את מעמדה והשפעתה כמדינה המקובלת כמתווכת בסכסוך.

לצורך ביסוס הטענות הנ"ל, אסקור ואנתח את תגובות הדיפלומטיה הצרפתית לפרשיות מפתח ולאירועים מרכזיים שהטביעו את חותמם הן על התפתחות האינתיפאדה השנייה והן על הזירה הבין-לאומית, במהלך התקופה שאליה מתייחס המחקר (מספטמבר 2000 עד ספטמבר 2005). אתייחס בעיקר להשפעות והשלכות האירועים הבאים: המפגש הישראלי-פלשתינאי בפאריס באוקטובר 2000 בחסות ארצות הברית; בחירת שרון כראש ממשלת ישראל בפברואר 2001; הפיגועים בארצות הברית ב-11 בספטמבר 2001; המשבר והמלחמה בעיראק שהחלה במרץ 2003; מות ערפאת בנובמבר 2004 ותכנית ההתנתקות של שרון, שבוצעה באוגוסט 2005. מטבע הדברים אתייחס לא רק לאירועים עצמם, אלא גם לבדיקת תגובות השרשרת, ולהשלכותיהם על העמדה הצרפתית. אבדוק האם ובאיזו מידה חוללו האירועים שינויים ביחסה של צרפת לנושאים שונים כמו תהליך השלום והמאבק בטרור וכן את השלכות התגובות הצרפתיות על התפתחותה של האינתיפאדה השנייה.

המחקר אינו מתמקד בעמדותיה של ישראל בנושא האינתיפאדה השנייה אם כי אינו מתעלם מהן. תקופת המחקר אינה תקופה הומוגנית ביחסי צרפת-ישראל, היא מתאפיינת בתמורות ובהתפתחויות בעיקר בתחום היחסים הבילטרליים. בפרק האחרון של המחקר אתייחס ל"שדרוג" יחסי הגומלין בין שתי המדינות, תהליך שהחל כבר ביוני 2002, בעת ביקורו של שר החוץ, דומיניק דה וילפן (Dominique de Villepin), בישראל וממשיך גם בעת סיום כתיבתו של מחקר זה באוקטובר 2005. התהליך החל במידה רבה בשל המסקנה של צרפת, שמדיניותה החד-צדדית פוגמת ביכולתה לשמש כמתווך בסכסוך הישראלי-פלשתינאי, דבר המאמת את הטיעון, שהוצג לעיל, בדבר ההשלכות השליליות שהיו למעורבות הצרפתית בשלבים הראשונים של האינתיפאדה. בשל קוצר היריעה, אתייחס בקצרה לתיאור היחסים הבילטרליים המסועפים, נושא העשוי להוות מחקר רחב בפני עצמו. יחד עם זאת אתמקד בבחינת ההשלכות שהיו ל"שדרוג" היחסים על עמדותיה של צרפת בנושא הסכסוך הישראלי-פלשתינאי, ואתייחס בפרט לבחינת השאלה באיזו מידה "שדרוג" היחסים הביא עמו שינוי בעמדותיה של צרפת כלפי האינתיפאדה השנייה.

בשל חשיבותו האקטואלית של המחקר אסיים במסקנות הנוגעות להשלכות מעורבותה של צרפת בסכסוך הישראלי-פלשתינאי הנוכחי ובהמלצות בנוגע ליחסה של ישראל כלפי מעורבות זו.

דומיניק דה וילפן, ראש ממשלת צרפת בעת כתיבת שורות אלה, ושר החוץ בעבר, בהתייחסותו לפעילות הדיפלומטית של צרפת, ערך הבחנה בין הדיפלומט הטרוד בתגובות לקצב האירועים האינטנסיבי לבין האמן היכול לפסוע לאחור ולבחון את יצירתו, לנתחה ואף לתקנה.¹ אף שאנו נמצאים עדיין במהלכם של האירועים המאפיינים את האינתיפאדה השנייה, נראה, שלחוקר הבודק בעיון רב את האירועים בחמש השנים שעברו מאז פרוץ האינתיפאדה ואת העמדות והתגובות של צרפת בקשר לאירועים אלה, ישנה מידה לא מעטה של פרספקטיבה היסטורית ויכולת ניתוח בנוגע להשלכותיהם.

המחקר מתבסס ברובו הגדול על מקורות צרפתיים, ובעיקר על הארכיונים באתר האינטרנט של הנשיאות בצרפת (האליזה)² ושל משרד החוץ הצרפתי - הקה ד'ורסיי (Quai d'Orsay).³ שני מוסדות אלה אמונים לפי החוקה הצרפתית על גיבושה ועל הוצאתה לפועל של מדיניות החוץ הצרפתית. נציין בהקשר זה שמדיניות החוץ בצרפת אינה מלווה בדיון ציבורי אמיתי וכי הרשות המחוקקת - האסיפה הלאומית והסנט - כמעט ואינם מתערבים בנושאים אלה. המעורבות היחידה היא באמצעות ועדות החוץ של בית הנבחרים והסנט, שמקבלות דיווח משר החוץ ומציגות לו את שאלותיהן. חלק גדול מהשפעתו המרשימה של משרד החוץ באה לו בשל כוח האדם הרב והמיומן העומד לרשותו, בשל התקציבים המכובדים לביצוע משימותיו וכן בשל מסורת ומורשת ארוכה של עבודה דיפלומטית היוצרת המשכיות. יועציו המדיניים של הנשיא הם תכופות אנשי הקה ד'ורסיי, גורם נוסף המסביר את השפעתו המרכזית של הקה ד'ורסיי בעיצוב מדיניות החוץ הצרפתית, ומדיניותה בשאלת הסכסוך הישראלי-פלשתינאי בכלל זה.⁴

ריבויים של המסמכים באתר האינטרנט של הממשל הצרפתי ובעיקר של הקה ד'ורסיי מעידים על המגמה ליישם את עיקרון השקיפות. משרד החוץ הצרפתי מפרסם כמעט מידי יום ביומו באתר האינטרנט שלו את מכלול ההודעות הרשמיות ואת תוכןן של מסיבות העיתונאים בנושאים השונים העומדים על סדר היום המדיני. בתוך מכלול הנושאים הייתה קיימת התייחסות בולטת וכמעט יום-יומית לשאלת הסכסוך הישראלי-פלשתינאי, המעידה על החשיבות שצרפת מייחסת לנושא. ריבוי המסמכים עלול ליצור קושי המהווה "פרדוקס תקשורתי": אוקיאנוס המידע מקשה לעתים לזהות את הזרמים העיקריים ולראות את התמונה הברורה, דבר המחייב סלקטיביות בהצגת וניתוח המסמכים. הנני מודעת לכך שמחקר העוסק בנושא אקטואלי ורגיש מסוג זה דורש משנה זהירות.

המסמכים והדיונים הפנימיים של משרד החוץ הצרפתי, העוסקים בעמדת צרפת כלפי הסכסוך הישראלי-פלשתינאי הנוכחי, אינם נגישים לחוקרים. כך שלא ניתן היה להשוות בין המסמכים הפנימיים לבין ההתבטאויות הפומביות

כדי לבדוק באיזו מידה משקפות ההתבטאויות הפומביות של משרד החוץ הצרפתי את עמדותיו בפועל. יחד עם זאת, ראוי להדגיש את ערכן של ההתבטאויות הפומביות כמשקפות וכמבטאות את השאיפה המרכזית של צרפת להשפעה, ואת התפיסה הצרפתית הבסיסית של חשיבות הדיאלוג והדיפלומטיה בפתרון סכסוכים בכלל ובפתרון הסכסוך הישראלי-פלשתינאי בפרט. הפרדוקס הוא שההתבטאויות הצרפתיות הפומביות החד-צדדיות, לא שימשו גורם מפייס, אלא תרמו לתהליך ההסלמה בסכסוך כפי שנציג בהמשך. בעיה נוספת העלולה להקשות על החוקר קשורה בשיח של הדיפלומטיה הצרפתית, המרבה להשתמש בנוסחאות לשון שאינן תמיד חד-משמעיות.

במהלך המחקר הסתייעתי באתרי אינטרנט רשמיים נוספים: אתר האינטרנט של ראש ממשלת צרפת,⁵ אתר האינטרנט של שגרירות צרפת בישראל,⁶ אתר האינטרנט של שגרירות צרפת בארצות הברית,⁷ אתר האינטרנט של האיחוד האירופי,⁸ אתר האינטרנט של שגרירות ישראל בצרפת⁹ ואתר האינטרנט של משרד החוץ הישראלי.¹⁰ בנוסף הסתייעתי כחומר רקע באלפי כתבות מידע ופרשנות שהתפרסמו בעיתונות היומית הכתובה והאלקטרונית בישראל ובצרפת.

במהלך המחקר קיימתי ראיונות עם אנשי משרד החוץ וההגנה הצרפתי והישראלי שהציגו, בין השאר, גם את הצד האנושי של תהליך קבלת ההחלטות. מאחר שמדובר בנושאים אקטואליים ובעובדי ציבור, חלק מהדברים נאמרו שלא לציטוט. ראיינתי את שגרירה הקודם של צרפת בישראל מר ז'אק הונצינגר (24 בספטמבר 2004) וכן את שגרירה הנוכחי מר ג'ראר ארו (16 ביוני 2005) והנני מודה להם על שתרמו מזמנם וסייעו בהערות ובהארות. ראיינתי גם את השגרירים הישראלים לשעבר בצרפת: ד"ר יהודה לאנקרי (5 בספטמבר 2004), ד"ר אבי פזנר (2 ביוני 2005), פרופ' אלי בר נביא (14 ביוני 2005) וכן את השגריר ניסים זוילי (21 בספטמבר 2004, 24 ביוני 2005) והנני מודה להם על תרומתם. תודותי נתונות למר דניאל שק, לשעבר ראש מחלקת מערב אירופה ושגרירה המיועד של ישראל בצרפת, על הראיון שהעניק לי (3 ביוני 2004). בביקורי בשגרירות בפאריס ראיינתי את מר אלי פינקו, ראש המשלחת האירופאית של משרד הביטחון בפאריס (19 בספטמבר 2005) והנני מבקשת להביע את תודתי על תרומתו למחקר. בנוסף נפגשתי עם מנהלים בכירים של משרדי החוץ הצרפתי והישראלי וכן עם אנשי משרדי ההגנה בישראל ובצרפת, שהציגו אף הם את האספקטים האסטרטגיים-ביטחוניים ביחסי שתי המדינות. במהלך המחקר הסתייעתי בפרסומים של מכוני מחקר אקדמיים וכן בספרי מחקר העוסקים באינתיפאדה הנוכחית. עד עתה לא הייתה התייחסות ממוקדת למעורבותו של משרד החוץ הצרפתי באינתיפאדה השנייה ולהשלכות מעורבות זו, ולמיטב ידיעתי זה המחקר הראשון המתמקד בנושא. במהלך המחקר קיימתי שני ביקורים בצרפת לצורך קיום ראיונות במשרד החוץ הצרפתי

ובשגרירות ישראל בצרפת. הנני מבקשת להודות בהזדמנות זו למרכז ללימודים ולמחקרים בין-לאומיים בפאריס, Centre d'Etudes et de Recherches Internationales (CERI), לסגנית מנהל המרכז הגב' אווה קולשה (Ewa Kulesza) ולמנהלת האדמיניסטרטיבית הגב' קתרין הונורה (Catherine Honnorat Pierre), על שארחו אותי בעת הביקורים בפאריס והעמידו לרשותי שירותי משרד וספרייה. הנני מבקשת להודות לחוקרי המרכז: פרופ' פייר הסנר (Pierre Hassner), פרופ' אלן דייקוף (Alain Dieckhoff) ופרופ' סמי כהן (Samy Cohen) שהעמידו לרשותי מחקרים מפרי עטם.

תודה מיוחדת נתונה לפרופ' אפרים ענבר, מנהל מרכז בגין סאדאת (בס"א) למחקרים אסטרטגיים על הסיוע האקדמי והלוגיסטי וכן על ההערות וההארות המועילות. לבסוף הנני מודה לצוות האדמיניסטרטיבי של בס"א: אלונה ברינר רוזמן העורכת הלשונית, חווה וקסמן-כהן, תמרה שטרנלייב, שירה קטיעי וכן למר דוד וינברג, מתאם קשרי חוץ.

רקע: עמדותיה של צרפת

עמדותיה של צרפת כלפי הסכסוך הישראלי-פלשתינאי בתקופת האינתיפאדה השנייה מהווים חלק אינטגרלי ממדיניותה של צרפת במזרח התיכון וכלפי הסכסוך הישראלי-ערבי והישראלי-פלשתינאי בכלל זה. עמדותיה מושפעות ממכלול של גורמים היסטוריים, מדיניים-אסטרטגיים, כלכליים, אידיאולוגיים ותרבותיים-רגשיים.

מבחינה היסטורית, לצרפת יש מסורת ארוכה של נוכחות במזרח התיכון שהחלה כבר במסעי הצלב והקנתה לה מעמד מיוחד של מגינת המקומות הקדושים לנצרות. משרד החוץ הצרפתי - הקה ד'ורסיי, שהיה דומיננטי בקביעת מדיניות החוץ הצרפתית במזרח התיכון, הגדיר את מעמדה והשפעתה של צרפת בעולם הערבי-מוסלמי כאינטרס מרכזי של צרפת. לכן, התייחס משרד החוץ הצרפתי אל הציונות, בתקופה שלאחר מלחמת העולם השנייה ולפני קום מדינת ישראל, כגורם המסכן את האינטרסים של צרפת באזור, זאת בעיקר בשל החשש מאי-יציבות עקב התנגדות המוסלמים לציונות, ובשל החשש למעמדה של צרפת במקומות הקדושים.¹¹ הגדרת יסוד זו של האינטרס הצרפתי במזרח התיכון השפיעה במידה רבה על יחסה של צרפת למדינת ישראל ולסכסוך הישראלי-ערבי, ובכלל זה לסכסוך הישראלי-פלשתינאי המתמשך. פרט לתקופה קצרה, "תקופת הזהב", ששיאה היה באמצע שנות החמישים ובעיקר ב-1956 בזמן מבצע סיני, הייתה מדיניותה של צרפת מאופיינת בדרך כלל ביחס פרו-ערבי. לאחר מלחמת ששת הימים ב-1967 חלה התדרדרות משמעותית ביחסה של צרפת כלפי מדינת ישראל, בניצוחו של הנשיא שארל דה גול (Charles De-Gaulle), והיא הייתה מלווה בביקורת חריפה על הכיבוש

הישראלי של חבלי יהודה, שומרון, עזה ורמת הגולן. אחד האספקטים של "המדיניות הערבית" של צרפת היה התמיכה ביאסר ערפאת ובתנועת הפת"ח בעיקר החל משנת 1974, למרות העובדה שאמנת הפת"ח כללה סעיף הקורא להשמדת מדינת ישראל.

במרץ 1982 נשא נשיא צרפת, פראנסוא מיטראן (Francois Mitterand), את נאומו המפורסם בכנסת בו קרא להכיר בזכותם של הפלשתינאים למדינה משלהם לצד מדינת ישראל.¹² מאז, מזה יותר מעשרים שנה, פועלת צרפת בהתמדה ובעקשנות כדי להביא להגשמת החזון של מדינה פלשתינאית עצמאית. לדעתה של צרפת זהו הפתרון היחיד האפשרי לקונפליקט הישראלי-פלשתינאי. צרפת ראתה בהסכמי אוסלו ב-1993 שלב חשוב בהוכחת צדקת דרכה וצדקת החזון שלה וציפתה שפסגת קמפ דייוויד ביולי 2000 בין אהוד ברק, ראש ממשלת ישראל, לבין יאסר ערפאת, מנהיגה של הרשות הפלשתינאית, מפגש שנערך בחסות ביל קלינטון, נשיא ארצות הברית, יביא לסיום הסכסוך ההיסטורי. כישלוננו של המשא ומתן וראשית האינתיפאדה השנייה גרמו לאכזבה ולתסכול עמוקים בממשל הצרפתי והביאו לפעילות ולמעורבות דיפלומטית אינטנסיבית של הצרפתים כדי לשים קץ לאלימות. פעילות זו נועדה לחדש את תהליך השלום ובהמשך להביא לסיום הסכסוך הממושך באמצעות מימוש הפתרון של הקמת מדינה פלשתינאית בגבולות 1967 שתחיה בשלום לצדה של מדינת ישראל.

מבחינה אסטרטגית מסבירה צרפת את דבקותה ואת מאמציה הממושכים והאינטנסיביים למען הקמת מדינה פלשתינאית בכך שהסכסוך מסכן לא רק את יציבות האזור אלא את יציבות העולם כולו, ושל צרפת בכלל זה. בנוסף, צרפת מדגישה שלסכסוך יש השלכות גם על יציבותה הפנימית: במהלך האינתיפאדה הנוכחית הפגינה צרפת רגישות רבה למתיחות ולתסיסה בקרב האוכלוסייה המוסלמית הגדולה שבה (לפחות שישה מיליון איש), מתיחות שהתבטאה במעשי אלימות קשים, בעיקר של צעירים מוסלמים ממוצא מגרבי, נגד הקהילה היהודית בצרפת (כ-600,000 איש).¹³

נציין בנוסף שלצרפת אינטרסים כלכליים נרחבים באזור כתוצאה של השקעות כלכליות ויחסי גומלין מסחריים וכלכליים עם המדינות הערביות-מוסלמיות וגם עם מדינת ישראל ואלה משפיעים, מן הסתם, על שאיפתה ליציבות באזור.¹⁴

נוסף לאינטרסים המדיניים, האסטרטגיים והכלכליים מסבירה צרפת את החתירה שלה להקמת מדינה פלשתינאית במונחים אידיאולוגיים-מוסריים כחלק מהיעדים והשאיפות לטווח רחוק של מדיניות החוץ הצרפתית ליצירת עולם המבוסס על ערכים אוניברסאליים של צדק, שוויון ואחווה.¹⁵

אחד מעקרונות היסוד החשובים במדיניות החוץ של צרפת, עיקרון המנחה גם את גישתה לסכסוך הישראלי-פלשתינאי, הוא דרישתה לפתרון סכסוכים באמצעות הידברות ולא באמצעות שימוש חד-צדדי בכוח צבאי. בהתאם לכך מדגישה צרפת את תפקידו המרכזי של האו"ם ביישוב סכסוכים בין-לאומיים בכלל, וביישוב הסכסוך הישראלי-פלשתינאי בפרט. צרפת מדגישה בעיקר את חשיבות שמירת החוק וההסכמים הבין-לאומיים ואת יישום החלטות האו"ם. מכאן נובעת הדרישה הצרפתית החד-משמעית מישראל לכבד את החלטות האו"ם ובעיקר את החלטות 242 ו-338 הקוראות לנסיגה מהשטחים שנכבשו ב-1967.¹⁶ צרפת מדגישה את חשיבותה של מעורבות בין-לאומית ובעיקר את חשיבות הסיוע של האיחוד האירופי בתיווך ליישוב הסכסוך הישראלי-פלשתינאי. בהקשר זה ראוי לציין, שצרפת מצביעה על האיחוד האירופי כהוכחה לכך שניתן ליישב סכסוכים ארוכים ומורכבים, ושהיא עצמה הצליחה ליישב את הסכסוך רב השנים בינה לבין גרמניה.¹⁷ צרפת מאמינה שבשל ניסיונה הרב של הדיפלומטיה הצרפתית בנושאים המזרח תיכוניים היא מסוגלת לתרום לתהליך ההידברות בין הישראלים לבין הפלשתינאים, ומסוגלת לתווך בין הצדדים על מנת ליישב את הסכסוך. שאיפתה של צרפת לפעול כמתווכת היא ביטוי לאינטרס המוצהר לקדם את היציבות באזור, ובעת ובעונה אחת גם אמצעי לקידום השפעתה באזור.

אולם פרט להשפעתם של האינטרסים הפוליטיים, הכלכליים והאידיאולוגיים, שהם ראציונאליים ומחושבים, ניכרת גם השפעת גורמים רגשיים בקביעת העמדה הצרפתית כלפי האינתיפאדה השנייה. מחד גיסא צרפת מתרפקת על עברה "המפואר" כמעצמה מזרח תיכונית מרכזית וקיימות בה שאיפות נוסטלגיות להשפעה בזירה הבין-לאומית בכלל ובמזרח התיכון בפרט. מאידך גיסא יש בצרפת גם מגמות סותרות, בעלות עוצמה לא פחותה, של חרטה על העבר הקולוניאלי וגינוי היחס כלפי המושבות, בעיקר כלפי פעולות הדיכוי באלג'יריה בעת שזו נאבקה לשחרורה בשנות החמישים וראשית שנות השישים. הצרפתים עורכים הקבלה בין ההתנחלויות הישראליות ב"שטחים הכבושים" לבין המתנחלים הצרפתים במושבותיה בעבר ובעיקר באלג'יריה, שהייתה חלק מצרפת המטרופוליטית. הם סבורים, שכשם שצרפת פינתה את המתישבים הצרפתים מאלג'יריה ב-1962 כך ראוי שישראל תפנה את המתישבים מההתנחלויות. מגמות אלה של "הכאה על חטא" על העבר הקולוניאלי, גינוי השימוש בכוח, והאהדה לחלש, מאפיינות שכבות רחבות בחברה הצרפתית, והביאו לגינוי חד-משמעי של הכיבוש הישראלי ולהזדהות עם הפלשתינאים שנחשבו כקרוב וכצד החלש והצודק בסכסוך.¹⁸

לתקשורת הצרפתית החד-צדדית, היה חלק חשוב בדמוניזציה של ישראל: לרוב היא אימצה את השיח הפלשתינאי ואת גרסאות הפלשתינאים גם כאשר הם

עיוותו את המציאות, כמו בפרשת מותו של הילד מוחמד אל דורא בספטמבר 2000.¹⁹

א. ועידת פאריס (אוקטובר 2000) ועמדת צרפת בתחילת האינתיפאדה

באוקטובר 2000 התקיים בפאריס אחד המפגשים המכריעים במהלך האינתיפאדה. לאחר ששיחות קמפ דייוויד ביולי 2000, בתיווכו הישיר של נשיא ארצות הברית ביל קלינטון, לא הביאו לחתימה על הסכם בין הישראלים לבין הפלשתינאים (בעיקר בשל שאלת ירושלים ושאלת "זכות השיבה" של הפליטים הפלשתינאים), ועם מעשי האלימות הראשונים שסימנו את ראשיתה של האינתיפאדה השנייה, זימנה מדליין אולברייט שרת החוץ של ארצות הברית, ב-4 באוקטובר 2000 את אהוד ברק, ראש ממשלת ישראל ואת יאסר ערפאת, יושב ראש הרשות הפלשתינאית, לפגישה בפאריס במטרה לנסות ולהביא ליישוב המחלוקות.

אף שהצרפתים לא השתתפו בדיונים שנערכו בשגרירות ארצות הברית בפאריס, ועל אף שבחסותם נערכו המפגשים בעלי האופי הטקסי בלבד, בפועל, היה לצרפתים חלק לא מבוטל בכישלונו של מפגש זה. בפרק זה אציג את עמדתה של צרפת בחודשים הראשונים של האינתיפאדה. אדגיש גם את הפער בין ההצהרות הצרפתיות בדבר הצורך לחדש את תהליך השלום, לבין העידוד ששאבו הפלשתינאים מהצהרות התמיכה הצרפתיות להמשך מעשי האלימות.

הצרפתים הגיבו בשביעות רצון על שהמפגש התקיים על אדמתם: נשיא צרפת, ז'אק שיראק (Jacques Chirac), הביע אופטימיות בנוגע לתוצאות המפגש ואת שמחתו על תרומתה של צרפת לתהליך השלום. הוא הדגיש שהעיקר הוא המשך הדיאלוג והפסקת האלימות, והביע את הערכתו והוקרתו (hommage) למאמציה של שרת החוץ מדליין אולברייט להפגיש בין ברק ובין ערפאת לשיחות בפאריס, שיחות שהיו מיועדות להימשך בשארם א-שייח.²⁰

גם שר החוץ הצרפתי דאז הוברט ודרין (Hubert Vedrine) הביע הערכות אופטימיות: הוא ראה בבואם של ברק וערפאת לפאריס עדות לאמון שלהם בניסיון הרב של צרפת בענייני המזרח התיכון, באווירה הידידותית הקיימת בה ובשאיפה האמיתית שלה לסייע בקידום השלום. ודרין הודה שהכל יודעים שלא ניתן יהיה ליישב את הסכסוך ללא ארצות הברית, אך הדגיש שגם לאירופה תפקיד מרכזי ביישוב הבעיה. למרות הערכתו שהמצב קשה, ראה ודרין קרן אור בבואם של שני המנהיגים לפאריס מתוך כוונה למצוא פתרון, וכן בהוראות שנתנו לכוחותיהם לריסון ולהפסקת אש. ודרין הדגיש, באותה הזדמנות, את חוסר השוויון בין הכוחות הישראלים והכוחות הפלשתינאים, ולא הסתיר שאהדתו נתונה לצד הפלשתינאי החלש.²¹ בהקשר זה עולה השאלה אם

האופטימיות של שיראק ושל ודרין הייתה כנה. בראיון שקיימתי עם שגריר צרפת בישראל דאז, מר ז'אק הונצינגר, הוא העיד שבתקופה שקדמה לפרוץ האינתיפאדה הוא שלח דיווחים מודאגים מאוד בנוגע לסימני סכנה לתהליך השלום.²² האופטימיות שהביעו אדריכלי מדיניות החוץ הצרפתית בעת ועידת פאריס עשויה להצביע על התעלמות מסימני האזהרה הללו ועל חוסר מודעות לחומרת המצב ולהשלכות העידוד והתמיכה הפומביים שהעניקו לערפאת ולפלשתינאים. סביר להניח שתשומת לבם הייתה נתונה לניצול הרווחים התקשורתיים וליוקרה שצרפת עשויה לרכוש בעולם הערבי, וכך החמיצו הזדמנות למלא תפקיד קונסטרוקטיבי בתהליך. הצרפתים החמיצו בעיקר את ההזדמנות להפעיל את השפעתם על ערפאת להפסיק את מעשי האלימות. נציין בהקשר זה ששיראק רקם מערכת יחסים הדוקה מאוד עם ערפאת, אשר העניק לו את כינוי החיבה "דוקטור שיראק".²³

השיחות בין הישראלים לבין הפלשתינאים הסתיימו בכישלון, כאשר ערפאת הודיע לפתע שהוא עומד לעזוב את פאריס מבלי שיחתום על עיקרי הדברים שגובשו בשיחות מרתוניות בין הצדדים בשגרירות ארצות הברית. קיימות גרסאות מנוגדות בנוגע לגורמים לכישלון: אהוד ברק טען שהיה זה שיראק שעודד את ערפאת שלא לחתום עד שלא תתקבל דרישתו להקמת ועדת חקירה בין-לאומית.²⁴ טענה דומה העלה שלמה בן עמי, שר הפנים ושר החוץ בממשלת ברק. בן עמי, שלא נכח בפגישות בפאריס, מתאר בספרו כיצד לאחר שהתקבלה החלטה על הודעה משותפת של הישראלים והפלשתינאים, הוחלט להגיע לארמון הנשיאות הצרפתי (אליזה) כמפגן של נימוס כלפי שיראק, ורק אחרי כן לחתום על המסמך. במפגש הלא מתוכנן שהשתתפו בו גם מזכ"ל האו"ם, קופי ענאן, ושליחו למזרח התיכון, טריה לארסון, התעקש שיראק שוב שלא ניתן להגיע לסיכום מבלי שתוקם קודם ועדת חקירה. ערפאת ניצל את ההזדמנות כדי לדרוש הקמת ועדת חקירה בין-לאומית וסירב לחתום על המסמך עליו הוסכם זמן קצר קודם לכן.²⁵ מנגד, הוברט ודרין דחה מכל וכל את הגרסה בדבר אחריותו של שיראק לכישלון השיחות. בראיון לרשת הטלוויזיה "פראנס 2" ב-6 באוקטובר 2000,²⁶ התנער ודרין מאחריות כלשהי לכישלון המפגש בפאריס וטען שכל המגעים התנהלו בשגרירות האמריקאית בראשותה של מדלן אולברייט וכי באליזה היו מפגשים קצרים בלבד.²⁷ גם הנשיא שיראק דחה בתקיפות את הגרסה בדבר אחריותו לכישלון ועידת פאריס. העיד על כך אלי בר-נביא שהיה שגריר ישראל בצרפת מדצמבר 2000 עד אוקטובר 2002. הוא ציין בספרו וכן בראיון עמי, שבעת שהגיש את כתב אמנתו לנשיא צרפת ב-10 בדצמבר 2000, טען שיראק בפניו בתקיפות רבה, שלא עודד את ערפאת שלא לחתום על ההסכם וכי ההפך הוא הנכון. שיראק התלונן בפני אלי בר-נביא על צורת הדיבור הלא מנומסת של ראש הממשלה אהוד ברק כלפיו. בר-נביא מעלה את ההשערה שערפאת לא היה מוכן לחתום על הסכם בכל מקרה והיה מרוצה מכך שהמניפולציות שלו גרמו לחילופי האשמות בין ישראל ובין צרפת. בר-נביא

טוען שפרשיה זו משקפת היטב את חוסר ההבנה המאפיינת את יחסי ישראל וצרפת.²⁸

גם אם נקבל את הגרסה לפיה לא עודד שיראק את ערפאת ישירות להמשיך במעשי האלימות, נראה שערפאת שאב עידוד מקבלת הפנים החמה והאוהדת, אשר הופגנה בעליל בפני מצלמות הטלוויזיה. ברק, מנגד, התקבל באליזה בקרירות מופגנת ואף בעוינות, עת שיראק הטיח בפניו שישראל נהגה במידה מוגזמת של כוח כלפי אוכלוסייה כבושה, ואף ערך השוואה בין ההחלטה של צרפת לצאת מאלג'יריה בשנות השישים, בשל ההכרה בחוסר סיכויי של המשך הכיבוש, לבין הדרישה מישראל לסיים את כיבוש השטחים הפלשתינאים.²⁹

סביר להניח, שגם ההתבטאויות הפומביות של שר החוץ ודרין עודדו את ערפאת. ודרין הביע תמיכה פומבית בדרישת ערפאת להקמת ועדת חקירה בין-לאומית לחקירת אירועי ספטמבר 2000 בטענה שהדבר עשוי להפחית את המתיחות. בנוסף הסביר ודרין שדרישתו של ערפאת לוועדת חקירה בין-לאומית הייתה סבירה, שכן אי-אפשר היה להתעלם מהאירועים ולעבור לסדר היום, וכי היענות לדרישת ערפאת לוועדת חקירה בין-לאומית תאפשר חקירה אמינה של האירועים.³⁰ ודרין לא התייחס כלל וכלל לטענות הישראלים נגד הקמת ועדת חקירה בין-לאומית ובעיקר לטענה, שהדבר יהווה מתן פרס למבצעי הטרור ברשות הפלשתינאית.³¹

פרט לשאלת ועדת החקירה הבין-לאומית, אימץ ודרין את נקודת המבט הפלשתינאית בנושא משמעותי נוסף: הוא טען, שהביקור של אריאל שרון בהר הבית ב-28 בספטמבר 2000 היווה אקט של פרובוקציה מכוונת מצדו, ונועד לצרכים של פוליטיקה פנימית במאבק על הנהגת הליכוד. ודרין חזר על הטענות הזו שוב ושוב גם בהמשך, כשהוא מביע תסכול אישי עמוק ואכזבה על שמאמצים דיפלומטיים כה ממושכים ירדו, כדבריו, לטמיון בשל שיקולים לא רלוונטיים, וגרמו לנזקים כה קשים.³²

בצד הטלת האחריות והאשמה על שרון, נמנע ודרין מלשלוח אצבע מאשימה כלפי הפלשתינאים על שסירבו להסדר השלום שהוצע להם על ידי ברק בקמפ דייוויד. ודרין עצמו הודה, שהיו אלה התנאים הטובים ביותר שהוצעו לפלשתינאים על ידי הישראלים עד אז. יחד עם זאת הוא הצדיק את ערפאת, והסביר שגם הפלשתינאים עשו ויתור עצום בכך שהסכימו ש-80 אחוז מההתנחלויות יצורפו לישראל באמצעות חילופי שטחים. למעשה הוא גילה הבנה לסירובו של ערפאת לחתום, והסביר שערפאת איבד מכוחו לטובת הקיצונים שבקרב הפלשתינאים בשל הוויתורים והפשרות שהיה מוכן לעשות. ודרין הסביר שערפאת לא יכול היה להחליט לבדו בשאלת ירושלים ללא קבלת אישורו של העולם הערבי.³³ שגריר צרפת בישראל באותה עת, ז'יאק הונצינגר,

טען בהמשך שערפאת לא יכול היה לוותר בנושא "זכות השיבה" ובנושא ירושלים מאחר שהרחוב הפלשתינאי לא היה מוכן לקבל ויתורים בנושאים אלה.³⁴ טיעון זה נשאר מקובל על הדיפלומטיה הצרפתית כפי שהדבר השתקף מדבריו של שגריר צרפת בישראל במרכז בגין סאדאת (בס"א) למחקרים אסטרטגיים באוניברסיטת בר-אילן ב-27 בספטמבר 2005.³⁵

לאחר שעזבו ערפאת וברק את פאריס ללא חתימה על עיקרי הנקודות להסכם, הביעו הצרפתים את תקוותם שעדיין ניתן להגיע לפתרון מדיני במסגרת ועידת שארם א-שייח' (16-17.10.2000). הם הסבירו שהם מתבססים על כך שברק הציע לפלשתינאים את הוויתורים הגדולים ביותר שהוצעו להם אי פעם, בעיקר בנושא ירושלים.³⁶

במקביל, המשיכו הצרפתים להפגין גישה בלתי מאוזנת כלפי הסכסוך. הם הדגישו את הפער ביחסי הכוחות בין ישראל ובין הפלשתינאים ודרשו שישראל תגלה ריסון בתגובותיה כדי למנוע התדרדרות נוספת וכדי שניתן יהיה להציל את תהליך השלום. מנגד, ודרין לא יצא בגינוי הרשות הפלשתינאית על ההתפרעות של ההמון הפלשתינאי בקבר יוסף בשכם ב-1 באוקטובר 2000, ועל הלינץ' שעשה ההמון הפלשתינאי ברמאללה בשני חיילי המילואים הישראלים, שנקלעו לעיר בטעות ב-12 באוקטובר 2000. ודרין הסתפק בקריאה לרשות הפלשתינאית להשליט סדר בשטחה. בנוסף, ודרין לא גינה את החזבאללה על שחטף שלושה חיילים ישראלים ב-6 באוקטובר 2000, למרות העובדה שישראל פינתה את לבנון כבר בפברואר 2000. למעשה, ודרין לא השתמש בביטוי חטיפה כדי לתאר את מעשהו של החזבאללה והסתפק בהערה שהאירוע היווה ביטוי להתדרדרות במצב.³⁷

זמן קצר לאחר מכן, ב-19 באוקטובר 2000, הפגינה צרפת את תמיכתה בצד הפלשתינאי כאשר תמכה בבקשת מדינות ערב לכינוס מיוחד של ועדת זכויות האדם בגינבה כדי לדון בהפרת זכויות אדם מצד ישראל. בסופו של דבר הצביעו צרפת ומדינות האיחוד האירופי נגד הצעת ההחלטה שהציגה את הנעשה בשטחים כפשע נגד האנושות. צרפת ומדינות אירופה הסבירו שנוסח הצעת ההחלטה היה קיצוני מדי, ושאינו לפגוע בניסיון שנעשה בשארם א-שייח' לייצב את המצב ולחזור לשולחן הדיונים, וכן שיש לאמץ טקסט מאוזן יותר בעצרת הכללית.³⁸

הצרפתים עדיין קיוו שהמצב הפיך ושבאמצעות פעילות דיפלומטית אינטנסיבית ניתן יהיה להגיע להפסקת האלימות ולחידוש שיחות השלום. הם ברכו על ההחלטה שהתקבלה בפסגת שארם א-שייח' על הקמת ועדה לבדיקת אירועי אוקטובר 2000. לטענתם, ההחלטה הייתה בהתאם להחלטת מועצת הביטחון מספר 1322 מה-7 באוקטובר 2000.³⁹ הצרפתים כנראה גם שאבו

עידוד מההחלטות שהתקבלו בפגישת פרס עם ערפאת, ב-2 בנובמבר 2000. ההחלטות כללו נסיגה של הטנקים הישראליים מסביבות עזה ורמאללה, הסרת המחסומים על ידי ישראל, התערבות המשטרה הפלשתינאית כדי לעצור את ההפגנות האלימות והמשך שיתוף הפעולה הביטחוני בין הצדדים.

דרישה נוספת של ערפאת, שזכתה לתמיכה צרפתית, הייתה הצבת משקיפים וכוח הפרדה בין-לאומי כדי להגן על האוכלוסייה הפלשתינאית וכדי לשכך את גלי האלימות. הצרפתים אף יזמו את העלאת ההצעה במועצת הביטחון אך נסוגו בשל הווטו האמריקאי. הם תרצו את נסיגתם בכך שאין טעם לנקוט בצעד זה אם אחד הצדדים התנגד לו.⁴⁰ נראה שהצרפתים ראו ביוזמה זו שלהם אמצעי לבנאום הבעיה ולמעורבות רבה יותר של צרפת כמתווכת בסכסוך.

הצרפתים הביעו שוב ושוב את אמונתם כי צריך למצוא לבעיה פתרון מדיני. יחד עם זאת הם הביעו הבנה לפרץ האלימות הפלשתינאית, שנבע, לדעתם, מתסכול וייאוש של שנים בשל ציפיות שלא התגשמו להקמת מדינה, ובשל ההתנחלויות. הם הסבירו, שלאור המצב ברחוב הפלשתינאי ובעולם הערבי, המנהיגים הפלשתינאים יתקשו להתפשר על מדינה הקטנה בשטחה מגבולות 1967.⁴¹ אף שהצרפתים הצהירו שוב ושוב שמטרתם לסייע בלבד, הם קבעו בהתבטאויותיהם את הבנתם לרף מסוים של ציפיות ודרישות פלשתינאיות. בעשותם כן, הם למעשה עודדו את הפלשתינאים שלא להסכים לפשרה ולהמשיך בדרך המאבק. ההבנה שגילתה צרפת לאלימות הפלשתינאית עמדה בסתירה להכרזותיה בדבר הצורך לחזור לשולחן הדיונים ולפתור הסכסוך במשא ומתן מדיני.

יוצא אם כן, שהצרפתים נקטו גישה בלתי מאוזנת בדרישותיהם ובציפיותיהם מישראל מחד גיסא ומהפלשתינאים מאידך גיסא. אך עם כל ביטויי האהדה הגלויים לצד הפלשתינאי, הצרפתים דחו בתרעומת את הטענה שצרפת היא פרו-ערבית ופרו-פלשתינאית וכי היא מנהלת מדיניות חד-צדדית. ודרין הדגיש ב-6 באוקטובר 2000 שהוא אינו סבור שצרפת מנהלת מדיניות חד-צדדית וציין שגם בישראל קיימת הכרה בתרומתה של צרפת בתיווך בסכסוך הישראלי-פלשתינאי. גם ראש הממשלה ליונל ג'וספן הדגיש בדבריו באסיפה הלאומית ב-12 באוקטובר 2000 את מאמצייה הדיפלומטיים של צרפת למצוא פתרון למשבר. דובר משרד החוץ הצרפתי ציין את תרומתה של צרפת בקיום מגעים דיפלומטיים עם השלטונות הלבנוניים, הסוריים והאיראניים על מנת שהחיילים הישראליים, שנחטפו על ידי החזבאללה, יזכו ליחס הולם.⁴² בדיעבד הסתבר שהחיילים נהרגו.

ודרין התייחס פעם נוספת לטענה בדבר חד-צדדיותה של צרפת בנובמבר 2000, ואמר באירוניה ובתרעומת, שכל עוד צרפת תמכה באופן שיטתי בישראל במשך

עשר שנות נשיאותו הראשונות של דה גול, היא זכתה לשבחים כידידה של ישראל. אך כאשר דה גול החל למתוח ביקורת על ישראל אחרי 1967 והצביע על הקשר בין התנגדות הפלשתינאים לכיבוש הישראלי לבין הטרור, הוקעה צרפת כידידת הערבים. ודרין טען שנשיא צרפת, פראנסוא מיטראן, ניסה לשפר את היחסים עם ישראל כאשר הגיע לביקור בישראל ב-1982 והביע הבנה לבעיות הביטחון של הישראלים. למרות זאת טענה ישראל, לדבריו, שאין די בכך, וגינתה את הדיאלוג של צרפת עם ערפאת. ודרין סיכם שתמיכה אוטומטית בישראל היא בלתי אפשרית וכי לצרפת יש דעות משלה בנוגע לתהליך השלום. כדי להראות שצרפת אינה חד-צדדית בתמיכתה בפלשתינאים, ציין ודרין את הבנתו לרגישות הישראלית בנושא ביטחונה של מדינת ישראל. יחד עם זאת הוא הדגיש שהמהלכים המדיניים ישרתו בסופו של דבר גם את ישראל.⁴³

הצרפתים השתדלו ליצור רושם של מתווך אובייקטיבי, אך נראה שהם עצמם היו מעורבים רגשית בתהליך המשא ומתן. מתוך דבריו של ראש הממשלה ליונל ג'וספן בנובמבר 2000, במועצה המייצגת של הארגונים היהודיים בצרפת - קרי"פ (Conseil Représentatif des Institutions Juives de France - CRIF) ניתן להבין את התסכול הצרפתי ואת המעורבות הרגשית העמוקה שלהם בנושא. ג'וספן הדגיש שמזה שנים רבות הם השקיעו מאמצים רבים לקידום הסכם שלום בין ישראל ובין הפלשתינאים בשיתוף פעולה עם האמריקאים, והנה כאשר נדמה היה שהם קרובים למטרה, התמוטט הכל בפרץ של אלימות. ג'וספן ציטט את יצחק רבין שאמר: "סיכוני השלום עדיפים אלף מונים על ודאותה הקודרת של כל מלחמה".⁴⁴

גם ודרין הביע אכזבה עמוקה מכישלון מאמציה של צרפת במשך עשרים השנים האחרונות להביא להקמת מדינה פלשתינאית לצד מדינת ישראל. הוא התהדר בכך שצרפת מילאה תפקיד ייחודי בתהליך, וכי הייתה הראשונה שפעלה למען הרעיון של הקמת מדינה פלשתינאית, ובהדרגה השפיעה גם על מדינות אירופה לאמץ רעיון זה. בהקשר זה חשף ודרין בראיון בינואר 2001 את התלבטויותיו ביחס למעורבותה של צרפת בזירה הבין-לאומית בכלל ובסכסוך הישראלי-פלשתינאי בעיקר. מחד גיסא, הוא הסביר שלא רצה להפגין מדיניות פטרנליסטית, בהאמינו שהצדדים המעורבים הם אלה הצריכים להדבר ביניהם ולהגיע להסכם. מאידך גיסא, הוא הביע ביטחון בצדקת החזון של צרפת בנוגע לפתרון הסכסוך, וטען גם שצרפת זכאית להשמיע את קולה בנושא, שכן אירועים המתרחשים באזור אחד של העולם משפיעים גם על אזורים אחרים.⁴⁵ דומה שצרפת נקטה, במידה רבה, באופציה השנייה במהלך התקופה של האינתיפאדה השנייה, כפי שנראה בהמשך.

ההכחות הצרפתיות בנוגע למדיניותה החד-צדדית של ארצם העידו על תחושת חוסר נוחות לנוכח התדמית החד-צדדית שדבקה בצרפת, תדמית שהלמה את

התנהגותה בפועל, כפי שהוצגה בפרק זה. יוצא אם כן שמעורבותה הדיפלומטית של צרפת בוועידת פאריס, והצהרותיה הפומביות בחודשים הראשונים שלאחר פרוץ האינתיפאדה השנייה אינן נמצאות בהלימה עם הצעותיה לשמש כמתווך אובייקטיבי ועם שאיפתה המוצהרת לסיים את פרץ האלימות ולחזור לשולחן הדיונים. תגובתה של צרפת לאירועים הראשונים של האינתיפאדה משקפת תסכולים ואכזבות אישיות של אדריכלי מדיניות החוץ הצרפתית לנוכח קריסת תהליך השלום וירידתם לטמיון של מאמצים דיפלומטיים ממושכים להקמת מדינה פלשתינאית ולסיום הסכסוך הישראלי-פלשתינאי. יתכן שהתנהלות מאוזנת, זהירה ומתונה של צרפת וניצול היחסים ההדוקים עם ערפאת עשויה הייתה לסייע בניסיונות להביא להפסקת אש באחד הצמתים הקריטיים שלאחר פרוץ האינתיפאדה.

ב. בחירת שרון לראשות ממשלת ישראל

בחירת שרון לראשות ממשלת ישראל ב-6 בפברואר 2001 היוותה מפנה חשוב במהלך האינתיפאדה. בפרק זה לא אבדוק את השלכות בחירתו של שרון על הפוליטיקה הפנימית בישראל ועל התפתחות הסכסוך הישראלי-פלשתינאי. אתמקד בתגובותיה של צרפת לבחירת שרון כראש ממשלת ישראל ובהחרפת הביקורת החד-צדדית כלפי ישראל בחודשים הראשונים שלאחר בחירתו, לנוכח ההתדרדרות במצב הביטחוני והחרפת תגובותיה הצבאיות של ישראל.

בתקופה שלאחר התפטרות ממשלת ברק בדצמבר 2000 ועם תחילת ההתמודדות בבחירות בין אהוד ברק, מועמד העבודה, ובין אריאל שרון, מועמד הליכוד, הגבירה צרפת את מאמציה הדיפלומטיים להביא להפסקת מעשי האלימות בין הישראלים לבין הפלשתינאים ולחזרה לשולחן הדיונים. במסגרת מאמצים אלו הגיע ודרין בדצמבר 2000 לסיוור במזרח התיכון, אותו הציג כביקור מטעם מועצת האיחוד האירופי, שצרפת הייתה נשיאתה התורנית באותה עת. בביקורו הסביר ודרין שעם כל הרצון להגיע להסדר להפסקת האלימות, הצרפתים שמרו בקפדנות על הכלל שלא להתערב בעניינים פוליטיים פנימיים במהלך ניסיונות התיווך שלהם. מאידך, הוא הפגין תחושה של דחיפות והתייחס לנושאים שעמדו במרכז מערכת הבחירות: ודרין הביע את תקוותו שברק יהיה מוכן להמשיך בדיאלוג עם הפלשתינאים למרות הבחירות המתקרבות. הוא הביע את תקוותו שניתן יהיה להגיע להבנות גם בנושא ירושלים ובנושא הפליטים הערבים. הוא אף נפגש עם פייסאל חוסייני, הממונה על תיק ירושלים ברשות הפלשתינאית, והעביר לברק הצעות להסכם בשאלת ירושלים. בעשותו כן התערב ודרין בסוגיה שעמדה במרכז מערכת הבחירות בישראל והיה מודע לכך. לראיה, הוא סירב לדווח לעיתונאים על התגובה הישראלית להצעותיו בהסבירו שנושא ירושלים הוא אחד הנושאים המרכזיים במערכת הבחירות בישראל. הוא הדגיש שתפקיד המתווכים הוא רק להעלות

הצעות, לעודד, ללוות ולהקל, ושני הצדדים הם אלה הצריכים לקיים דיאלוג כדי להגיע להסכם.⁴⁶

בעוד שכלפי חוץ, הביעו הצרפתים תקווה ליישום מיידי של הסכמות שארם א-שייחי וקראו לצדדים להמשיך בשיחות בטאבה, למרות התקרבות מועד הבחירות,⁴⁷ הודה ודרין בפני חברי ועדת החוץ והביטחון של הסנט הצרפתי ב-25 בינואר 2001, שאין לצפות להתקדמות כלשהי לפני הבחירות ב-6 בפברואר 2001. מתוך דבריו של ודרין נראה שהעדיף את ברק כראש ממשלת ישראל שכן להערכתו, ברק היה מוכן לויתורים בנושא ההתנחלויות, אם כי לא בקשר להתנחלויות סביב לירושלים. מנגד, העריך ודרין, שניצחון של שרון לא בהכרח יגרום להפסקת תהליך השלום. ודרין הזכיר לחברי הוועדה שדווקא בתקופת כהונתו של בנימין נתניהו כראש הממשלה מטעם הליכוד הועברו שטחים לפלשתינאים בעוד שברק, שהיה פתוח יותר לויתורים, לא החזיר שטחים לפלשתינאים.⁴⁸ בהערכתו של ודרין בנוגע להשפעה הפוטנציאלית של בחירת ראש ממשלה ישראלי, ניתן להבחין בהנחה המוטת שהפסקת האלימות והמשך תהליך השלום קשורים לחלוטין בנכונותו של מנהיג ישראלי זה או אחר לויתורים לפלשתינאים. ודרין לא התייחס כלל וכלל לאפשרות שהמשך התהליך המדיני היה תלוי בהפסקת האלימות מצד הפלשתינאים ובכך הוא המשיך בקו של הסרת האחריות למצב מהפלשתינאים.

ודרין חזר על הערכותיו האופטימיות בקשר לשרון ב-29 בינואר 2001, במסיבת עיתונאים משותפת לו ולעמרו מוסא, שר החוץ המצרי. בענותו לשאלה האם הוא חושש שבמקרה של בחירת שרון לראשות הממשלה ייעצר התהליך המדיני, הביע ודרין את תקוותו שהסיכומים שהושגו בטאבה בינואר 2001 יהוו בסיס להמשך. באותה הזדמנות שיבח ודרין את חלקה של מצרים במאמצי התיווך ואת שיתוף הפעולה שלה עם צרפת, וסיפר על החלטתם המשותפת לקיים התייעצויות ותיאום לנוכח התנאים החדשים, העשויים להיווצר אחרי הבחירות בישראל.⁴⁹

בחירת שרון ברוב מרשים העמידה את הצרפתים במבוכה, שכן הם ייחסו לשרון את האחריות לפרוץ האינתיפאדה והחשיבו אותו כגורם קיצוני. עם זאת, בחירתו באופן דמוקרטי העמידה אותם בפני ההכרח לקיים איתו דיאלוג. למחרת פרסום בחירתו של אריאל שרון כראש ממשלת ישראל שלחו נשיא צרפת, ז'אק שיראק, וראש ממשלתה, ליונל ג'וספן, מכתבי ברכה לראש הממשלה הנבחר של ישראל, כנהוג באירועים אלה.⁵⁰

ודרין, שנשאל ב-7 בפברואר 2001, לנוכח בחירת שרון כראש ממשלה, האם הוא עומד לחזור בו מההאשמות על פרובוקציה, ריכך את גרסתו והגדיר את מעשהו של שרון כמהלך לא מתאים ומצער, אך לא חזר על ההאשמה שהייתה זו

פרובוקציה מכוונת. ודרין הצדיק את התבטאויותיו בעבר באומרו שהוא אינו היחיד שטען כך, וכי רבים בעולם אימצו גרסה זו. ודרין הדגיש, שהוא מכבד את בחירתם של אזרחי ישראל שבחרו בשרון ברוב ברור עם מנדט לשפר את המצב הביטחוני (בניגוד לברק שנבחר, כדבריו, עם מנדט להביא שלום). ודרין ניצל את ההזדמנות כדי להעביר את המסר שלו וליצור את המשוואה, שכשם שיש לכבד את הבחירה של הישראלים, כך יש לכבד את הבחירה של הפלשתינאים בערפאת. אף שוודרין נסוג מהאשמת שרון בפרוץ האינתיפאדה, הוא לא קיבל את הגרסה שערפאת הוא האחראי, והדגיש את הוויתורים והפשרות שעשה ערפאת בקבלתו את הצעותיו של ברק לעומת הדרישות המקוריות של הפלשתינאים. ודרין טען, שלערפאת היו אילוצים והוא לא יכול היה להתפשר בנושא ירושלים ובנושא "זכות השיבה". הוא הודה שוב, שברק הציע לערפאת את ההצעות הטובות ומרחיקות הלכת שקיבל אי פעם, ואף הביע צער על ההחמצה של החודשים שקדמו לבחירת שרון, בהם ניתן היה להשיג התקדמות. אך הוא חזר והצדיק את הפלשתינאים שטענו שמבחינת החוק הבין-לאומי הם אינם חייבים לוותר וזכותם לקבל את כל ה"שטחים הכבושים".⁵¹

ודרין הביע צער על דבריו של שרון ב-6 בפברואר 2001, שהסכם אוסלו מת. הוא ציפה ששרון כראש הממשלה ינהג בצורה שונה מכפי שנהג כראש האופוזיציה וכמתחרה על השלטון, וטען ששרון ייבחן במעשיו ולא בדבריו. הוא אימץ למעשה גישה של ציפייה לבאות ובחר לתת לשרון "ימי חסד" להוכיח את עצמו. באופן כללי הוא הביע את ציפיותיו ששרון יכבד את ההסכמים והסיכומים שהושגו בשארם א-שייח' ובטאבה, בתקופה שקדמה לבחירתו. בנוסף, הביע ודרין את מחויבותה של צרפת לתהליך השלום. הוא הציג זאת במונחים של מחויבות רגשית חזקה - שילוב של רגשות עזים, אינטרס ראציונאלי ורצון להפוך את הרגש החזק הזה לפעולה מועילה וברת ביצוע. הוא הדגיש, שצרפת אינה עומדת לוותר או להתייאש והיא תמשיך במאמציה.⁵² דבריו אלה של ודרין סתרו את תדמית המתווך האובייקטיבי שצרפת ביקשה תכופות להציג. נציין גם שהזדמנויות שונות הצרפתים הציגו פרשנות מנוגדת לפרשנות הישראלית בנוגע להחלטות האו"ם 242 ו-338 (1967, 1973), שדיברו על החזרת שטחים כבושים ולא על החזרת השטחים הכבושים.⁵³ בפרשנות זו יצרו הצרפתים מעורבות בתוכן המשא ומתן ועודדו את הפלשתינאים להציב רף גבוה של דרישות. למעשה פעלו הצרפתים בסתירה להצהרות שלהם שתפקידם רק לסייע ולתווך, וכי הצדדים הם אלה שצריכים להגיע להסכם בדיאלוג ישיר. בעשותם זאת הם פגעו בסיכויים להגיע לפשרה.

חרף מראית העין של השלמה עם בחירתו של שרון כראש הממשלה, הראו התבטאויותיו של ודרין שצרפת אינה עומדת לסטות מהתוכן ומהסגנון של מעורבותה בסכסוך. ראוי בהקשר זה להפנות תשומת לב לתשובותיו של דובר משרד החוץ הצרפתי לשאלת עיתונאי בנוגע ליחסה של צרפת לשרון. העיתונאי

כינה את שרון בכינוי הגנאי "רוצח", והוסיף שצרפת התייחסה בשעתו בחומרה אל בחירת האוסטרי יגר היידר, ראש מפלגת "החירות" הימנית-קיצונית כראש ממשלת אוסטריה. הדובר ענה שנושא בחירת שרון כראש ממשלה שונה מהמקרה של היידר כי אוסטריה הינה חברה באיחוד האירופי.⁵⁴ נראה שיש טעם לפגם בכך שהדובר לא הגיב על בוטות השאלה ובכך יצר את הרושם שהוא מסכים עם דברי ההשמצה של העיתונאי. הצרפתים גם לא גינו קריאות גנאי דומות שנשמעו בהפגנות נגד שרון בעת ביקורו בפאריס ביולי 2001, כפי שנראה בהמשך.

סביר להניח שהצרפתים חשו הקלה מסוימת עם הקמת ממשלת האחדות הלאומית על ידי אריאל שרון ב-7 במרץ 2001, ועם מינויו כשר החוץ של שמעון פרס אותו העריכו הצרפתים כמנהיג החותר כמוהם לשלום עם הפלשתינאים.⁵⁵ אך זמן קצר לאחר מכן, עם החרפת פעולות התגמול הצבאיות של ישראל בשל הפיגועים והאלימות של הפלשתינאים ועם הצגת התנאים שהציב שרון לחידוש המשא ומתן המדיני, קרי הפסקת הטרור, הקצינה צרפת את התבטאויותיה כלפי שרון. בהתבטאויות רשמיות במרץ ובאפריל 2001 האשימה צרפת את ישראל בהחרפת המצב, שהוגדר על ידה כחמור ביותר מזה 15 או 20 שנה. צרפת מחתה בחריפות על התדרדרות המצב הכלכלי של הפלשתינאים והכריזה על כוונתה להגיש להם סיוע הומניטרי. צרפת ביקרה את הודעת ממשלת ישראל על הרחבת ההתנחלויות ודרשה להקפיאן. היא דרשה מישראל להסיר את המחסומים ולאפשר לפלשתינאים תנועה חופשית, להעביר לרשות הפלשתינאית את כספי המיסים שהופקעו ולחדש את המשא ומתן המדיני ואת המגעים בכל הדרגים, ובעיקר בתחום התיאום הביטחוני. למרות התנגדותו המפורשת של שרון, יזמה צרפת הצעת החלטה במועצת הביטחון בדבר שליחת משקיפים בין-לאומיים לשטחים, אך ההחלטה נפלה בשל הווטו האמריקאי.⁵⁶ זעמה של צרפת יצא בעיקר על פעולות ה"חיסול הממוקד" של ישראל, אותן כינו הצרפתים בשם: "רצח ללא משפט" (meurtre extrajudiciaire) וכמעשי פרובוקציה של ישראל, אף שישראל טענה שפעולות אלה נועדו למנוע מעשי טרור שכוונו נגד אזרחים ישראלים.⁵⁷ כמו בתחילת האינתיפאדה, האשימו הצרפתים את הישראלים בשימוש מוגזם בכוח והתריעו כי הפגיעה באוכלוסייה האזרחית הפלשתינאית מנוגדת לחוק הבין-לאומי.⁵⁸ בשלב זה עדיין לא ציינו הצרפתים שפיגועי ההתאבדות של הפלשתינאים מהווים הפרה חמורה של החוק הבין-לאומי.

צרפת אף השמיעה רמזים על אפשרות פגיעה בהסכם ההתאגדות - "אסוציאציה" של ישראל עם האיחוד האירופי, אם כי בעת ובעונה אחת הכחישה את הכוונה להפעיל על ישראל לחצים כלכליים בטענה שהדבר לא יהיה אפקטיבי. הביקורת המרכזית של צרפת על שרון ועל ממשלתו הייתה, שאינו

מציג אופק מדיני וכי הוא סבור שיוכל לפתור את הקונפליקט באמצעים צבאיים-ביטחוניים.⁵⁹

במהלך חודש מאי 2001 גינתה צרפת את הפעולות הצבאיות של ישראל ובעיקר את הפעולות הצבאיות בשטחי A, השטחים בהם קיבלו הפלשתינאים שליטה מוחלטת לפי הסכם אוסלו. צרפת טענה שפעולות אלה מהוות הפרה של החוק הבין-לאומי. ודרין טען, בנוסף, שהתגובות הצבאיות אינן יעילות שכן אי-אפשר, לדבריו, לפתור את הקונפליקט באמצעים צבאיים וכי ישראל לא תוכל לפתור את הבעיות הביטחוניות באמצעות עליונותה הצבאית בלבד. הוא גם הדגיש שמדיניותו של שרון לא ענתה לציפיות הציבור שבו כדי שישפר את מצבה הביטחוני של מדינת ישראל. ודרין הבהיר שהיה משוכנע שדרכו של שרון לא תביא לתוצאות המצופות, שכן פתרון המצב הקשה נעוץ היה, לדעתו, במילוי המלצות ועדת מיטשל להפסקת מעשי האלימות. ודרין הביע שביעות רצון מהמלצות הוועדה שהציגו את ההתנחלויות כגורם למצב הקשה ודרשו את הקפאתן המוחלטת. הוא הדגיש שצרפת מתריעה בנושא מזה זמן רב ושלב עידוד מכך שגם ארצות הברית, בעלת בריתה של ישראל, הביעה תמיכה בהמלצות אלה.⁶⁰

החרפת המצב הביטחוני, המשך הפיגועים ומעשי האלימות של הפלשתינאים ובעיקר המשך הירי על שכונת גילה בירושלים, ירי שהחל כבר בנובמבר 2000, הובילו להחרפת התגובות הצבאיות הישראליות כלפי הרשות הפלשתינאית. בעקבות זאת הוחרפה גם המתקפה המדינית החד-צדדית של צרפת על שרון. במקביל לביקורת החרפה על ישראל ועל שרון, המשיכו הצרפתים להתייחס בסלחנות לפעילות האלימה של הפלשתינאים. אף שוודרין לא התעקש על התיאוריה של הפרובוקציה של שרון ועל אף שהודה שהפלשתינאים פתחו באינתיפאדה בעת שהתנהלו שיחות מדיניות, הוא עדיין עמד על כך שאין להטיל את האחריות על הרשות הפלשתינאית. הוא הציג את פרוץ האירועים כמרידה עממית ספונטאנית שאיבדה שליטה, ביטוי העשוי לרמוז על הצדקה מצדו לאירועים אלה. בנוסף, נקט ודרין בדרך של התחמקות כאשר טען שנושא קביעת האחריות לאינתיפאדה הוא שאלה להיסטוריונים. הטיעון הזה מחזק את הביקורת על קביעתו של ודרין עם ראשית האירועים האלימים, ששרון היה אחראי לפרובוקציה, מבלי שבדק את הנושא לעומקו. נושא נוסף המעיד על התחמקות הצרפתים מהטלת האחריות על הפלשתינאים, קשור בתגובה שלהם לדו"ח אמריקאי ממרץ 2001. דו"ח זה חשף והוקיע את דברי השטנה וההסתה לאלימות כלפי ישראל בספרי הלימוד של הפלשתינאים במסגרת מערכת הלימוד הפורמאלית. הצרפתים לא הוקיעו את ההסתה כגורם המוסיף שמן למדורת האלימות. הם הסתפקו בטענה שהאחריות לספרי הלימוד היא של הרשות הפלשתינאית תוך התעלמות מהעובדה שצרפת והאיחוד האירופי הם שמימנו מערכת חינוך זו.⁶¹

בעוד שלשרון הציג ודרין דרישות ברורות להפסקת הפעילות הצבאית, הרי שלערפאת הוא הפנה בקשות מרוככות יותר לעשות ככל האפשר כדי להפסיק את האלימות. באפריל 2001 הסביר ודרין שלערפאת יש אמנם סמכות ויוקרה ברשות הפלשתינאית, אך קיימים גורמים קיצונים, שאינם רוצים בשלום ונוקטים באלימות ולכן צריך לחזק את מעמדו וכך לחזק את אלה ברשות הרוצים בשלום.⁶²

ב-27 באפריל 2001 בעקבות יחסה הסלחני של צרפת לרשות והביקורת החריפה כלפי ישראל, האשים שגריר ישראל בצרפת אלי בר-נביא את צרפת בחד-צדדיות. הדבר גרם לתקרית דיפלומטית מכיוון שצרפת מחתה על האשמות אלה וטענה שהיא מבקשת את טובתה של ישראל.⁶³

ודרין הצדיק בעקיפין את הפער בין דרישותיו התקיפות מישראל לבין דרישותיו המרוככות מהפלשתינאים בהתבטאויות שונות במהלך יוני 2001. הוא טען שהפלשתינאים מיואשים לאחר למעלה מ-30 שנות כיבוש ולכן 70 אחוז מהם תומכים בהמשך הפיגועים. הוא טען שישראל היא מדינה בעלת צבא שמקבל פקודות, ואילו ברשות הפלשתינאית המהווה רק גרעין של מדינה, ערפאת אינו שולט בכל. ודרין התנגד בעיקר לדרישות שעלו בעיתונות הישראלית להפלת ערפאת. ביוני 2001 הוא טען שתהיה זו טעות שתביא תועלת ליריביו הקיצונים של ערפאת הנאבקים בהסכם השלום ושישראל תינזק מכך שייוצר ואקום ולא יהיה מולה בן שיח. ודרין ביקר את ישראל שדרשה מערפאת 100 אחוז מאמץ בעת שהרסה בשיטתיות את הרשות הפלשתינאית ואת כוחות הביטחון העומדים לרשות ערפאת.⁶⁴ הצרפתים ראו בהתנהלותה של ישראל כלפי ערפאת מדיניות קיצרת רואי. הם טענו שמדיניות זו גורמת נזקים גם לישראל, מכיוון שישראל זקוקה לבן שיח חזק שיוכל להשליט סדר ברשות הפלשתינאית. טענתם הייתה שעדיף לעמוד מול ישות מדינית מאורגנת ולא מול ארגוני גרילה.⁶⁵ בכך הם התעלמו מכך שישראל עמדה ממילא בפני ארגוני מחבלים.

בנוסף, דחה ודרין מכל וכל את הטענה שקיים חוסר איזון במדיניותה של צרפת. הוא הסביר שוב ושוב שצרפת מבקשת להפנות את תשומת לבו של שרון לכך שמדיניותו אינה משרתת את האינטרסים של ישראל ואינה עונה למנדט של בוחריו לספק להם ביטחון. במידה מסוימת של שמחה לאיד טען ודרין, שמדיניותו של שרון לא הביאה לא שלום ולא ביטחון ולכן לא ענתה על ציפיות בוחריו. ודרין הדגיש שלא רק צרפת מבקרת את מדיניותו של שרון, גם עמיתותיה באיחוד האירופי מצטרפות לביקורת זו. זאת ועוד, כאשר גינתה ארצות הברית את ישראל על השימוש במטוסי F16 בתקיפה בעזה ב-18 במאי 2001, ראה בכך ודרין הצדקה נוספת למדיניות הצרפתית. הוא ציין שבביעות רצון שגם בת בריתה הטובה ביותר של ישראל, שגילתה רגישות רבה לצורכי הביטחון של ישראל, אף היא ביקרה את ישראל על הפעלת כוח מוגזמת.⁶⁶

במסגרת המאמצים לשכנע את שרון, הזמינו אותו הצרפתים לביקור בראשית יולי 2001, אך הבהירו שהביקור אינו אמור להיות בעל אופי ממלכתי (visite d'état).⁶⁷ הבהרה זו חשפה את יחסם השלילי של הצרפתים לשרון.

בעת ביקורו של שרון בפאריס ב-6 ביולי 2001, עסקו כלי התקשורת בצרפת ובאירופה בדמוניזציה שלו, בעיקר לאחר שבלגיה דרשה את העמדתו למשפט על חלקו, כביכול, בטבח סברה ושתילה ב-1982. שרון התקבל בצרפת בקרירות רבה, על אף שדובר משרד החוץ הצרפתי הגדיר את הדיאלוג עם שרון בעת ביקורו כפתוח, גלוי ולבבי. בעת המפגשים של שרון עם נשיא צרפת ועם ראש ממשלתה, הדגישו הצרפתים את חשיבות הגשמת המלצות דו"ח ועדת מיטשל כבסיס לחידוש תהליך השלום. הם הדגישו שהם מגנים את הטרור והבהירו את מחויבותם לביטחון מדינת ישראל. למעשה היה המפגש מתוח יותר מכפי שדובר משרד החוץ הציג בתשובותיו לעיתונאים. מתוך העיתונות מסתבר שהנשיא שיראק התרה בשרון שלא להחליש את ערפאת כיוון שזה יגרום לנזקים. גם הפעם לא הגיב דובר משרד החוץ הצרפתי בדברי גינוי נגד הקריאות "שרון רוצח" שהושמעו בהפגנה של כ-1,000 איש בעת ביקורו של שרון בפאריס.⁶⁸

דובר משרד החוץ הצרפתי סירב להגיב על השאלה אם הצרפתים הצליחו לשכנע את שרון לקבל את עמדתם שיש צורך לבצע את המלצות ועדת מיטשל, או אם חלה התקרבות בעמדות צרפת וישראל בעקבות המפגשים. הוא רק ציין: "אנחנו בתהליך של חילופי דעות לרגל ביקורו הראשון של מר שרון כראש ממשלה בפאריס, החלפנו דעות באופן מעמיק ובימים או בשבועות הקרובים נראה מה תהיה השפעת הביקור".⁶⁹ מתוך קבלת הפנים הצוננת יחסית ומתוך דבריו של הדובר נראה שהפער הדעות בין צרפת לבין ישראל עדיין נשאר כשהיה. הפער בדעות ואי-הצלחת הביקור ניכרים גם בכך שימים אחדים לאחר ביקורו של שרון, העיד דובר משרד החוץ שצרפת השמיעה ביקורת חריפה על שרון גם בפני מדינות האיחוד האירופי וכן בפני ארצות הברית.⁷⁰ ב-11 ביולי 2001 ביקרה צרפת בחריפות את הצהרותיו של שרון, שרמת הגולן היא חלק מישראל וטענה, שהן עלולות לפגוע בהסדר העתידי במזרח התיכון, האמור להיות הסדר גלובאלי שיכלול גם את סוריה ולבנון.⁷¹ נראה שצרפת לא החמיצה באותה עת שום הזדמנות כדי לתקוף את שרון וכדי למתוח ביקורת על מדיניותו.

נקודה נוספת של ביקורת צרפתית כלפי ממשלת שרון הייתה מדיניותה של ישראל בשאלת ירושלים. צרפת ביקרה בחריפות את השתלטותה של ישראל על ה"אוריינט האוס" ב-10 באוגוסט 2001. ישראל הסבירה שהרשות הפלשתינאית הפרה את ההסכמים עם ישראל בכך שניהלה פעילות מדינית ב"אוריינט האוס", בעוד שלפי ההסכם עם ישראל הותר לה לנהל שם פעילות חברתית, תרבותית, חינוכית וכלכלית בלבד.⁷² ישראל ראתה בפעילותם של נציגי הרשות הפלשתינאית במקום משום ניסיון לבצר את אחיזתה של הרשות הפלשתינאית

על מזרח ירושלים. צרפת ביקרה גם את הבנייה הישראלית מסביב לירושלים, ואת כוונתה של ישראל להציב עובדות מוגמרות בירושלים. היא טענה, באוגוסט 2001, שהמדיניות הישראלית פוגעת באפשרות להקים מדינה פלשתינאית עם ירושלים המזרחית כבירתה. דובר משרד החוץ הצרפתי הצביע על מעורבותה ורגישותה רבת השנים של צרפת ביחס לשאלה המורכבת של מעמד ירושלים והמקומות הקדושים כגון מעורבותה ביצירת "קורפוס ספרטוס" בשנים 1949-1947.⁷³

צרפת הפנתה את חצי ביקורתה גם כלפי ארצות הברית על שאינה מפעילה השפעתה על ישראל לעצור את ההתדרדרות במצב. בהתבטאות אומללה ב-31 באוגוסט 2001 ערך ודרין השוואה בין פונטיס פילטוס, הנציב הרומי שהוציא את ישו להורג בצליבה, לבין ארצות הברית, המאפשרת לישראל לפגוע בפלשתינאים. התבטאות זו עוררה סערה בעיתונות הישראלית, שראתה בכך ביטוי אנטישמי הקשור בהאשמות האנטישמיות כלפי היהודים ברצח ישו. ההתבטאות סימנה נקודת שפל נוספת ביחסים שבין ישראל ובין צרפת בתקופת האינתיפאדה השנייה.⁷⁴

מהניתוח שלעיל עולה כי בחירתו של שרון לראשות ממשלת ישראל גרמה להתדרדרות היחסים עם צרפת. הדבר נגרם בראש ובראשונה בשל החרפת התגובות הצבאיות של ישראל כלפי הרשות הפלשתינאית, לנוכח מעשי האלימות והטרור כלפי אזרחים ישראלים. אך מעבר לגורמים ענייניים אלה, צרפת הושפעה מהדימוי השלילי של שרון באירופה. כך דומה, שהביקורת האובססיבית של התקשורת ודעת הקהל באירופה כלפי שרון, הדמוניזציה והליניץ' הציבורי,⁷⁵ נתנו לצרפתים לגיטימציה לכאורה לביקורת שלוחת רסן וחד-צדדית על שרון ועל ישראל. מוזר הדבר שבעת ובעונה אחת טענה צרפת שהיא פועלת מתוך כוונת טהורות ושהצעותיה לפתרון הסכסוך נועדו להיטיב לא רק עם הפלשתינאים, אלא גם עם ישראל.⁷⁶ הצהרות אלה עשויות להיראות כציניות או גרוע מזה, כהפגנה של חוסר מודעות וחוסר הבנה לאפקט השלילי והנזקים שגרמה צרפת ביחסה החד-צדדי כלפי שרון וכלפי ישראל.

ג. הפיגועים ב-11.9.2001 והשפעתם על המדיניות המזרח תיכונית של צרפת

ב-11 בספטמבר 2001, שעות אחדות לפני הפיגועים בארצות הברית, עסק משרד החוץ הצרפתי בסדר היום הרגיל שלו אשר כלל התמקדות בשאלת הקונפליקט הישראלי-פלשתינאי. באותו יום הודיע דובר משרד החוץ הצרפתי על נסיעה מתוכננת של ודרין למזרח התיכון ב-20 בספטמבר 2001, על כוונתה של צרפת לארגן נסיעה של ערפאת לארצות הברית למפגש עם הנשיא בוש ועל התנגדותה לשינוי הסטטוס קוו בירושלים.⁷⁷ את סדר היום הרגיל קטעו הידיעות המזעזעות על הפיגוע בארצות הברית: המטוסים שהתנגשו במגדלי התאומים

בניו יורק וגרמו לקריסתם, המטוס שהתנגש בבניין הפנטגון בוושינגטון והמטוס שהתרסק בפנסילבניה. בהדרגה החלו להגיע גם הידיעות שמדובר בפיגוע טרור המוני עם אלפי הרוגים ופצועים, ובבת אחת השתנה סדר היום המדיני העולמי וכמובן גם סדר היום המדיני הצרפתי.

בפרק זה אתייחס לשאלות הבאות: באיזו מידה השפיעו אירועי ה-11 בספטמבר 2001 על יחסה של צרפת כלפי הסכסוך הישראלי-פלשתינאי וכלפי הטרור הפלשתינאי בטווח המידי? באיזו מידה השפיעו האירועים על השקפותיה של צרפת בטווח הרחוק יותר? האם צרפת ראתה זיקה בין מאבקה של ישראל בטרור הפלשתינאי, שאחד משיאיו היה מבצע "חומת מגן" בסוף מרץ 2002, לבין מאבקה של ארצות הברית ובעלות בריתה בטאליבאן באפגניסטאן?

לנוכח הפיגועים בארצות הברית ב-11 בספטמבר 2001, הייתה תגובתה המיידית של צרפת, שידעה פיגועי טרור בעבר, להפעיל את תכנית החרום וגי'פיראט (Vigipirate) שנועדה למנוע פיגוע טרור בצרפת. נשיא צרפת, ז'אק שיראק, ושר החוץ ודרין מיהרו לשלוח מכתבי תנחומים לארצות הברית.⁷⁸

בראיון ל-CNN ב-13 בספטמבר 2001, הדגיש ז'אק שיראק את הסולידריות של העם הצרפתי עם האומה האמריקאית, את זכותה של ארה"ב להיאבק בטרור בהתאם להחלטת מועצת הביטחון על המאבק בטרור הבין-לאומי ועל זכותן של מדינות לנקוט בצעדים של הגנה עצמית נגד הטרור. הוא הביע את תמיכתה של צרפת במאבק בטרור הבין-לאומי ואת נכונותה להצטרף לקואליציה צבאית לצורך מאבק זה. הוא הבהיר שהטרור, המייצג את הרע בעולם, מכוון נגד המדינות הדמוקרטיות וגם נגד צרפת. יחד עם זאת הוא הדגיש את התנגדותו להצגת הנושא במונחים של "התנגשות הציוויליזציות",⁷⁹ שכן לדעתו אין תרבות המאמצת את הטרור כדרך חיים ואין מקום להכללות ולסטיגמות של תרבויות. שיראק הסביר שהוא רואה את המאבק בטרור לא רק מנקודת מבט של פעולות ענישה ומניעה, אלא גם מנקודת מבט של הצורך לפתור את בעיות היסוד הגורמות להיווצרות התופעה. הוא הדגיש בעיקר את הצורך לפתור משברים אזוריים המספקים, לדעתו, מתנדבים לטרור הבין-לאומי. בהתאם לכך, התייחס שיראק להשלכות הפיגוע על הסכסוך הישראלי-פלשתינאי. הוא הסתמך על דבריו של קולין פאוול (Colin Powell), שר החוץ של ארצות הברית, שנאמרו יומיים לאחר הפיגועים, בדבר הצורך לטפל בבעיות המזרח התיכון, והדגיש אף הוא שהפיגוע הוא עדות לצורך הדחוף בשלום במזרח התיכון.⁸⁰ גם ודרין אמר ב-20 בספטמבר 2001, שהפיגועים בארצות הברית הבליטו את הצורך הדחוף בפתרון הסכסוך הישראלי-פלשתינאי. הוא הביע את שביעות רצונו על כך שהטררגדיה האיומה הביאה את ארצות הברית להבין את הצורך הדחוף בטיפול בבעיית הקונפליקט המזרח התיכון.⁸¹ דומה

שמילים אלה חרגו מגבולות הטעם הטוב ושיקפו את יחסה האובססיבי של צרפת לנושא הקונפליקט הישראלי-פלשתינאי.

ודרין החליט לצאת למזרח התיכון ב-23 בספטמבר בהתאם לתכנית שקבע לפני הפיגועים בארצות הברית, דבר הממחיש את מחויבותו לנושא הסדר הסכסוך. יחד עמו יצא ראש מחלקת אפריקה-המזרח התיכון אובן דה לה מסוזייר⁸². (Aubin de la Messuzière).

בביקורו בישראל וברשות הפלשתינאית התמקד ודרין, כדרכו, בצורך הדחוף לקדם את תהליך השלום באזור. דבריו הצביעו על השינוי שחל בטון ההתבטאות שלו שהפך לידידותי יותר כלפי ישראל וכלפי שרון: הוא הביע הבנה לסבל שעובר על הישראלים בשל הפיגועים האכזריים והצדיק את זכותם של הישראלים להיאבק בטרור, אך הביע את דעתו שמאבק זה יהיה אפקטיבי יותר אם יהיה מלווה בתהליך פוליטי. לאחר פגישתו של ודרין עם שרון, הוא הביע שוב את הבנתו לשיקולים הביטחוניים של ישראל. הוא טען שאין ניגוד בין שיקולים אלה לבין הצורך להמשיך בתהליך המדיני, שהעדרו מהווה סכנה לאזור. הוא הוסיף שלפי מיטב הבנתו, שרון לא התנגד לאפשרות של פגישה עם ערפאת, אלא התנה זאת ברגיעה ביטחונית, שכן שרון סירב לנהל דיאלוג תחת אש. ודרין הבהיר לשרון שלדעתו המאבק באלימות והחיפוש אחר פתרון פוליטי, אינם מנוגדים. הוא תאר את המפגש עם שרון במילים חמות: "מר שרון דיבר אלי בצורה ידידותית בנוגע לדיאלוג בין ישראל ובין צרפת ובין ישראל לבין מדינות אירופה. נפגשתי איתו פעמים רבות בעת שהיה שר חוץ, הוא מכיר את העמדות שלנו ואנחנו מדברים בצורה גלויה. אנחנו מכבדים את הנחישות והמחויבות שלו לביטחון ישראל. אנו חושבים שיש לשלב זאת עם פרספקטיבות ויוזמות פוליטיות. הפגישה בינינו ארכה הרבה יותר זמן מהמתוכנן". ודרין אף גילה לראשונה הבנה לקשיים ולאילוצים הפוליטיים הפנימיים של שרון. הוא ציין שבמפלגתו של שרון מפעילים עליו לחצים להגיב בנוקשות רבה יותר נגד הטרור, ולמנוע הקמת מדינה פלשתינאית. בניגוד להתבטאויות החריפות נגד שרון בעבר, הציג אותו ודרין באור חיובי כאדם מציאותי הרוצה להביא לביטחון לעמו. יחד עם זאת ציין ודרין ששרון ופרס שונים בגישתם. ברור היה מתוך התשבחות הרבות שהעניק לא פעם לפרס, שגישתו של פרס, שהעדיף להמשיך בדיאלוג הפוליטי, זכתה אצלו להערכה רבה יותר. כדי לחזק את המסר שלו, ציטט ודרין גם את רבין, שאמר שיש להיאבק בטרור כאילו לא קיים תהליך מדיני ולהפך, לקיים תהליך מדיני כאילו לא קיים טרור.⁸³

השינוי בטון ההתבטאות של ודרין כלפי שרון וכלפי ישראל בעת ביקורו בישראל נבע כנראה מההלם שנוצר בזירה הבין-לאומית ובצרפת בשל אירועי הטרור בארצות הברית. עם זאת סביר להניח שוודרין הגיע כבר קודם למסקנה שיש לשנות את האווירה ביחסים עם הישראלים כדי שישראל תתרצה ותקבל את

התיווך ואת הרעיונות הצרפתיים. נראה שאירועי הטרור של ה-11 בספטמבר בארצות הברית מילאו תפקיד של זרז בשינוי טון ההתבטאות כלפי ישראל. רמז לכך ניתן למצוא בדבריו של ודרין על קיום מפגשי "סיעור מוחות" עם הישראלים בעת ביקורו בישראל.

גם שגריר ישראל בצרפת אלי בר-נביא העיד בספרו ובראיון ב-16 בדצמבר 2001, שוודרין הודה בפניו כי "המדיניות הצרפתית במזרח התיכון נכשלה בגלל התמיכה המתמדת בערבים" ו"כי צרפת תמכה כל העת בערבים והתוצאה היא שיצאה קרחת מכאן ומכאן: ישראל גרשה אותה מתהליך השלום והערבים הפכו אותה לכלי פוליטי". בעניינים הרציניים "הם פונים אל האמריקאים" ואילו אל הצרפתים "הם באים כדי לבקש כסף ותמיכה מוסרית ופוליטית". בר-נביא הוסיף בראיון שאירועי ה-11 בספטמבר חיזקו את התיעוב בדעת הקהל הצרפתית כלפי הפונדמנטליזם המוסלמי. הוא גם טען כי בממשל הצרפתי חלה התפכחות בקשר לערפאת. תהליך זה היה מלווה בכעס ובייאוש בעיקר לאחר גל הפיגועים בישראל ובעקבות השקרים של ערפאת למזכיר הכללי של האו"ם, בנוגע לאחריותו כביכול של המוסד לפיגועי ה-11 בספטמבר ולרצח שר התיירות, רחבעם זאבי (גנדי), באוקטובר 2001. עם זאת בר-נביא הבהיר שהשינוי בצרפת לא בא לידי ביטוי בפומבי בגלל החשש מהעלול לקרות לאחר עידן ערפאת.⁸⁴ דומה שדברים אלה משקפים לא רק התפכחות צרפתית, אלא מחזקים עוד יותר את הטעון בדבר התפקיד השלילי שמילא החיזור הצרפתי אחר ערפאת בהסלמה של הקונפליקט. הנה, לפי עדותו של בר-נביא ודרין הודה שצרפת טעתה ביחסה הסלחני כלפי ערפאת אך היא לא העזה להביע זאת בפומבי ולשנות את מדיניותה, כפי שעשתה ארצות הברית.

דוגמה נוספת להערה מפוכחת של ודרין באותה עת נוגעת לדברים שנאמרו בראיון לטלוויזיה הצרפתית ב-17 בספטמבר 2001. ודרין טען אז בהתייחסותו לפיגועים בארצות הברית, שהשנאה למערב הייתה קיימת עוד לפני היווצרותו של הקונפליקט הישראלי-פלשתינאי והיא נגרמה בשל הקולוניאליזם האירופאי.⁸⁵ הערה זו אינה אופיינית לביטויים של אדריכלי משרד החוץ הצרפתי באותה תקופה, שכן היא מנוגדת למסרים התכופים של הדיפלומטיה הצרפתית לפיהם תחלואי המזרח התיכון קשורים בסכסוך הישראלי-פלשתינאי. הערה זו עשויה לשקף את ההלם וחשבון הנפש שנגרמו בעקבות הפיגועים בארצות הברית. יחד עם זאת היא לא תורגמה לשינוי בקו המדיני של צרפת כלפי הסכסוך הישראלי-פלשתינאי וכלפי הטרור הפלשתינאי.

שינוי טון ההתבטאות של ודרין כלפי ישראל בעת ביקורו באזור בספטמבר 2001, לא היה מלווה בשינוי בהתבטאויות הפומביות של צרפת בהתייחסותה כלפי הטרור של הרשות הפלשתינאית. ודרין חזר להשתמש בנוסחאות העבר המקובלות של תמיכה בערפאת: ב-25 בספטמבר 2001, בעת ביקורו בישראל

וברשות הפלשתינאית, הביע ודרין אמון בנכונותו של ערפאת לשתף פעולה במאבק בטרור ובחידוש המגעים המדיניים. ודרין הסביר שהציבור הפלשתינאי איבד תקווה ולכן דעת הקהל תומכת פחות ופחות בקו ההגיוני של ערפאת. ודרין טען שערפאת עושה ככל יכולתו, בהוסיפו, שאף שרון הודה בפעם הראשונה שזה אמנם כך. לכן, ודרין הביע את תקוותו ששרון יתגמש בנושא דרישתו לרגיעה ביטחונית במשך 48 שעות כתנאי לחידוש המשא ומתן הפוליטי. ודרין אמנם גינה את הפיגוע שהיה באותו בוקר אך טען שאין לאפשר לקיצונים להכתיב את גורל התהליך המדיני. ודרין הביע את תקוותו, ששרון יסיר את הווטו על פגישת פרס עם ערפאת והדגיש את החשיבות של קיום פגישה זו כך שניתן יהיה להתחיל ביישום מסקנות ועדת מיטשל. הוא הסביר שהוא מודע לכך שפגישה זו לא תפתור את כל הבעיות באופן מיידי, אך היא עשויה לעצור את ההתדרדרות הביטחונית.⁸⁶

ודרין הבהיר בעת נאומו בעצרת הכללית של האו"ם ב-10 בנובמבר 2001, שהוא אינו רואה קשר בין הפיגועים בארצות הברית לבין הקונפליקט במזרח התיכון, וכי גם לפני וגם אחרי הפיגועים הוא הדגיש את הצורך הדחוף לפתור את הסכסוך. הוא הוסיף כי לא מדובר בקשר של סובב ומסובב בין הפיגוע בארצות הברית לבין הסכסוך הישראלי-פלשתינאי, אלא בכך שהשלוש חיוני לישראלים ולפלשתינאים כאחד. בנוסף, ודרין הדגיש, כמו בעבר, שבעיה זו מסכנת את שלום העולם לכן יש לצרפת את הזכות לדרוש פתרון.⁸⁷

השינוי היחיד שנוצר בעקבות הפיגועים בארצות הברית התבטא, לדעתו, בנכונותה של ארצות הברית להיות מעורבת יותר בפתרון הסכסוך. הוא תאר את השינוי שעבר הממשל החדש של הנשיא ג'ורג' בוש, אשר בתחילה ניסה למשוך ידיו מהסכסוך בטענה שקלינטון גילה מעורבות אישית רבה מדי ועשה מאמצים רבים, מבלי שהדבר הצליח. ודרין הביע את תקוותו שהממשל החדש יפעיל לחצים על הצדדים, דבר שיסייע לצרפת ולאירופה במעורבותן למען תהליך השלום.⁸⁸ בהמשך, בעת שהותו בניו יורק בנובמבר 2001 לרגל העצרת ה-56 של האו"ם, הביע ודרין את שביעות רצונו מנאומו של בוש, אשר הביע תמיכה בהקמת מדינה פלשתינאית ובהפסקת הטרור הפלשתינאי והפעולות הצבאיות של ישראל. הוא הביע שביעות רצון מכך שהנשיא לא התנה את פתיחת המגעים הדיפלומטיים בהפסקת האלימות הפלשתינאית כפי שעשה שרון.⁸⁹

ב-16 בספטמבר 2001 הביע ודרין את אי-הסכמתו עם דבריו של שרון שערפאת הוא בן לאדן של ישראל, והוסיף שגם שמעון פרס התנגד להשוואה זו.⁹⁰ צרפת טענה שלא היה קיים קשר ישיר בין הקמת ארגון אל-קאעידה לבין הבעיה הפלשתינאית. לדעתה פעילות אל-קאעידה נבעה מטינה לארצות הברית והיותה ביטוי למאבק בין שואפי השינוי לבין השמרנים בעולם הערבי. יחד עם

זאת ודרין הסכים עם הטענה שבן לאדן השתמש בבעיה הפלשתינאית כתירוץ דמגוגי להגברת כוחו, וטען שפתרון הבעיה ימנע זאת.⁹¹ יוצא אם כן, שכמו לפני פיגועי ה-11 בספטמבר 2001 כך גם אחריהם, הצרפתים ראו בהקמת מדינה פלשתינאית ברת-קיימא, דמוקרטית ושוחרת שלום, פתרון לבעיות האזור.

צרפת התנגדה להשוואה של ערפאת עם בן לאדן גם כיוון שהתנגדה לטיעון הישראלי שערפאת תומך בטרור נגד ישראל. ולהפך, צרפת טענה, שבכך שישראל נאבקה בערפאת והחלישה אותו, היא לא אפשרה לו להיאבק באופן יעיל בטרור וחיזקה את החמאס. לכן הגדירה צרפת את מדיניותה של ישראל כלפי ערפאת כמדיניות הגרועה ביותר (*une politique du pire*). הצרפתים טענו שאי-אפשר לדרוש מערפאת 100 אחוז מאמץ כאשר מחלישים עוד ועוד את הרשות הפלשתינאית.⁹² בדצמבר 2001 הביעו הצרפתים את תקוותם שהצעדים שנקטו הישראלים נגד ערפאת ונגד הרשות הפלשתינאית אינם בלתי הפיכים, וטענו כי על הישראלים להבין, עם כל הכאב והכעס על הפיגועים, שעליהם להידבר עם הרשות הפלשתינאית.⁹³

הרטוריקה הנחושה כלפי הטרור של אל-קעאידה לעומת הרטוריקה הסלחנית כלפי הטרור הפלשתינאי בולטת בדבריו של נשיא צרפת ז'אק שיראק בעת ביקור באלג'יריה, בטוניס ובמרוקו ב-1-2 בדצמבר 2001. במסיבת עיתונאים דיבר נשיא צרפת על הצורך במאבק גלובאלי תוך ריכוז כל המשאבים נגד הטרור של אל-קעאידה באפגניסטאן. מנגד, בהתייחסו לסכסוך הישראלי-פלשתינאי הוא נמנע מלכנות את מעשי האלימות של הפלשתינאים בשם טרור. הוא התייחס במידה שווה כלפי יוזמי הטרור וכלפי קורבנותיו. כמו בתחילת האינתיפאדה הוא הדגיש את המספר הרב יותר של הקורבנות בצד הפלשתינאי: 800 בצד הפלשתינאי ו-200 בצד הישראלי. הוא הצהיר בנימה של הטפת מוסר: "הגיע הזמן ששני הצדדים יתחילו לפעול בהיגיון ויחזרו לשולחן המשא ומתן".⁹⁴ בדבריו אלה הפגין לכאורה נשיא צרפת גישה מאוזנת כלפי הישראלים והפלשתינאים. אולם למעשה הוא הציג גישה הקוראת בעקיפין לנהל דיאלוג של פשרה עם ארגוני הטרור הפלשתינאים. מעבר להימנעות משיפוט של הטרור הפלשתינאי, קיימת בדבריו נימה צורמת של התנשאות כאילו ההיגיון הצרוף משתקף בדברי התוכחה שלו בעוד שישראל, הנאבקת בטרור, אינה נוהגת בהיגיון.

אף שהצרפתים לא ראו קשר בין הסכסוך הישראלי-פלשתינאי לבין אירועי ה-11 בספטמבר, הם הביעו את דעתם על כך שהסכסוך עלול לפגוע במאבק בטרור. הנשיא ז'אק שיראק טען שעל אף שאין קשר בין אירועי ה-11 בספטמבר לבין הקונפליקט במזרח התיכון, הרי הוא סבור שעל ארצות הברית להפעיל לחצים ידידותיים על ישראל, כיוון שהמשך הסכסוך עלול לסכן את אחדות הקואליציה נגד הטרור.⁹⁵ דעה דומה עלתה גם ב"מועצה לעניינים כלליים" של

האיחוד האירופי, שם העלו שרי החוץ האירופאים את הסברה שמצב חוסר המוצא, אליו נקלע הסכסוך הישראלי-פלשתינאי, עלול לפגוע במאבקה בטרור של הקואליציה הבין-לאומית.⁹⁶

בעשותם את ההפרדה בין פיגועי הטרור של אל-קאעידה בארצות הברית לבין פיגועי הטרור של הפלשתינאים, יצרו הצרפתים הבחנה בין לגיטימיות מאבקה של ארצות הברית בטרור של בן לאדן לבין חוסר הלגיטימיות, לכאורה, של המאבק הישראלי בטרור של ערפאת ושל הרשות הפלשתינאית. בהצהרותיהם הם הביעו את המסר שמאבקה של ישראל בטרור הפלשתינאי אינו מהווה חלק מהמאבק העולמי בטרור, דבר שנתן להם לגיטימציה, לכאורה, לבקר בחריפות את ישראל על הצעדים שנקטה נגד ערפאת ונגד הרשות הפלשתינאית.

בינואר 2002 כאשר נתפסה ספינת הנשק "קארין A" ונחשף הקשר של הרשות הפלשתינאית עם ארגוני הטרור הבין-לאומיים, הביעה צרפת בתחילה אמון בהכחשותיו של ערפאת ובטענתו שלרשות הפלשתינאית אין כל קשר עם הברחת הנשק. גם לאחר ביקורה של משלחת צבאית ישראלית, שצרפת טרחה להדגיש שהגיעה מיוזמתה ולא בהזמנת הצרפתים, ואשר הציגה ממצאים ברורים בנוגע למעורבותה של הרשות הפלשתינאית בהברחת ספינת הנשק, לא היו הצרפתים מוכנים לשנות את גרסתם, לפחות לא כלפי חוץ. הם הסתפקו בכך שביקשו מהרשות הפלשתינאית לבדוק מי האחראים למעשה ולנקוט בצעדים כדי שלא להפר את ההגבלות שקיבלה הרשות בהסכם אוסלו בנושא ההצטיידות בנשק.⁹⁷ נראה שגם נוכח הוכחות ברורות בנוגע לקשריה של הרשות הפלשתינאית עם ארגון הטרור הבין-לאומי, צרפת עדיין דבקה בעמדתה כי יש לשמור על ערפאת כבן שיח לשלום.⁹⁸ בהתאם לכך, ביקרה צרפת את החלטתה של ארצות הברית לסגור את משרדי הרשות הפלשתינאית בווינגטון, כתגובה על פרשת ספינת הנשק "קארין A".⁹⁹ בנוסף, ביקרה צרפת את הבעות התמיכה של ארצות הברית בפעולותיו הצבאיות של שרון נגד הטרור הפלשתינאי, וטענה שהאירופאים סבורים שזו טעות לתמוך בצורה עיוורת במדיניותו של שרון. צרפת גם ביקרה את תמיכתו המחודשת של בוש בדרישת שרון להתנות את חידוש התהליך הפוליטי בהפסקת הפעולות האלימות. ודרין הביע את תקוותו שבפגישתם הצפויה יעודד הנשיא בוש את שרון לאמץ גישה מתונה יותר כיוון ש"מדיניות הדיכוי" שלו לא הביאה לביטחון אותו הוא ביקש.¹⁰⁰

בינואר 2002, ביקרה צרפת את ישראל על הרס התשתיות של הרשות הפלשתינאית. היא טענה שלמרות ההצלחות הטקטיות של ישראל, הייתה זו טעות אסטרטגית חמורה ומעשה בלתי לגיטימי בעת ובעונה אחת. הצרפתים פרסמו שהם שוקלים לתבוע מישראל, יחד עם שאר מדינות האיחוד האירופי, תשלום פיצויים על הרס התשתיות של הרשות הפלשתינאית שמומנו על ידי האיחוד האירופי. הם הודו שלצעד זה משמעויות פוליטיות יותר ממשמעויות

משפטיות, והבהירו שבעתיד, כפיצוי, תדרוש אירופה מישראל לתרום לשיקום הרשות הפלשתינאית.¹⁰¹

בפברואר 2002 ביקרה צרפת בחריפות את החלטתה של ישראל שלא לאפשר לערפאת לצאת מרמאללה, וטענה שבהחלישה את הרשות הפלשתינאית גורמת ישראל נזקים גם לעצמה וכי ישראל זקוקה לערפאת ולרשות הפלשתינאית כדי להיאבק בטרור.¹⁰² צרפת דרשה מישראל להסיר את המצור על ערפאת, לבטל את המחסומים ואת "החיסולים הממוקדים", ולהקפיא את ההתנחלויות. צרפת הדגישה, שמאבקה של ישראל בטרור יהיה יותר אפקטיבי אם היא תתמקד במאמצייה להקמת מדינה פלשתינאית ברת-קיימא, דמוקרטית ושוחרת שלום.¹⁰³ במקביל דרשה צרפת מערפאת לפרק את ארגוני הטרור.

עם החרפת המצב הביטחוני, לצד גינויי הטרור הפלשתינאי וגינויי התגובות הצבאיות של ישראל, הדגיש ודרין שההתרחשויות מוכיחות שאזהרותיה של צרפת היו מוצדקות. הוא טען בהתבטאויות פומביות במרץ 2002, שהעמדות והמסרים של צרפת השפיעו על אירופה, אם כי הודה שלא כל מדינות אירופה העזו לתמוך בגלוי בצרפת מחשש לתגובת ארצות הברית. כדי להדגיש עוד יותר את צדקת העמדה הצרפתית, הצביע ודרין במרץ 2002 על כך שגם בישראל ישנם סימני שינוי כדוגמת מכתב אנשי המילואים וההתעוררות במחנה השלום. הוא ציין, בנוסף, את דברי הביקורת על מדיניותה של ממשלת ישראל שהושמעו בממשלה על ידי שמעון פרס. צרפת ראתה עדות לצדקת עמדותיה גם בהצלחתה להעביר ב-12 במרץ 2002 במועצת הביטחון את החלטה מספר 1397, בה הוזכר החזון של הקמת מדינה פלשתינאית לצדה של מדינת ישראל. צרפת הסבירה את שביעות רצונה בכך שהחשיבה עצמה כפעילה מרכזית למען המאבק המדיני להקמת מדינה פלשתינאית. לדעתו של ודרין, העולם יהיה טוב יותר לאחר שתוקם מדינה פלשתינאית.¹⁰⁴ ודרין לא היסס לטעון שהגורם המרכזי המפריע להגשמת החזון הוא מדיניותו של שרון. הדבר משתמע מתוך תשובתו לשאלתו של מראיין שביקש את התייחסותו לפרסום סקר במרץ 2002, לפיו 31 אחוז מהצרפתים סבורים שישראל היא האחראית המרכזית למצב במזרח התיכון. ודרין בתשובתו הסתייג אמנם והסביר שתפקידו כשר חוץ אינו לשפוט, אלא לחפש ללא ליאות פתרון למצב הקשה ולסייע בשיבה לשולחן הדיונים. יחד עם זאת הוא הדגיש שתגובתם של הצרפתים אינה נגד מדינת ישראל, אלא נגד המדיניות שמנהלת ממשלת שרון מזה שנה.¹⁰⁵

תגובות אלה של צרפת, כארבעה חודשים לאחר 11 בספטמבר 2001 מחזקות את הטענה, שהוצגה בראשית הפרק, שהשינוי בטון ההתבטאות של ודרין כלפי ישראל היה קוסמטי בלבד. צרפת חזרה לדפוסיה ההתבטאויות החד-צדדיות בתמיכתה בערפאת למרות מעורבותו בטרור, ולביקורתה נגד הצעדים שנקטה ישראל במאבקה בטרור הפלשתינאי. למעשה אין בהתבטאויותיו של ודרין כל

סימן לביקורת עצמית כפי שתוארה לעיל בראיון של אלי בר-נביא בדצמבר 2001.¹⁰⁶

התחפרותם של הצרפתים בעמדותיהם כלפי הסכסוך הישראלי-פלשתינאי למרות החרפת הטרור הפלשתינאי, בולטת בעת מבצע "חומת מגן" בסוף מרץ 2002. העילה הישירה למבצע הייתה הפיגוע המזעזע במלון פארק בנתניה בערב ליל הסדר שאירע לאחר חודש של פיגועים עם מספר שיא של 135 הרוגים בקרב אזרחי ישראל. הצרפתים אמנם גינו בצורה חריפה את הרצח של אזרחים חפים מפשע, אך נצמדו לנוסחה הרגילה שלהם לפיה הם מצפים מישראל לאיפוק כדי לאפשר את המשך תהליך השלום.

מבצע "חומת מגן" עורר תגובות חמורות בצרפת ובאירופה ובמיוחד מצד ודרין. הוא הגיב באכזבה ובתסכול. ב-8 באפריל 2002 הוא האשים את שרון שבמאבקו לחיסול הטרור הפלשתינאי הוא למעשה נאבק בהקמתה של מדינה פלשתינאית. ודרין ראה את המתרחש כמאבק אישי של שרון בערפאת. שרון, לדבריו, לא הסתיר מעולם שהוא מתנגד להסכמי אוסלו והוא נאבק בטרור תוך ניסיון לעשות דיאבוליזציה של ערפאת בזירה הבין-לאומית.¹⁰⁷ ודרין הדגיש שהאירופאים לא יסכימו להרס הרשות הפלשתינאית בתירוץ של מאבק בטרור.¹⁰⁸ הוא כנראה העדיף להתעלם מכך שהרשות הפכה למרכז של מעשי טרור. בדבריו הוא התעלם גם מכך שהיו לפלשתינאים הזדמנויות רבות בעבר להיאבק בטרור אך הם בחרו להשקיע בתשתיות הטרור.

במבצע "חומת מגן" ניהל צה"ל קרבות קשים ומורכבים בשטח בנוי במחנה הפליטים בגינין. לצה"ל נגרמו אבדות בשל המאמצים שלא לפגוע באוכלוסייה האזרחית, על אף שהמחבלים הסתתרו בתוכה. הצרפתים, בחרו לאמץ את השמועות שהפיצו הפלשתינאים בדבר טבח שהתרחש, כביכול, בגינין, מבלי שטרחו לבדוק את אמיתותן.¹⁰⁹ תופעה זו מזכירה את האשמתו של שרון באחריות לפרוץ המהומות בשל ביקורו בהר הבית בספטמבר 2000 מבלי שהעובדות נבדקו לאשורן.

צרפת הגיבה על המתקפה הישראלית על הרשות הפלשתינאית בפרץ של יוזמות דיפלומטיות אנטי ישראליות, שכבר הועלו בעבר, אך חומרתן הייתה עתה בשילוב האינטנסיבי שלהן: צרפת הייתה מעורבת בצורה פעילה בהגשת סיוע הומניטרי לפלשתינאים בשטחים תוך הטלת האחריות למצב על ישראל; היא ניהלה מגעים עם ערפאת הנצור ב"מוקטעה" ברמאללה, תוך גינוי ישראל על בידודו והיא מילאה תפקיד פעיל בדיונים במועצת הביטחון בגיבוש הצהרה הקוראת לישראל לסגת משטחי A שנכבשו על ידה מחדש. צרפת גם מילאה תפקיד מרכזי בגיבוש הצעות פרו-פלשתינאיות במועצה לעניינים כלליים של האיחוד האירופי בלוקסמבורג: היא קראה להסרת המחסומים של צה"ל,

לדאגה לתנאים ההומניטריים של הפלשתינאים, לשליחת שליח מטעם נציבות האו"ם לענייני זכויות האדם ולהקמת ועדת חקירה בין-לאומית שתבדוק את אירועי כיבוש ג'נין.¹¹⁰ בנוסף, הורה הפרלמנט האירופי לבדוק את "הסכם ההתאגדות", כלומר, לבדוק אפשרות להפעיל סנקציות על סחורות ישראליות בהתבסס על הטענה כי על פי החוזה ישראל מחויבת לשמירה על זכויות אדם.¹¹¹

ודרין ניסה לגבש קו נוקשה יותר של האיחוד האירופי ותמך בהקמת כוח הפרדה בין ישראל לבין הפלשתינאים. בעוד שבעבר טענה צרפת שיש לנקוט בצעדים המקובלים על שני הצדדים, עתה הודגש שאי-אפשר לחכות להסכמת ממשלת ישראל, שמא יראו כמסכימים עם פעולותיה. ודרין הצדיק את הצורך בכפיית כוח הפרדה באומרו שישראל והרשות הפלשתינאית צריכות להכיר בכך שאינן יכולות להגן על אזרחיהן.¹¹²

בעיה נוספת שגרמה למתיחות בין צרפת ובין ישראל, הייתה יחסה של צרפת לאזרחים צרפתים שהגיעו ל"מוקטעה" כדי לתמוך בערפאת. למרות הצווים הישראליים שאסרו על כניסת אזרחים זרים לשטחים אלה, שיבח ודרין את "פעילי השלום" שבאו להפגין כדי להסיר את המצור מעל ערפאת, ואף דרש מישראל להבטיח את שלומם.¹¹³ "פעילי השלום" הצרפתים לא ייצגו את ממשלת צרפת באופן רשמי, אולם לאור התמיכה הכספית של משרד החוץ הצרפתי בארגונים לא ממשלתיים (Non Governmental Organizations), כפי שעולה מתוך מאמרו של סמי כהן, ייתכן שגם במקרה זה היה משרד החוץ מעורב בפעולות המחאה, אם לא ישירות הרי בעקיפין, באמצעות הקצבה כספית ל"ארגוני השלום".¹¹⁴

בהמשך הייתה צרפת מעורבת באופן פעיל בתיווך בפרשת המחבלים הפלשתינאים שהשתלטו על כנסיית המולד בבית לחם ב-2 באפריל 2002 והחזיקו באנשי כנסייה כבני ערובה. מעורבותה נבעה ממעמדה המסורתי המיוחד כמגנה על המקומות הקדושים, מעמד שהוכר על ידי ישראל באופן רשמי עוד בינואר 1949.¹¹⁵ צרפת אמנם ניסתה למצוא פשרה כדי שכנסיית המולד לא תיפגע, אך נראה שהיא פעלה מעל ומעבר כדי להבטיח את ביטחונם וחסינותם של המחבלים אשר השתלטו באלימות על הכנסייה ועל אנשיה, ושחלקם היו מעורבים בעבר ברצח אזרחים ישראלים.¹¹⁶ פרט להתייחסויות התכופות של דובר הקה ד'ורסיי לנושא זה, התבטאה האינטנסיביות של המעורבות הצרפתית בכך שהנשיא שיראק זימן אליו ב-8 באפריל 2002 את השגריר הישראלי בפאריס, אלי בר-נביא, כדי להביע את דאגתו בנושא ויצא על כך בהודעה מיוחדת לעיתונות. בנוסף, דרש נציגה הקבוע של צרפת במועצת הביטחון בנאומו במועצה ב-19 באפריל, שישראל תסיר את המצור מעל כנסיית המולד.¹¹⁷ במהלך הפרשה הייתה צרפת בקשר הדוק עם הוותיקן, אשר היה מעורב בצורה אינטנסיבית במשא ומתן לפתרון הבעיה.¹¹⁸ הטיפול האינטנסיבי

של צרפת בנושא כנסיית המולד מצביע על העניין המיוחד שהיה לה בשאלת המקומות הקדושים, עניין שלא פג במשך השנים. יתכן שלזיקה ההיסטורית של הצרפתים לירושלים ולמקומות הקדושים היה משקל במעורבותם בסכסוך הישראלי-פלשתינאי.

בכל מגוון הפעילות המדינית כלפי הרשות הפלשתינאית ובכל היוזמות הצרפתיות הבין-לאומיות לא הייתה התייחסות אופרטיבית ומעשית של צרפת לשאלה כיצד לעצור את פיגועי הטרור הפלשתינאים הפוגעים בעשרות ובמאות אזרחים ישראלים חפים מפשע. צרפת אמנם גינתה את פיגועי הטרור ואף דרשה מהרשות להיאבק בטרור, אך יחד עם זאת היא המשיכה לשמור על האיזון בהודעות הגינוי שלה וקראה לכל הצדדים להפסיק את הפעולות האלימות. כך, לאחר הפיגועים בחיפה ובירושלים ב-2 בדצמבר 2001, פיגועים בהם נהרגו 30 אנשים ונפצעו 220 (בין ההרוגים והפצועים היו גם בעלי אזרחות צרפתית) פנה ודרין ב-2 בדצמבר 2001 לערפאת בדרישה לפעול להפסקת הטרור. אך עם זאת המשיך ודרין לתת לערפאת קרדיט, כמנהיג הרוצה להילחם בטרור ואשר יוכל לעשות זאת אם ישראל לא תפגע בו וברשות הפלשתינאית.¹¹⁹ צרפת למעשה לא התמודדה עם השאלה מדוע ערפאת לא ריסן את ארגוני הטרור כאשר היה בשיא כוחו, בתקופה שלאחר חתימת הסכמי אוסלו. בנוסף, על אף שהצרפתים טענו שערפאת אינו אחראי לטרור, אלא הארגונים הקיצוניים, הם לא הזדרזו להכליל את החמאס ברשימת ארגוני הטרור ולהקפיא את הפעילות הכספית שלו כפי שעשתה ארצות הברית. הצרפתים טענו שהחמאס הוא גם תנועה פוליטית.¹²⁰ בסופו של דבר הודיע דובר משרד החוץ הצרפתי שהזרוע הצבאית של החמאס הוכנסה לרשימת ארגוני הטרור אך לא הזרוע הפוליטית שלו.¹²¹ בנובמבר 2001 סירבו הצרפתים להכליל את החזבאללה ברשימת ארגוני הטרור, בהתאם לרשימת ארגוני הטרור שהגישה ארצות הברית, בטענה שהחזבאללה הוא גם ארגון פוליטי.¹²²

ודרין ביטא את דעתו על המאבק בטרור ב-2 באפריל 2002, בתשובתו לעיתונאי הבי.בי.סי. ששאל בביקורתיות: מדוע על הישראלים להסכים שהפלשתינאים ישתמשו בפיגועי הטרור כדי לכפות עליהם שיבה לשולחן הדיונים, בעוד שאף מדינה אחרת לא הייתה מסכימה לכך. ודרין ענה את תשובתו הסטנדרטית, שבאופן טבעי ממשלת ישראל חייבת להיאבק בטרור, אך השימוש בדיכוי בלבד לא יגרום להיעלמותו. ודרין השווה את המאבק בטרור באמצעות השימוש בכוח בלבד לניסיון לרוקן את האוקיאנוס עם בקבוק, דבר שלא יצלח לעולם. הוא טען שהדיכוי הישראלי מספק כל הזמן לאנשים נוספים מוטיבציה לבצע פיגועים.¹²³ מהתשובה משתמעת דעתו של ודרין, שניתן להיאבק בטרור הפלשתינאי בצורה מרוסנת ומוגבלת בלבד, וכי אי-אפשר להפסיק את הטרור באמצעות הפעלת כוח, אלא באמצעות הידברות ופשרה. בנוסף, ודרין הפגין גישה בנוסח "ייקוב הדין את ההר", כאשר ביקש להתאים את המציאות לחזון

של השכנת שלום בין ישראל לבין הפלשתינאים, שלמענו פעלה צרפת במשך שנים רבות. היה זה חזון יפה ונכון אלמלא הטרור אשר פגע ופגם בהגשמתו, ונראה היה שוודרין לא מוכן להשלים עם זאת. ודרין טען ב-7 באפריל 2002 שהוא מונע על ידי אובססיה אחת - כיצד לצאת מהמצב.¹²⁴ השימוש במושג "אובססיה" עשוי לרמוז על חריגה מהתחום הראציונאלי לתחום הרגשי בהתייחסות לנושא. ואכן בדבריו של ודרין לא ניכרת ביקורת ובדיקה עצמית של טעויות אפשריות של צרפת בטיפול בנושא. נראה שוודרין לא שאל את עצמו, שמא התמיכה הצרפתית הפומבית בערפאת מעודדת אותו להמשיך בדרכו האלימה ובכך פוגעת בסיכויי הגשמת החזון הצרפתי של הקמת מדינה פלשתינאית.

יוצא אם כן, שפיגועי ה-11 בספטמבר 2001 בארצות הברית לא שינו את יחסה של הדיפלומטיה הצרפתית כלפי הקונפליקט הישראלי-פלשתינאי. צרפת התייחסה והגיבה באופן שונה לטרור של אל-קאעידה ב-11 בספטמבר 2001 ואל פעולות הטרור של הפלשתינאים נגד ישראל ואזרחיה. היא התייחסה בצורה שונה למלחמה שהכריז הנשיא בוש נגד הטאליבאן באפגניסטן ולמאבקה של ישראל בטרור הפלשתינאי, מאבק שהגיע לאחד משיאיו במבצע "חומת מגן". תגובתה הבלתי מתפשרת של צרפת לטרור של אל-קאעידה תאמה את תפיסתה והכרזותיה בדבר הצורך בשיתוף פעולה בין-לאומי ובמאבק נחוש בטרור, ועמדה בחוסר הלימה עם דרישותיה החד-משמעיות מישראל לרסן את מאבקה בטרור הפלשתינאי. חוסר ההלימה הזה מבלט ביתר שאת את גישתה החד-צדדית של צרפת לסכסוך הישראלי-פלשתינאי באינתיפאדה השנייה.

צרפת ראתה בפיגועי הטרור בארצות הברית הוכחה נוספת לדחיפות הטיפול בבעיה הפלשתינאית ולמציאת פתרון. היא הציגה את הדגם של הידברות עם הפלשתינאים והקמת מדינה פלשתינאית כפתרון לטרור הפלשתינאי. יתר על כן, היא הדגישה שאי-פתרון הבעיה הפלשתינאית עלול לפגוע במלחמה בטרור העולמי ולהפך, עשיית צדק עם הפלשתינאים עשויה להפחית מתחים במקומות אחרים בעולם ובכך תסייע גם למלחמה בטרור העולמי.

צרפת העדיפה ללחוץ על ישראל ולא להפעיל לחצים משמעותיים על הרשות הפלשתינאית להפסקת הטרור. דבריו של ודרין עשויים להצביע על היחס האובססיבי של צרפת לשאלת הקמת מדינה פלשתינאית כגורם שפגם בראציונאליות של התגובה הצרפתית. דומה שהדיפלומטיה הצרפתית החמיצה שעת כושר להפעיל לחצים שיכלו להיות אפקטיביים עקב הזעזוע של דעת הקהל הבין-לאומית והאווירה הבין-לאומית נגד הפעלת נשק הטרור. התבטאויות התמיכה הפומביות של צרפת ברשות הפלשתינאית, למרות הטרור, הגבירו את תחושת המרירות בישראל נגד צרפת.

ד. המשבר בעיראק

ב-19 במרץ 2003 החלה בעיראק מתקפת כוחות הקואליציה שהקימה ארצות הברית במטרה להחליף את משטרו של סאדאם חוסיין. בחודשים שקדמו למתקפה פעלה ארצות הברית באמצעות האו"ם בניסיון לכפות על סאדאם חוסיין שיתוף פעולה עם פקחי האו"ם בנושא הנשק להשמדה המונית. נשיא צרפת ז'אק שיראק ושרי החוץ שלה, הוברט ודרין, ומחליפו החל ממאי 2002 לאחר הבחירות בצרפת, דומיניק דה וילפון, עמדו במרכז המאבק הבין-לאומי להימנע מפעולה חד-צדדית נגד עיראק. צרפת הייתה מעורבת באופן אינטנסיבי במגעים הדיפלומטיים שנועדו למצוא פתרון למשבר בעיראק. היא הדגישה שוב ושוב שיש למצות את כל האפשרויות כדי למצוא פתרון בדרך של דיאלוג באמצעות האו"ם. בפרק זה אציג כיצד חידדה מעורבותה של צרפת בפרשת המשבר בעיראק את המתיחות בינה לבין ישראל. הדבר נבע, הן בשל התערערות יחסיה של צרפת עם ארצות הברית, בעלת בריתה החשובה של ישראל, והן בשל הדרישה הצרפתית להפעיל כלפי ישראל אותה מידה של לחץ בין-לאומי שהופעל כלפי עיראק. ב-2001 בעת ביקור בלבנון, טען ודרין שהמשבר בעיראק שונה במאפייניו מהסכסוך הישראלי-פלשתינאי,¹²⁵ אך צרפת שינתה את דעתה, כפי שנראה בהמשך, וטענה שקיימת זיקה בין המלחמה בעיראק לבין הקונפליקט הישראלי-פלשתינאי בעוד שעמדתן של ישראל וארה"ב הייתה שאין זיקה בין שני המשברים.

שר החוץ הוברט ודרין הוא שטבע את מונחי היסוד של הקונספציה הצרפתית בקשר למשבר בעיראק בתקופה שקדמה לפלישה. היה זה ודרין שטבע את המונח "מעצמת-על" (hyperpuissance) בהקשר לארצות הברית. הוא הסביר שלאחר נפילת ברית המועצות, ארצות הברית היא מעצמת-העל היחידה וכוחה רב יותר מכוחן של מעצמות אחרות בעבר, אפילו יותר מכוחה של האימפריה הרומית. עם כל גילויי ההבנה למאבקה של ארצות הברית בטרור לאחר הפיגועים של ספטמבר 2001, ודרין טען שהסתכלות על בעיות העולם אך ורק דרך הפריזמה של הטרור ותוך ראיית העולם כמחולק לכוחות הטוב ולכוחות הרשע, היא פשטנית. הוא הדגיש שאי-אפשר לטפל בבעיית הטרור אך ורק באמצעים צבאיים ושיש צורך במגוון אמצעים כולל אמצעים דיפלומטיים וכלכליים. ודרין גם התנגד למה שהוא כינה גישתה החד-צדדית (אוניטרלית) של ארצות הברית, ובהתאם לכך דרש שארצות הברית תתחשב במדינות אחרות ותתייעץ עמן בעת קבלת ההחלטות הקשורות במשבר בעיראק.¹²⁶ מניתוח זה משתמעת קריאת תגר על כוחה הבלעדי של ארצות הברית בזירה הבין-לאומית כגורם משמעותי להתנגדות הצרפתית לפלישה האמריקאית לעיראק.

בתקופה שקדמה לפלישה האמריקאית לעיראק, הנחת היסוד של צרפת הייתה שעיראק מבינה שהאינטרס שלה הוא להגיע להסדר עם פקחי האו"ם כך

שבסופו של דבר המגעים הדיפלומטיים יביאו לפתרון המשבר. צרפת הדגישה שלושה עקרונות יסוד שצריכים להנחות לפתרון המשבר בעיראק: העיקרון ההומניטרי, עיקרון ביטחון האזור כולו ועיקרון היציבות ושמירת אחדותה של עיראק.¹²⁷ בהתאם לעקרונות היסוד הללו הדגישה צרפת את התנגדותה לפעולה צבאית חד-צדדית של ארצות הברית וסירבה להצטרף לקואליציה הצבאית שלה.

לאחר פלישתן של ארצות הברית ומדינות הקואליציה לעיראק, הודתה צרפת שאיננה רואה בשלילה את הפלת משטרו של סאדאם חוסיין, אלא את הדרך שבה הוא הופל. צרפת טענה שניתן היה להביא להפלת משטרו על ידי לחץ פוליטי בין-לאומי, וכי הפלישה הייתה שגיאה מוסרית, משום שלא הייתה מבוססת על החוק הבין-לאומי ומשום שגרמה לקורבנות ולסבל של חפים מפשע. בנוסף, צרפת טענה שהפלישה הייתה משגה פוליטי ואסטרטגי, שכן היא רק החריפה את בעיותיה של עיראק וגרמה לתוהו ובוהו ולטרור, בעיקר לנוכח העובדה שלא נמצאו בעיראק כלי נשק להשמדה המונית.¹²⁸ בהתאם לכך צרפת הגבירה את דרישותיה לקביעת לוח זמנים ברור לנסיגת הכוחות הזרים מעיראק ולהחזרת הריבונות לעם העיראקי. נושא נוסף לביקורת היה קבלת ההחלטה על הפלישה מבלי שארצות הברית התייעצה בבעלות בריתה. צרפת ראתה בפעולה הצבאית של ארצות הברית הוכחה נוספת בצורך באירופה חזקה שתהווה איזון לכוחה של ארצות הברית ותיצור מציאות רב-קוטבית של מספר מוקדי כוח בעולם. יחד עם התבטאויות אלה, על הצורך באירופה חזקה, צרפת גם הדגישה, שהאיחוד האירופי לא הוקם כדי להתחרות בארצות הברית. נשיא צרפת הרבה להזכיר את החוב ההיסטורי של ארצו ושל אירופה לארצות הברית בעיקר בשל המאבק בנאצים במלחמת העולם השנייה ובשל הסיוע בשיקום אירופה לאחר המלחמה. שיראק הכחיש שהמשבר בעיראק גרם למשבר ביחסי ארצות הברית וצרפת, והציג את המצב כחילוקי דעות בין בעלות ברית.¹²⁹

המשבר בעיראק החריף את יחסיה של ארצות הברית לצרפת. התקשורת האמריקאית תקפה את צרפת, האשימה אותה בכפיות טובה ואף קראה לחרם על מוצרים צרפתיים. יחסי ארצות הברית וצרפת הגיעו לשפל שלא היה כדוגמתו מזה שנים רבות. קונדוליסה רייס שהייתה אז היועצת לביטחון לאומי של הנשיא בוש, צוטטה במרץ 2003 כמי שאמרה כי ארצות הברית צריכה לנקוט בדרך הבאה ביחס למדינות המתנגדות למלחמה בעיראק: להעניש את צרפת, להתעלם מגרמניה ולסלוח לרוסיה (Punish France, ignore Germany and forgive Russia).¹³⁰ נראה, שהתדרדרות היחסים בין צרפת לבין ארצות הברית גרמה גם להחרפת הביקורת הצרפתית כלפי ישראל, שנחשבה על ידי צרפת כבעלת בריתה של ארצות הברית.

צרפת הייתה מרוצה מהתגובות בעולם הערבי ובבירות אחרות בעולם על סירובה להצטרף לקואליציה הצבאית. כך למשל שיראק, בעת ביקור בירדן, הביע את שמחתו על שהעיתונות הערבית שיבחה את מדיניותה הערבית של צרפת. שיראק הדגיש שאין שינוי של ממש במדיניותה של צרפת, אם כי באופן טבעי היא מותאמת לנסיבות המשתנות.¹³¹ גם ראש ממשלת צרפת, ז'אן-פייר ראפארן (Jean-Pierre Raffarin), הביע גאווה על התגובות ברחבי העולם כלפי הכרזותיו של שיראק בנושא עיראק, ובעיקר על כך שמיליוני בני אדם בעולם צעדו בהפגנות נגד המלחמה בעיראק כשהם נושאים את הדגל הצרפתי לאות תמיכה בצרפת.¹³² נציין בהקשר זה, שמעורבותם של אישים דיפלומטיים מרכזיים במשרד החוץ הצרפתי ומעורבותן של חברות צרפתיות רבות בפרשיית השוחד של "נפט תמורת מזון" מעוררת ספקות בנוגע לבלעדיותם של המניעים האידאולוגיים-אסטרטגיים בעיצוב העמדה הצרפתית בנושא המלחמה בעיראק.¹³³

בדצמבר 2002 טען רנו מוסליה (Renaud Muslier), השר הממונה על שיתוף הפעולה, שהמלחמה עם עיראק איננה מחויבת המציאות וכי ניתן להגיע להסדר ומטרתה של צרפת היא לפעול לביטחון וליציבות האזור. באותו יום, בראיון ל"לה פיגארו" הוא טען שמדינות ערב מעריכות את עמדתה של צרפת בשאלת עיראק ובשאלת הסכסוך הישראלי-פלשתינאי, פרט לכווית, שם קיים יחס נוקשה יותר כלפי ערפאת וכלפי עיראק.¹³⁴ הערה זו עשויה לרמוז על כך שצרפת ביקשה לעשות רווחים פוליטיים ולהגדיל את יוקרתה באזור באמצעות יחסה למשבר בעיראק ועל ידי כך שקשרה את עמדתה במשבר זה בעמדתה בשאלת הקונפליקט הישראלי-פלשתינאי.

שיראק ערך השוואה בין התנגדותה של צרפת לשימוש בכוח בעיראק לבין התנגדותה לשימוש בכוח בקונפליקט הישראלי-פלשתינאי, וטען כי הפתרון בשני המקרים צריך להיות באמצעות ועידה בין-לאומית. הוא הדגיש שהצורך בפתרון המשבר בעיראק מבליט יותר מתמיד את הצורך בהתגייסות בין-לאומית לפתרון הסכסוך הישראלי-פלשתינאי. הדחיפות במציאת פתרון לסכסוך הישראלי-פלשתינאי נבעה לדעתו מכך שהסכסוך מהווה סמל לכל התסכולים ולכל המקרים של עיוותי הצדק בעולם. לכן, גם העניין הפלשתינאי זוכה להד ולאהדה באו"ם. לדעתו, רק התערבות חיצונית תוכל להחדיר בישראלים ובפלשתינאים את ההכרה שאין פתרון אחר אלא דו-קיום בשלום. שיראק התריע שאסור לאפשר את התחושה של מערב יש יחס של איפה ואיפה ביחסו לעיראק וביחסו לישראל (Deux poids, deux mesures).¹³⁵

גם דה וילפן הדגיש שוב ושוב את התנגדותה של צרפת לשימוש בכוח במשבר בעיראק וטען כי ניתן יהיה לנקוט באופציה זו רק לאחר שהאו"ם ימצה את כל האפשרויות המדיניות העומדות לרשותו. בעת ביקורו במרוקו, בנובמבר 2002,

הביע דה וילפן הבנה ואף אהדה לשאלתו של עיתונאי בנושא תסכולם של הערבים לנוכח קיומה של איפה ואיפה בדרישות של האו"ם מעיראק לעומת הסלחנות שנוהגים בישראל, למרות "הדיכוי הקשה" של האוכלוסייה הפלשתינאית. דה וילפן הדגיש בתשובתו שצרפת חזרה ואמרה שאין מקום לאיפה ואיפה בשתי הפרשיות האלה וכי הקהילה הבין-לאומית צריכה להתגייס בנושא זה, שיש בו מידה כה רבה של חוסר צדק ואשר נמשך זמן רב. דה וילפן הוסיף שאי-אפשר לפתור בכוח את הבעיות במזרח התיכון וכי יש לתת לעמי המזרח התיכון אופק מדיני ותקווה. בעיקר חשובה התקווה לעם הפלשתינאי, אשר מזה שנים כה רבות רוצה במדינה משלו. ברצותו להפגין איזון הוסיף דה וילפן שהתקווה חשובה גם לעם בישראל הסובל מהטרור של פיגועי ההתאבדות. הוא טען שצרפת עושה ככל שביכולתה כדי לפתור משברים דחופים אלה שיש ביניהם קשר ואשר הולכים ומחריפים.¹³⁶ נציין שרעיון ההתנגדות למידה של איפה ואיפה הושמע על ידי דה וילפן לא רק בפני קהל ערבי-מוסלמי, אלא גם בפורומים צרפתיים. כך, דה וילפן הדגיש בפני חברי האסיפה הלאומית, שהסכסוך הישראלי-פלשתינאי דורש התגייסות דחופה ואינטנסיבית של העולם, לא פחות מתשומת הלב הניתנת למשבר בעיראק. לדעתו, המשבר בעיראק מראה שאין לנקוט איפה ואיפה כלפי עיראק וכלפי ישראל ורק התערבות חיצונית והתגייסות בין-לאומית תפתור את המצב.¹³⁷ במידה מסוימת קיים כאן גם מסר של דה וילפן שיש להתייחס באותה תקיפות אל ההפרות, לכאורה, של החלטות מועצת הביטחון וההפרות, לכאורה, של החוק הבין-לאומי על ידי ישראל, כפי שמתייחסים אל אלו של עיראק.

דוגמה נוספת לקשר שעשה משרד החוץ הצרפתי בין המשבר בעיראק לבין הסכסוך הישראלי-פלשתינאי עולה מתשובתו של דובר משרד החוץ הצרפתי לעיתונאי ערב הפלישה לעיראק. לשאלה, האם ישראל עלולה לנצל את המצב בעיראק ולגרש את הפלשתינאים, השיב הדובר, שצרפת מתנגדת לשימוש בלתי פרופורציונאלי בכוח, המנוגד לאמנת ג'נבה ולזכויות האדם והאזרח. במילים אלה העמיד דובר משרד החוץ את המשבר בעיראק ואת הסכסוך הישראלי-פלשתינאי באותו מישור של התייחסות להפרת החוק הבין-לאומי, ורמוז לכך שבשני המקרים מעורבות אותן רמות של הפרת זכויות אדם.¹³⁸

בראיון מקיף ומעמיק לרבעון הצרפתי "פוליטיק אינטרנשיונאל" בפברואר 2004 הציג דה וילפן את ראיית העולם שלו ואת הקשר בין המשבר בעיראק לבין הצורך לפתור את הסכסוך הישראלי-פלשתינאי. הוא הסביר שעל אף שיש לברך על הפלת שלטונו של סאדאם חוסיין הרי המעורבות הצבאית של ארצות הברית גרמה לוואקום שלטוני ולערעור היציבות הביטחונית בעיראק. בנוסף, היא גרמה להחרפת השסעים במזרח התיכון כי היא מנוצלת על ידי ארגוני הטרור כדי לאחד מוקדים נוספים של חוסר שביעות רצון, שנגרם בשל תחושת חוסר הצדק והניכור ממנה סובל האזור. דה וילפן טען שחוסר היציבות מסכן את

העולם כולו וגם את צרפת וכי הארגונים האסלאמים הקיצוניים מנצלים את המצב לחיזוק מעמדם. בהקשר זה התייחס דה וילפן לסכסוך הישראלי-פלשתינאי והדגיש את הצורך הדחוף למצוא פתרון למשבר כתנאי הכרחי להרגעת תחושת חוסר היציבות וחוסר הצדק באזור. דה וילפן הסביר שוב, שקיימת באזור תחושה של איפה ואיפה כאשר עמי האזור נוכחו לדעת שמעיראק דרשו למלא את החלטות האו"ם בעוד שישראל אינה ממלאת אותן ואין כופים אותן עליה. דה וילפן הוסיף: "אמרנו לאמריקאים שכדי להיות יעילים בעיראק היינו צריכים תחילה להראות שאנו מסוגלים להיות יעילים בירושלים. לחברה בין-לאומית שהייתה יודעת לפתור את המשבר במזרח התיכון הייתה לגיטימיות להתערב בעיראק. ושוב המפתח לא היה עצם עיקרון ההתערבות בעיראק אלא אופן ההתערבות".

דה וילפן אף הרחיק לכת וקשר את נושא הרפורמות הדמוקרטיות באזור בנושא פתרון הסכסוך הישראלי-פלשתינאי. הוא הבהיר שצרפת אמנם תומכת במטרה האמריקאית של עריכת רפורמות דמוקרטיות באזור, אך הדגיש שצריך להתקדם בזהירות ולקחת בחשבון את האופי המיוחד, את הנסיבות ההיסטוריות, ואת תרבותו ודתו של כל אחד מעמי האזור. הוא התריע שאין לכפות את הדמוקרטיה על עמי האזור, שצריכים לקחת את גורלם בידיהם ולקבל החלטות בעצמם. הוא הסביר שהתחושה שעמי האזור מהווים כלי במשחק של המעצמות לקידום האינטרסים שלהן, גורמת למגמות אנטי אמריקאיות ואנטי מערביות באזור. דה וילפן הצביע על הסכסוך הישראלי-פלשתינאי כגורם למעגל הקסמים (cercle vicieux) וחוסר המוצא שכן, לדעתו, אי-פתרון של הסכסוך הישראלי-פלשתינאי גורם לחיזוק השפעת האסלאמיסטים הקיצוניים, לחוסר יציבות ולקשיים בביצוע רפורמות דמוקרטיות, חברתיות וכלכליות באזור.¹³⁹

מבלי להיכנס לפולמוס ומבלי להרחיב בנושא הרפורמות הדמוקרטיות במזרח התיכון, נושא שאינו בתחום המחקר הנוכחי, נראה, שקיימת הגזמה ואף מגמתיות בהצגת הקשר בין קיומו של הסכסוך הישראלי-פלשתינאי לבין הבעיות החברתיות, הכלכליות והפוליטיות במזרח התיכון בכלל, והבעיה הביטחונית הקשה בעיראק בכלל זה. ייתכן גם שההשוואה וההצגה של דחיפות פתרון הבעיה הפלשתינאית לעומת הבעיה העיראקית מצביעה מחדש על האובססיות של צרפת בהתייחסותה לסכסוך הישראלי-פלשתינאי. בעייתיות נוספת קיימת בסתירה שבין הדרישה לגילויי זהירות מרבית במעורבות המערב בתהליכי הדמוקרטיזציה במזרח התיכון לבין אופייה האינטנסיבי של מעורבות צרפת בסכסוך הישראלי-פלשתינאי.

מישל בארניה (Michel Barnier), שר החוץ לאחר דה וילפן (מאפריל 2004 עד יוני 2005), המשיך בקו דומה לזה של קודמו. הוא הדגיש שצרפת אינה מצטערת

על העמדות שהביעה בתקופה שקדמה לפרוץ המלחמה בעיראק, למרות הצלחת הבחירות הדמוקרטיות בעיראק. הוא הביע נכונות מצד צרפת ואירופה לסייע לארצות הברית להיחלץ מהמצב על ידי שיקומה הכלכלי של עיראק ועל ידי אימוץ אנשי משטרה וממשל. למרות ההכרה במצב הטראגי בארניה הדגיש: אתם יודעים, זה לא הקונפליקט היחיד. הקונפליקט המרכזי הוא הקונפליקט הישראלי-פלשתינאי, הגיע הזמן לעשות שלום. חוסר היציבות באזור הוא גם חוסר היציבות שלנו.¹⁴⁰ יוצא אם כן ששר החוץ של צרפת העמיד את הדחיפות בפתרון הקונפליקט הישראלי-פלשתינאי באותה דרגה של דחיפות של פתרון המשבר בעיראק ואף יותר. ייתכן שבעקיפין בארניה אף רמז לעסקה: סיוע של אירופה לארצות הברית בעיראק תמורת סיוע של ארצות הברית לאירופה בפתרון הקונפליקט הישראלי-פלשתינאי, באמצעות הפעלת לחצים על ישראל.

נציין בהקשר זה שבראשית 2005 חל שיפור מסוים באווירה המתוחה בין שני צדי האוקיאנוס: הבחירות הדמוקרטיות בעיראק בינואר 2005,¹⁴¹ והמגעים בין הפלגים השונים ליצירת חוקה, עוררו בצרפת תקווה שבהדרגה המצב בעיראק עשוי להשתפר. בחירתו מחדש של בוש בנובמבר 2004 ומסע הפיוס שלו ושל מזכירת המדינה קונדוליסה רייס לאירופה בראשית 2005, הביאו לשיפור מסוים באווירה ובטון הדיבורים שבין ארצות הברית ובין צרפת. צרפת, בהדגישה את הניסיון הרב שלה בענייני המזרח התיכון, הביעה את נכונותה לסייע בשיקום עיראק מבחינה כלכלית וכן על ידי הכשרת כוח שיטור. בעת ובעונה אחת חזרה צרפת שוב ושוב על סירובה לשלוח אנשי צבא לעיראק במסגרת נאט"ו או בכל מסגרת אחרת שהיא.¹⁴²

המשבר בעיראק ושאלת הפיקוח הבין-לאומי על הנשק להשמדה המונית בעיראק העלה גם את שאלת הנשק הגרעיני של ישראל. בד בבד עם המגעים הדיפלומטיים בנושא המאבק בטרור הבין-לאומי, הייתה צרפת מעורבת באופן פעיל בדיונים לאי-הפצה של נשק גרעיני. מידי פעם הציגו כתבים למשרד החוץ הצרפתי את השאלה מדוע קיימת איפה ואיפה כלפי עיראק וכלפי ישראל בשאלת הפיקוח על הנשק הגרעיני, ומדוע לא קיים פיקוח בנושא זה גם על ישראל. שמעון פרס, בעת ביקורו בצרפת בנובמבר 2001, התייחס לסיוע שהגישה צרפת לישראל בעבר בפיתוח היכולת הגרעינית. בתגובה לדבריו אמרו הצרפתים שכל זה שייך להיסטוריה ואילו בהווה צרפת פועלת למען חתימה על האמנה לאי-הפצת נשק גרעיני.¹⁴³

כאשר המשבר בעיראק החריף ועל הפרק עמדה האפשרות של פעולה בין-לאומית נגד עיראק התייחס דובר משרד החוץ הצרפתי לשאלה זו. הוא טען שנושא הנשק הגרעיני של ישראל מהווה אמנם שאלה נפרדת מהחלטת האו"ם 1441 בעניין עיראק, אך עם זאת הוא הוסיף שצרפת מבקשת ליצור אזור נקי מנשק גרעיני במזרח התיכון.¹⁴⁴ חודש לאחר מכן התייחס שוב דובר משרד החוץ

לשאלת עיתונאי בנושא הנשק הגרעיני שבידי ישראל. הדובר חזר והדגיש את עמדת צרפת הרוצה במזרח תיכון נקי מנשק גרעיני. את ההבדל בין עיראק לבין ישראל, הודו ופקיסטאן הוא הציג בכך שהן לא חתמו על האמנה לאי-הפצה של הנשק הגרעיני וכי מטרתה של צרפת להביא לכך שכולם יחתמו על אמנה זו.¹⁴⁵ תשובותיו של הדובר עשויות היו לרמוז על ניצול המשבר בעיראק לראשיתה של מתקפה דיפלומטית או ללחצים דיפלומטיים על ישראל בנושא הנשק הגרעיני.

מעניינת בהקשר זה תשובתו של הנשיא שיראק בראיון ל"ידיעות אחרונות" בפברואר 2004, בעניין הסיוע שהגישה צרפת לעיראק בשעתו בפיתוח הנשק הגרעיני, ואשר, כזכור, הביא בסופו של דבר להרס הכור הגרעיני של עיראק על ידי ישראל ביוני 1981. שיראק במידה מסוימת של היתממות, ענה שמדינות רבות, כולל ארצות הברית, עשו כן וכי עיראק הייתה אז מדינה חילונית אשר ביקשה להשיג יכולת גרעינית למטרות אזרחיות בלבד.¹⁴⁶

לזיקה שעשו הצרפתים בין המשבר בעיראק לבין הסכסוך הישראלי-פלשתינאי היה פן נוסף: שני המשברים עוררו בצרפת חששות להשלכות אפשריות על יציבותה הפנימית. השלטונות הצרפתים גילו דאגה רבה בשל האפשרות של יבוא הסכסוך לצרפת ובעיקר לנוכח הצטרפותם של אזרחים צרפתיים ממוצא מוסלמי לכוחות המורדים בעיראק.¹⁴⁷ בשל כך, כפי שהעיד ראש ממשלת צרפת ב-3 באפריל 2003, הגבירה צרפת את אמצעי הזהירות במסגרת תכנית ויגיפיראט למניעת טרור, וחיזקה את שירותי המודיעין שלה למעקב אחרי גורמי אסלאם קיצוניים בתוכה.¹⁴⁸ בנוסף, למרות מאמציה הרבים של צרפת ליצור לעצמה תדמית של ידידת העולם הערבי על ידי הבעת התנגדות לשימוש בכוח לפתרון המשבר בעיראק, והצגת הדרישה החד-משמעית לפתרון מהיר של הבעיה הפלשתינאית, היא נוכחה לדעת שהיא איננה מחוסנת מפני מעשי הטרור בעיראק: באוגוסט 2003 נחטפו שני עיתונאים צרפתים על ידי טרוריסטים בעיראק. הם דרשו בתמורה לשחרור העיתונאים את ביטול חוק "החילונית" (laïcité) שאסר הכנסת סמלים דתיים בבתי הספר הממלכתיים בצרפת ובעיקר כיסוי הראש והפנים של הנערות המוסלמיות.¹⁴⁹

המשבר בעיראק גרם גם לליבו התסיסה, ההסתה והפעולות האנטישמיות בצרפת. לדוגמה, בהפגנות נגד המלחמה בעיראק, ב-2 במרץ 2003, הושמעו קריאות הסתה נגד ארצות הברית, ישראל והיהודים ("היהודים הם הסרטן של העולם"). בחור יהודי חובש כיפה שנקלע למקום ההפגנה, הוכה באכזריות על ידי מפגינים. המשטרה הצרפתית, שנכחה במקום, לא עצרה את המתפרעים.¹⁵⁰ צרפת נוכחה לדעת שהמשבר בעיראק, כמו הקונפליקט הישראלי-פלשתינאי, יובא לצרפת על ידי התגברות מעשי האלימות האנטישמיים. הדבר גרם לצרפת מבוכה רבה בשל מה שנחשב כלפי פנים ככישלון המודל הרפובליקני של האינטגרציה החברתית, וכלפי חוץ כפער בין הצהרותיה בנושא הגנה על זכויות

האדם לבין חוסר הצלחתה להגן על אזרחיה היהודים מפני אלימות על רקע גזעי ודת. ¹⁵¹ הגידול במעשי האלימות האנטישמיים לווה בהאשמות בעיתונות הישראלית שצרפת היא מדינה אנטישמית, ובדרישות מצרפת לפעול ביתר תקיפות נגד מבצעי הפעולות, דבר שהגביר אף הוא את המתיחות שבין צרפת ובין ישראל. ¹⁵²

המשבר בעיראק חידד את המתיחות בין ישראל ובין צרפת שכן צרפת החרפה את ביקורתה החד-צדדית על ישראל. בזיקה שעשתה צרפת בין שני הסכסוכים היא הגיעה לרמות חדשות של ביקורת שנגעו בעצם הלגיטימיות של מאבקה של ישראל בטרור עם השלכות על עצם קיומה של ישראל. בהעמידה את עיראק ואת ישראל באותה דרגה של הפרת חוק בין-לאומי והפרת זכויות אדם נקטה צרפת באמצעים דמוגויים שאינם עולים בקנה אחד עם ניתוח ראציונאלי של המציאות. מבחינת ישראל צרפת חצתה קו אדום נוסף כאשר העמידה בדרגה שווה את הצורך בפיקוח גרעיני על עיראק, מדינה תוקפנית ודספוטית לעומת מדינת ישראל, דמוקרטיה המאוימת על ידי מדינות המצהירות על כוונתן להחריבה.

עמדותיה אלה של צרפת עוררו ביקורת חריפה מצד הגנרל מישל דארמון, נשיאה של האגודה "צרפת-ישראל על שם הגנרל קניג", בשנים 1988-2004. הגנרל דארמון קשר את המדיניות הצרפתית לא רק ברצון לשאת חן בעיני המדינות הערביות אלא גם בזיקה המסורתית של צרפת למקומות הקדושים. לטענתו, בניגוד להצהרותיה הפומביות, צרפת מלבה במדיניותה את האש במזרח התיכון כדי שתוכל לקבל דריסת רגל מחודשת באזור, ובעיקר במקומות הקדושים, באמצעות בנאום הבעיה. ¹⁵³ לדבריו, צרפת פעלה כגורם מסית ומצית במזרח התיכון, כאשר טענה שישיראל אחראית לסכסוך הישראלי-פלשתינאי ולבעיות הכלכליות, החברתיות והפוליטיות באזור. בעת ביקורו של הנשיא קצב בפאריס בינואר 2004, הביע דארמון את שאיפתו ושאירת ארגונו שצרפת תתמוך פוליטית במדינת ישראל, שתמחה על ההסתה האנטישמית והאנטי ישראלית המתנהלת במדינות ערב וברשות הפלשתינאית ושתפסיק לקרוא תגר על שלטון ישראל בירושלים ועל כוחה הגרעיני של ישראל. ¹⁵⁴ לא מצאתי אסמכתא לכך שצרפת מלבה בכוונה תחילה את האש במזרח התיכון, אולם נראה שמדיניותה בפועל מעוררת תהיות בעניין מידת האפקטיביות של הגשמת מטרותיה המוצהרות של השכנת שלום באזור.

ה. מות ערפאת, נובמבר 2004

ב-11 בנובמבר 2004 נפטר יאסר ערפאת בבית החולים הצבאי הצרפתי פרסי דה קלאמארט (Percy de Clamart), שם היה מאושפז מאז ה-29 באוקטובר 2004. מותו מהווה ציון דרך חשוב בקונפליקט הישראלי-פלשתינאי ובהתפתחות

העמדה הצרפתית כלפי הקונפליקט. ערפאת היה דמות מפתח בקשר של צרפת עם העניין הפלשתינאי. הוא זכה לתמיכתה הבלתי מסויגת לאורך כל הדרך, בשעה שבישראל ובארצות הברית הוא הפך לדמות המזוהה עם הטרור הפלשתינאי.

תמיכתם של הצרפתים בערפאת, שהיה מבעלי הברית המרכזיים שלה באזור, היוותה את אחת מנקודות המחלוקת החריפות בין ישראל ובין צרפת, בעיקר מאז ראשית האינתיפאדה השנייה. למעשה הצרפתים דחו בתקיפות את טענותיה של ישראל בדבר אחריותו של ערפאת לנטישת שולחן הדיונים ולפרוץ האינתיפאדה השנייה. הם הציגו אותו כמנהיג השואף להגיע לפשרה עם ישראל ושיבחו את נכונותו לשתף פעולה עם הרפורמות שיזם הקווארטט לקיום בחירות דמוקרטיות והקמת מועצה מחוקקת (צרפת והאיחוד האירופי לקחו חלק חשוב ביוזמה).¹⁵⁵ בהתאם לכך, הצרפתים הרבו לבקר את ישראל על הגבלות התנועה שהוטלו על ערפאת, אשר, כזכור, מאז דצמבר 2001, היה כלוא ב"מוקטעה" ברמאללה. ביוני 2002 הכריז עליו הנשיא בוש כעל "מת" מבחינה פוליטית, וב-11 בספטמבר 2003 אישר הקבינט הישראלי באופן עקרוני את גרושו, אם כי ישראל לא הוציאה זאת לפועל. הצרפתים הדגישו את ההשפלה לפלשתינאים ולעולם הערבי בכלל בשל כליאתו של ערפאת ב"מוקטעה". הם טענו שערפאת הוא הנשיא הנבחר הלגיטימי של הפלשתינאים וכי אי-אפשר לבחור את נציג היריב לניהול המגעים המדיניים. בנוסף, הם הבהירו שהדבר פוגע באינטרסים של ישראל, שכן החלשת מעמדו של ערפאת מנעה ממנו להיאבק בארגוני הטרור, ופגעה ביכולתו ליישם את הרפורמות ברשות הפלשתינאית. הם הדגישו את הכריזמה וההשפעה של ערפאת ברחוב הפלשתינאי ואת אמונתם שרק הוא יהיה מסוגל לכפות על הפלשתינאים החלטות של פשרה.¹⁵⁶ הצרפתים המשיכו בתמיכתם הפומבית בערפאת גם כאשר נוצר קונצנזוס כללי שהוא מנהיג התומך בטרור.

העברתו של ערפאת לאשפוז בצרפת, שתואמה במגעים עם ישראל, הייתה איתות מצד צרפת ומחווה נוספת לקשר המיוחד עם ערפאת. הרופאים הצרפתים שטיפלו בו אבחנו שסבל ממחלת כבד קשה (cirrhose). אבחנה זו היוותה בהמשך משקל נגד לחרושת השמועות שערפאת נפטר בשל הרעלה.¹⁵⁷ הצרפתים הציגו את אשפוזו של ערפאת בצרפת כמחווה הומנית וכהיענות לבקשתו של ערפאת עצמו ושל הרשות הפלשתינאית. שר החוץ הצרפתי, מישל בארניה, הכריז בפני העיתונות בקהיר: "אנחנו קיבלנו אותו כפי שהיינו מקבלים כל מנהיג אחר ידיד של צרפת, שהיה מבקש זאת מאיתנו, זו שאלה הומנית. בעת ובעונה אחת זו הוכחה לקשר הקיים מזה זמן רב בין העם הפלשתינאי ומנהיגיו ובין המדינה שלנו".¹⁵⁸ בהכרזה זו ניכר בעליל שצרפת ייחסה חשיבות רבה לתדמיתה כידידה של הרשות הפלשתינאית. נקודה זו

בלטה גם בראיון של בארניה עם נציגי התקשורת של מדינות ערביות, עת הדגיש שצרפת הייתה המדינה אותה ערפאת אהב וכיבד.¹⁵⁹

במהלך אשפוזו של ערפאת בצרפת ולאחר מותו, יצאו הצרפתים מגדרם כדי להפגין את יחסם האוהד כלפיו וכלפי הפלשתינאים. שיראק הגיע לבקרו בבית החולים והדגיש את הידידות של צרפת לעם הפלשתינאי.¹⁶⁰ שיראק היה המנהיג הראשון ששלח את תנחומיו והביע את צער הרב על מותו של יאסר ערפאת "המנהיג הנבחר הראשון של העם הפלשתינאי". הוא הספיד את ערפאת כאדם אמיץ ובעל הכרה שגילם את השאיפות של עמו.¹⁶¹

צרפת חלקה לערפאת כבוד אחרון בטקס ממלכתי בעת שארונו הועבר לקהיר: משמר של חיילים צרפתיים נשא את הארון בנוכחות ראש הממשלה, ז'אן-פייר ראפארן, שר החוץ הצרפתי, מישל בארניה, ונשיא האסיפה הלאומית, ז'אן לואי דברה (Jean-Louis Debré). בטקס הצבאי הושמע ההמנון הצרפתי, והארון הוטס לקהיר במטוסו של נשיא צרפת.¹⁶²

בהספדים הרשמיים ובכיסוי הנרחב בכלי התקשורת, העלו המנהיגים הצרפתים על נס את תרומתו של ערפאת לקידום המאבק הפלשתינאי למדינה עצמאית ואת מורשתו המדינית כמנהיג שוחר שלום.¹⁶³ ההספדים הרשמיים של צרפת על ערפאת, עוררו ביקורת חריפה בישראל ובעולם היהודי. הביטאון של אגודת צרפת-ישראל הדגיש את הסתירה בין התשבחות לערפאת, כאיש שוחר שלום לבין מעורבותו בפועל ברצח של יהודים, כדלקמן: "ערפאת לא היה זוכה לפרסום ולקהל התומכים שלו לולא היה נלחם ביהודים". דברי מחאה על ההגזמה בתשבחות מצד השלטונות הצרפתים, הובעו גם במכתבו של רוג'ר קוקרמן נשיא הקר"פ, ארגון הגג של יהודי צרפת. במכתב לשיראק, מחה קוקרמן על הכבוד שהפגינו הצרפתים כלפי ערפאת המת לנוכח העובדה שעד הרגע האחרון בחר ערפאת בנשק הטרור והיה אחראי למותם של אזרחים, ביניהם גם צרפתים רבים.¹⁶⁴ נראה שהשלטונות הצרפתים בחרו להתעלם מהביקורת הזו, כפי שלא התייחסו לדבריו של פרס בעיתון "לה מונד" שערפאת לא ידע להתעלות לדרגה של מדינאי היודע שעליו להפסיק להוביל את עמו בדרך של אשליה ולקבל החלטות פרגמטיות ואמיצות.¹⁶⁵

תמיכתם ללא סייג של הצרפתים בערפאת לאורך כל הדרך, סירובם לקבל את הטענות שהוא עצמו היה מעורב בטרור, וכי לא רצה או לא היה מסוגל לרסן את ארגוני הטרור, סירובם להסכים עם הטיעון הישראלי שערפאת היווה חלק מהבעיה ולא חלק מהפתרון, כדברי שר החוץ סילבן שלום בעיתון "לה פיגארו"¹⁶⁶, ממחישים את אחת הנקודות הבעייתיות במדיניות צרפת בשאלת הקונפליקט הישראלי-פלשתינאי. הצרפתים דבקו בקונספציה ובחזון שגיבשו בעבר ולא היו מוכנים לשנות אותם בהתאם לנסיבות המשתנות. העקשנות

וההתמדה עשויות להוות מקור לכוח ולהשפעה אך גם עלולות להוות מקור לחולשה ואף לסכנה. הקשרים המיוחדים שפיתחו הצרפתים עם ערפאת במשך שנים רבות, הסיוע שהגישו לו, כולל הצלתו ב-1982 בלבנון, לכל אלה הייתה השפעה על ערפאת ועל הרשות הפלשתינאית. הצרפתים יכלו להפעיל יותר לחצים על ערפאת כדי שיפסיק את תמיכתו בטרור או כדי שיעשה יותר מאמצים להגיע להסדר עם ישראל. העידוד והתמיכה שנתנה צרפת לערפאת היו עבורו, ככל הנראה, מקור של עידוד להמשיך ולשחק את המשחק הכפול: המאבק המזוין מחד גיסא וההצהרות על נכונות לשלום מאידך גיסא.

גם בתקופה שלאחר מות ערפאת הצרפתים לא היו מוכנים לקבל את האפשרות שטעו בתמיכתם בו ללא סייג. בארניה, שר החוץ, שביקר בישראל בפברואר 2005, התייחס לשאלה אם הייתה זו טעות לתמוך בערפאת. הוא טען שערפאת היה הנשיא הנבחר של הרשות הפלשתינאית וכי העמדה הצרפתית לא קשורה במנהיג כלשהו, אלא בהכרה בזכות הפלשתינאים למדינה ובזכות הישראלים לקיום ולביטחון. על הטענה כי תמיכתה של צרפת סייעה למעמד וללגיטימיות של ערפאת, בארניה הגיב שהייתה כאן תמיכה ברעיון. להוכחת צדקת טענתו הוא הזכיר את העובדה שערפאת קיבל פרס נובל לשלום.¹⁶⁷

למרות התעקשותם של הצרפתים על כך שלא טעו בתמיכתם בערפאת, בתקופה שאחרי מותו הם דיברו על חלון הזדמנויות שנפתח עם בחירתו של אבו-מאזן. בעקיפין יש בהכרזות הצרפתיות על חלון הזדמנויות משום הודאה שערפאת היווה מכשול לשלום.

מותו של ערפאת מהווה ציון דרך ביחסה של צרפת לסכסוך הישראלי-פלשתינאי. הנקודות המרכזיות של התפיסה הצרפתית של הקונפליקט אמנם נשארו כשהיו: הגשמת תכנית "מפת הדרכים" שבמרכזה הקמת מדינה פלשתינאית ברת-קיימא ודמוקרטיה החיה בשלום לצד מדינת ישראל. השינוי העיקרי היה הסתלקותו של ערפאת מהמפה הפוליטית אשר הסירה גורם משמעותי בחילוקי הדעות בין ישראל ובין צרפת. תמיכתם בערפאת הייתה לצרפתים במשך כעשרים שנים סמל למחויבותם ולתמיכתם במאבק הפלשתינאי למדינה עצמאית. החלטתו האסטרטגית של ערפאת לסטות מהמסלול של הדיאלוג המדיני וליזום או לתמוך באינתיפאדה המזוינת המלווה בטרור נגד אזרחים ישראלים, יצרה פער בין חזונו של הצרפתים לבין המציאות בשטח. החלטתו זו גרמה לחילוקי דעות משמעותיים בין ישראל ובין צרפת בשל תמיכתה של צרפת במי שנתפס בישראל כאויב, ובשל סירובו של שרון להיפגש עם אישים צרפתיים ואחרים, שהגיעו לאזור ושילבו במהלך ביקורם גם ביקור ב"מוקטעה".¹⁶⁸

נקודה נוספת שהצרפתים העדיפו שלא להתייחס אליה הייתה מעשי השחיתות והעובדה שחלק מהתרומות לרשות הפלשתינאית, שלאיחוד האירופי היה חלק משמעותי בהן, עבר לחשבונם האישי של ערפאת ושל מקורביו.¹⁶⁹ נושא זה עלה בתקשורת הצרפתית שהתייחסה למאבק בין הרשות הפלשתינאית לבין סוהא ערפאת בעניין העיזבון הכספי של ערפאת.¹⁷⁰

בהבעת התמיכה בערפאת ובמורשתו לאחר מותו, עודדו הצרפתים, בין אם במודע ובין אם לאו, את הדרך המנוגדת להשגת מטרותיה המוצהרות של הדיפלומטיה הצרפתית. אם מטרתם הייתה והינה להביא להסדר מדיני בין הפלשתינאים ובין הישראלים, בפעולותיהם הם דווקא עודדו את הפלשתינאים לנקוט בעמדות קיצוניות ובלתי מציאותיות. במקום להפעיל את השפעתם על הפלשתינאים ועל ערפאת להימנע מהשימוש בטרור הם נתנו לפלשתינאים את התחושה שתמיכתה של צרפת ושל הקהילה הבין-לאומית נתונה להם בדרישותיהם הקיצוניות ביותר ובמעשיהם החורגים מכל נורמה מקובלת. תמיכתה של צרפת בערפאת גרמה לליבו האש בסכסוך הישראלי-פלשתינאי ולמבוי סתום בתהליך המדיני. מתן הכבוד למורשת של ערפאת משמעותה היה מתן כבוד למורשת המאבק הבלתי מתפשר של ערפאת בישראל ובאזרחיה. התשבחות שהרעיפו הצרפתים על ערפאת ועל מורשתו לאחר מותו, לא היה בהן כדי לקדם את תהליך השלום. סביר יותר להניח, שהיה זה מס שפתיים שנועד לרצות את הפלשתינאים ואת העולם הערבי.

בסופו של דבר, הודו הצרפתים שעם מותו של ערפאת נוצר חלון הזדמנויות לתהליך השלום, כפי שעולה מדבריו של שר החוץ בארניה ב-17 בנובמבר 2004.¹⁷¹ מנגד, בעיתונות הצרפתית טענו בציניות שלשרון אין יותר תירוץ לעיכוב התהליך, בעיקר בהסתמכם על דבריו של אבו-מאזן, שהשימוש בכוח עשה נזקים לפלשתינאים ויש להפסיק זאת.¹⁷² הסתלקותו של ערפאת מהזירה הבין-לאומית היוותה זרז משמעותי לתהליך שיפור היחסים בין ישראל ובין צרפת, תהליך שקיבל תנופה נוספת עם תכנית ההתנתקות של שרון, כפי שנראה בפרק הבא.

1. תכנית ההתנתקות

ב-18 בדצמבר 2003, בעת נאומו ב"כנס הרצליה", הודיע שרון על כוונתו ליזום "תכנית התנתקות" חד-צדדית, שתכלול פינוי התנחלויות. שרון הבהיר שהיישובים שיועתקו הם אלה שלא יכללו בשטח מדינת ישראל בכל מתכונת אפשרית של הסדר עתידי וסופי. שרון חזר על תמיכתו בתכנית "מפת הדרכים" שאושרה על ידי ממשלת ישראל כשבעה חודשים לפני כן, וכינה אותה תכנית ברורה והגיונית שניתן וחובה ליישמה. מנגד, הבהיר שרון שללא השגת ביטחון מלא, במסגרתו יפורקו ארגוני הטרור מנשקם, לא ניתן יהיה להגיע לשלום

מלא. שרון הבטיח לנקוט בשורת צעדים כדי להקל על הפלשתינאים, בתוכם העברת ערים פלשתינאיות לאחריותם הביטחונית, הפסקת הבנייה בהתנחלויות ופירוק המאחזים הבלתי חוקיים, כפי שהתחייב בפני נשיא ארצות הברית. בפרק זה אבדוק ואתח את התפתחות העמדה הצרפתית כלפי תכנית ההתנתקות ואציג את המפנה המשמעותי שחל בעקבות התכנית בהתייחסות הצרפתית לישראל, ובעיקר לראש ממשלתה.

הצרפתים הגיבו תחילה בקרירות מסוימת על ההכרזה ההיסטורית של שרון. בפברואר 2004 דובר משרד החוץ הצרפתי הסתפק בהערה שהם מצפים לראות כיצד תיישם ישראל את התכנית הזו הלכה למעשה.¹⁷³ שלושה ימים לאחר מכן הגיב דובר משרד החוץ הצרפתי על ההכרזה של שרון בדבר פינוי שבע עשרה ההתנחלויות ברצועת עזה בזהירות מסויגת. הוא הודה שזוהי החלטה בכיוון המתאים (dans le bon sens), אך ציין שלמעשה היא מהווה חלק מדרישות "מפת הדרכים" וכי צרפת ממתנה לראות כיצד התכנית תוצא לפועל.¹⁷⁴ בהערה של הדובר היה ביטוי לחשש שישראל עשויה להציג את תכנית ההתנתקות החד-צדדית כתחליף לתכנית "מפת הדרכים" ומכאן, כנראה, נבעה ההתייחסות הקרירה.

העמדה הזהירה שאפיינה את תגובותיה של צרפת כלפי הכרזותיו של שרון, השתקפה גם ביחסה כלפיו. בראיון ל"ידיעות אחרונות", ב-13 בדצמבר 2004, הקפיד שיראק שלא להביע יחס שלילי כלפי שרון. לשאלה על התדמית הרעה של שרון באירופה ובצרפת השיב שיראק, שהוא תמיד נמנע מלשפוט את האישיות של המנהיגים הזרים שכן מה שחשוב זו העשייה שלהם. שיראק הודה שהוא עוקב מזה זמן רב אחר העשייה של שרון וכי יש בה עקביות. בנוסף, שיראק הסביר את הימנעותו מהבעת דעה בכך ששרון הוא ראש ממשלתה הנבחר של מדינה דמוקרטית. שיראק הסתפק בהערה שצרפת מאמינה שבמצב של קונפליקט יש לעשות הכל למען הדיאלוג.¹⁷⁵ מתוך ההתבטאות נשקף חוסר אהדתם של הצרפתים לאספקט החד-צדדי של התכנית, ומודגשת חשיבותם של הדיאלוג ושל המשא ומתן בקידום תהליך השלום. בתשובתו של שיראק ניכרת מידה רבה של ספקנות אם אמנם התכנית, שהוצעה על ידי שרון, מהווה בסיס לדיאלוג.

ככל שחלה התקדמות בהכנות להוצאתה לפועל של תכנית ההתנתקות וככל ששרון הפגין את נחישותו להוציאה לפועל, היחס של הצרפתים כלפיו הלך ונעשה אוהד יותר. בהזדמנויות שונות הם הגדירו את ההחלטה של שרון כהחלטה אמיצה. כך, מישל בארנייה, שר החוץ של צרפת, הגדיר את ההחלטה כאמיצה במסיבת עיתונאים לרגל ביקורו של שר החוץ סילבן שלום בפאריס באוגוסט 2004. בארנייה הבהיר, בנוסף, שאירופה מוכנה לסייע לרשות הפלשתינית מבחינה כלכלית, פוליטית וביטחונית, אך לא תהיה מוכנה לתפקיד

משני באזור.¹⁷⁶ ההערכה של הצרפתים לשרון על החלטתו האמיצה, הקשיים הפוליטיים הכרוכים בה ואף האיומים על חייו מצד קיצונים יהודיים, עלו שוב ושוב בהתבטאויות של מקבלי ההחלטות בצרפת. הצרפתים גם הרבו להדגיש שהם עומדים לעשות ככל יכולתם כדי שהתכנית תצלח.¹⁷⁷ בארניה העריך בוועדת החוץ של הסנט, שתהליך השלום הוא עדיין שביר, לכן יש לתמוך בראש הממשלה הישראלי על החלטתו ולתמוך גם בראש הרשות הפלשתינאית כדי שימשיך ברפורמות. בארניה התריע שעל ישראל להימנע מכל החלטה חד-צדדית העלולה לפגוע בתהליך השלום, בעיקר בנושא הרחבת ההתנחלויות וקביעת תוואי גדר ההפרדה. הוא גם ציין שצרפת הבהירה לארצות הברית את עמדתה לפיה הקונפליקט הישראלי-פלשתינאי תופס מקום מרכזי בין הבעיות במזרח התיכון, וכי יש להציע לפלשתינאים אופק פוליטי אמיתי פרט לבחירות ביולי 2005.¹⁷⁸

מתוך דבריו של בארניה עשויה להשתמע לא רק פנייתו לישראלים להימנע מצעדים חד-צדדיים בשאלת ההתנחלויות וגדר ההפרדה אלא גם פנייה לארצות הברית להפעיל את השפעתה על ישראל בנידון.

יחד עם המחמאות לשרון ועם הנכונות לסייע בפיתוח רצועת עזה, הבהירו הצרפתים שוב ושוב שאסור שהנסיגה תהיה חד-צדדית ושהיא צריכה להיעשות בתיאום עם הפלשתינאים.¹⁷⁹ הצרפתים גם הדגישו שלא יהיו מוכנים שפינוי עזה יהיה על חשבון השטחים ביהודה ושומרון ושאל לה לישראל לחשוב שתוכל להחזיק בשטחים אלה תמורת פינוי עזה.¹⁸⁰

שינוי חשוב בייחסה של צרפת לישראל ולראש ממשלתה הסתמן עם ההחלטה להזמין את שרון לביקור ממלכתי בפאריס. החלטה זו התקבלה כבר מספר חודשים לפני הביקור שהתקיים ביולי 2005, אך הביקור נדחה, בין השאר, בשל משאל העם (הרפרנדום) בצרפת על החוקה של האיחוד האירופי במאי 2005. פקידים בכירים במשרד החוץ הצרפתי הציגו את ההזמנה כנובעת מהרצון לתמוך בשרון לקראת תכנית ההתנתקות.¹⁸¹ יחד עם זאת נראה שהביקור הצביע על כך שצרפת הבינה שכדי למלא תפקיד של מתווך במזרח התיכון ביחד עם האיחוד האירופי, וכדי שלא להידחק הצדה על ידי ארצות הברית, עליה לשפר את תדמיתה בישראל, בה נתפסה כמדינה התומכת באופן חד-צדדי בפלשתינאים.

שרון קיבל הזמנה לבקר בצרפת ב-15 ביוני 2005 ולמחרת שלח את תשובתו החיובית. הביקור נערך ב-25-27 ביולי, ובמהלכו נפגש שרון עם הנשיא שיראק, עם ראש הממשלה החדש דה וילפן שהחליף את ראפארן ביוני 2005, עם שר החוץ הצרפתי החדש, פיליפ דוסט-בלאזי (Philippe Douste-Blazy), ועם ראשי הקהילה היהודית בצרפת.

העיתון הצרפתי "לה מונד" בכתבה מיוחדת לרגל הביקור, סקר את היחסים המתוחים ו"הקרים כקרח" בין ישראל לבין צרפת בעבר, ובעיקר בין שרון ובין שיראק. העיתון טען ששרון לא חדל למתוח ביקורת על צרפת בשל מדיניותה הפרו-ערבית. שיראק, מצדו, לא ביקר בישראל מאז 1996 וגם אז הסתיים הביקור בנימות צורמות. העיתון ציין ששיאה של המתחות בין ישראל לבין צרפת היה ב-18 ביולי 2004, כאשר שרון קרא ליהודי צרפת לעלות לישראל בשל האנטישמיות. "לה מונד" הוסיף ששרון נחשב אז בעיני האליזה כ"פרסונה נון גרטה" על אף שהאליזה הכחיש זאת.¹⁸²

מתוך הראיון של שרון ב"לה מונד" ב-26 ליולי 2005 ניתן ללמוד על הנושאים המרכזיים שהעסיקו את הצרפתים, ובעקיפין על נקודות המחלוקת העיקריות בין ישראל לבין צרפת.¹⁸³ שרון ענה בחיוב לשאלה אם הוא סבור שיש להקים מדינה פלשתינאית, אך התנה זאת בכך שתהיה זו מדינה מפורזת, שתפרק את ארגוני הטרור ושתפסיק לחלוטין את פעולות האלימות וההסתה. שרון הבהיר שהמשך יישום "מפת הדרכים" מותנה בהפסקת הטרור. הוא הדגיש שבכל מקרה אינו מתכוון לפרק את גושי ההתנחלות הגדולים, וכי קיבל את תמיכתו של הנשיא בוש לשמור על גושי ההתנחלויות העיקריים, בעלי החשיבות האסטרטגית. הצרפתים כזכור ביקשו להמשיך מהר ככל האפשר ביישום "מפת הדרכים" גם ביהודה ושומרון כאמצעי שיסייע במאבק בטרור, וראו בהתנחלויות מכשול לשלום וליצירת מדינה פלשתינאית בר-קיימא.

מחלוקת נוספת שעלתה כבר פעמים רבות בעבר ניכרת בתשובתו של שרון בנושא גדר הביטחון. כתשובה לשאלה האם גדר הביטחון אמורה להתוות את הגבול בעתיד, הדגיש שרון את חשיבותה של הגדר במאבק בטרור, וטען כי בזכותה הצליחה ישראל לצמצם באופן משמעותי את מספר הטרוריסטים שהגיעו למרכז הארץ. הוא הבהיר שהגבולות ייקבעו לפי "מפת הדרכים" בשלב האחרון של המשא ומתן. על אף שהמראיין השתמש במונח הישראלי "גדר הביטחון" להבדיל מ"חומת הפרדה", שאלתו שיקפה את התנגדותה של צרפת לתוואי הגדר המספח שטחים של פלשתינאים ויוצר עובדות בשטח.¹⁸⁴

שרון הביע את דעתו, שהמכשול העיקרי לשלום הוא שהעולם הערבי כולו, ולא רק הפלשתינאים, עוד לא הכירו בזכות קיומה של מדינת ישראל. שרון הביא כדוגמה את בתי הספר במצרים, המשתמשים במפות של האזור בהן ישראל אינה קיימת, וזאת למרות הסכם השלום. כך הדבר גם בירדן, עמה יש לישראל יחסים של שיתוף פעולה אסטרטגי. שרון הדגיש שישראל עדיין מתמודדת עם שנאה איומה ולכן יש להתקדם לאט ובזהירות ויש לזכור שלמילים ולהבטחות אין ערך במזרח התיכון, רק המעשים נחשבים. חוסר האמון הבסיסי של שרון בכוונות האמיתיות של הפלשתינאים ובכוונותם לשלום התנגש בטענתה

הבסיסית של צרפת שניתן להגיע להסכם שלום על בסיס תכנית "מפת הדרכים", הסכם שבו הפלשתינאים יכירו בקיומה של מדינת ישראל ובזכותה לחיות בביטחון לצד מדינה פלשתינאית ברת-קיימא. הצרפתים כזכור טענו שהעולם הערבי מוכן להכיר בישראל ברגע שתוקם מדינה פלשתינאית. הם הדגישו את חשיבותו של הסדר הקונפליקט במסגרת החוק הבין-לאומי וראו בכך ערבות לביטחונה של מדינת ישראל. הם טענו פעמים רבות שהמכשול לשלום הוא דווקא הפעולות החד-צדדיות של ישראל ובעיקר ההתנחלויות.

שרון הדגיש את שיקולי הביטחון של מדינת ישראל וטען שרק ישראל יכולה להחליט מה הם צורכי הביטחון שלה, בעוד שהצרפתים טענו פעמים רבות שהקונפליקט נוגע גם לאינטרסים החיוניים שלהם. הם טענו שהם רגישים לצורכי הביטחון של מדינת ישראל וכי מתן אופק מדיני ופיתוח כלכלי לפלשתינאים הם התנאי להפסקת הטרור. כלומר, הצרפתים דרשו מישראל לקחת סיכונים נוספים למען האפשרות של הצלחת התהליך המדיני, בעוד ששרון הדגיש את ביטחון אזרחי ישראל וסירב לקחת סיכונים נוספים.

הצרפתים ביקשו מישראל לעשות מחוות שתחזקנה את מעמדו של אבו-מאזן. מנגד, שרון הביע חשש ממחוות נוספות אשר תהווה פריצה עבור ארגוני הטרור ותסכנה את תושבי מדינת ישראל. שרון הביא את הדוגמה של האישה שטופלה בישראל בכוויות ולאחר מכן נשלחה לבצע פיגוע בבית החולים בו טופלה. אבו-מאזן הבטיח לאסור את שולחיה אך לא עשה דבר בנושא. שרון התנגד לבקשה לחזק את אנשיו של אבו-מאזן במתן נשק נוסף, בטענה שיש להם כמויות גדולות של נשק אך אינם עושים דבר כדי לבלום את הטרור. שרון הבהיר שבעקבות הבטחתו לאבו-מאזן בשארם א-שייח', שיחררה ישראל 900 אסירים פלשתינאים, הסירה מחסומים ואף גייסה סיוע כלכלי לפלשתינאים. יחד עם זאת שרון הבהיר שלא יהיה מוכן לסכן את חייו של אזרח ישראלי אחד כדי לסייע לאבו-מאזן.

נקודה נוספת של מחלוקת השתקפה בדרישתו של שרון לפרוק את החזבאללה מנשקו בהתאם להחלטה 1559 של האו"ם. שיראק סירב לדרוש מהחזבאללה להתפרק מנשקו בטענה שהוא ממלא תפקיד מייצב בלבנון. הוא טען שממשלת לבנון אינה שולטת על החזבאללה, וכי הגורם המעוניין בהסלמה הם הסורים ולא האיראנים. להערכת שיראק, איראן הייתה עסוקה בהידברות עם הקהילה הבין-לאומית על תכנית הגרעין שלה, ולא הייתה מעוניינת בפתיחת חזית נוספת. לעומתה, סוריה הייתה נתונה בלחץ כבד והייתה "עלולה לירות לכל הכיוונים"¹⁸⁵.

שגריר צרפת בישראל, ג'ראר ארו (Gérard Araud), הביע את הערכתו שהחזבאללה ישתלב בהדרגה בתהליך הפוליטי בלבנון וכי רק לבנון תוכל לפרוק

מנשקו. הוא שלל את ערכה המעשי של הכללת החזבאללה ברשימת ארגוני הטרור, בעוד שישראל הדגישה את הערך המעשי של הפקעת כספי הארגון. השגריר גם טען שלצרפת אין יכולת מעשית לפרוק את החזבאללה מנשקו ורק לבנון יכולה לעשות זאת באמצעות תהליך פוליטי.¹⁸⁶ לדבריו של השגריר בעניין אי-יכולתה של צרפת לפרוק את החזבאללה מנשקו, יש השלכות גם לעניין דרישת ישראל לפירוק ארגוני הטרור הפלשתינאים כתנאי להמשך ישום "מפת הדרכים". נראה שגם כאן תלתה צרפת את יהבה בתהליך הפוליטי הפנימי שיביא לפרוק ארגוני הטרור ולהפסקת פעולתם. תהליך זה עשוי להימשך זמן רב כשהתוצאות המיוחלות אינן מובטחות כלל וכלל. הדבר מעמיד סימני שאלה רציניים בנושא דרישתה של צרפת להמשיך בקצב מזוהז ביישום הסעיפים המדיניים של תכנית "מפת הדרכים" ומראה כי דרישתה של ישראל לזהירות ולצעדים מדודים, היא מציאותית.

בסופו של דבר ביקורו של שרון בצרפת והפגישה עם שיראק העידו על התהדקות והתחממות הקשרים בין שתי המדינות. שרון מבחינתו קיבל במה חיובית להצגת העמדה הישראלית בכלי התקשורת הצרפתיים שהפגינו במהלך האינתיפאדה עמדה חד-צדדית פרו-פלשתינאית. הביקור הבליט את האינטרס המשותף של שתי המדינות להצלחת הפינוי מעזה, וגם בנושאים אחרים בעלי עניין משותף: המאבק בטרור הבין-לאומי, נסיגת סוריה מלבנון ושאלת בלימת התחממותה הגרעינית של איראן. בנוסף, שרון מילא אחר ציפיותיו של שיראק כאשר שיבח את צרפת בנושא המאמצים שהשקיעה במאבק באנטישמיות. יחד עם זאת יש לציין שכל המחמאות שהרעיף הממשל הצרפתי על שרון התייחסו להחלטתו לפנות את ההתנחלויות ברצועת עזה ולא למאבקו הנחוש בטרור. הדבר עשוי להצביע על המשך יחסם האמביוולנטי של הצרפתים למאבק בטרור הפלשתינאי. נראה שגם עתה לא היו מוכנים הצרפתים להודות בפומבי שלא ניתן להגשים את החזון שלהם להקמת מדינה פלשתינאית מבלי שימוגר הטרור.

למרות התחממות היחסים בין פאריס לבין ירושלים, מאופיינת הפעילות הדיפלומטית הצרפתית שלאחר ההתנתקות מעזה באותם דפוסי החשיבה והפעולה שהוצגו כבר בשלב הראשון של האינתיפאדה. כך לאחר הוצאתה לפועל של תכנית ההתנתקות, דובר משרד החוץ הצרפתי אמנם ברך על הצלחתה והדגיש שוב את הערכתו לאומץ של שרון, אך במקביל הציג את הצורך להמשיך בתהליך. הוא הבליט בעיקר את הצורך בתכניות פיתוח בעזה: תשתיות עירוניות, התפלת מים וכדומה.¹⁸⁷

זמן קצר לאחר ביצוע תכנית ההתנתקות החלו הצרפתים בפעילות דיפלומטית אינטנסיבית שנועדה לתת תנופה להמשך התהליך המדיני. שר החוץ הצרפתי, פיליפ דוסט-בלאזי, יצא לביקור באזור בסוף אוגוסט 2005. דוסט-בלאזי הביע שוב את הערכתו לאומץ של מדינת ישראל ולחוסנה הדמוקרטי, אך הדגיש את

הצורך להמשיך ביישום תכנית "מפת הדרכים"¹⁸⁸ בהמשך למגמה זו, באוגוסט 2005 פרסמה גם נשיאות האיחוד האירופי את ברכתה על הצלחת תכנית ההתנתקות. נשיאות האיחוד האירופי ברכה את הישראלים ואת הפלשתינאים כאחד על האיפוק שגילו, והביעה את נחישותה לסייע לשני הצדדים להתקדם בתהליך השלום כדי להגשים את המטרה של קיומן, זו לצד זו, של שתי מדינות בשלום ובביטחון, במסגרת הסדר צודק וגלובאלי של הקונפליקט.¹⁸⁹ צרפת קיבלה חיזוק ליוזמות שלה כאשר הגיע לאזור נציג האיחוד האירופי חוויאר סולאנה, כדי להעביר מסר דומה.¹⁹⁰ בנוסף, בספטמבר 2005 בפגישה עם גיימס וולפנסון, נציג הקווארטט למזרח התיכון בנושא ההתנתקות, שיבח דוסט-בלאזי את וולפנסון כאחד הממריצים של התיאום בין הישראלים לבין הפלשתינאים בנושא ההתנתקות. הוא הדגיש שישנן בעיות שצריך עדיין לפתור במהירות כגון חופש התנועה של הפלשתינאים בכניסה וביציאה מרצועת עזה ונושא מעברי הגבול. הוא הבהיר שדן עם וולפנסון בדרכים בהם יכולים צרפת והאיחוד האירופי לסייע, וביישום המהיר של "מפת הדרכים".¹⁹¹

גם בראיון ל"ידיעות אחרונות" ב-2 בספטמבר 2005, הציג השר דוסט-בלאזי את התפיסה הצרפתית המסורתית המבקשת לנצל את המומנטום שנוצר עם מימוש תכנית ההתנתקות, כדי להמשיך ביישום "מפת הדרכים". בהצלחת מבצע הפינוי של עזה ראו הצרפתים עדות לכך שגם להמשך התהליך יש סיכויים טובים להצלחה. דוסט-בלאזי הרעיף מחמאות על שרון וטען ששרון הוא מדינאי אמיץ, היחיד ללא ספק, המסוגל לפנות את כל השטחים שנכבשו ב-1967. הוא סיפר שראה את שידורי הטלוויזיה על ההתנתקות, הבין את הרגשות שהתעוררו בישראל ואף הביע אהדה לסבלם של המפונים. המסקנה שלו הייתה שהחברה הישראלית הוכיחה אומץ ואחריות וגם הפלשתינאים הוכיחו אחריות. דוסט-בלאזי לא היה מוכן להתייחס לתרחיש אפשרי לפיו עזה תיהפך למדינת טרור. מבחינתו הקהילה הבין-לאומית צריכה ויכולה לסייע לרשות הפלשתינאית להקים משטר חזק ויציב עם משטרה חזקה. הוא הדגיש את חשיבות השיקום הכלכלי של עזה וטען שכדי שתוכל להיווצר כלכלה ברת-קיימא יש לאפשר לרשות הפלשתינאית להיפתח אל העולם החיצוני, לפתור את בעיית המעברים בגבול מצרים ולפתח תשתיות חשובות כמו הנמל הימי ושדה התעופה. השר הביע אופטימיות גם בנוגע ליחסים בין ישראל ובין צרפת. הוא טען שהצלחת ביקורו של שרון הוכיחה ששני העמים יכולים לנהל דיאלוג ולהגיע להבנה והביע תקווה להמשך היחסים הבילטרליים ההדוקים.¹⁹² יוצא אם כן שמבחינת הצרפתים הצלחת תכנית ההתנתקות היוותה הוכחה לצדקת טענותיהם בדבר היכולת להצליח ביישום "מפת הדרכים".

מעניין לציין שבראיון שהעניק דוסט-בלאזי באותו יום (2 בספטמבר 2005) לתקשורת הערבית הוא הציג את המסר הצרפתי בצורה אסרטיבית יותר. הוא אף העלה את החשש שאם ישראל תמשיך בהרחבת התנחלויות ובקביעת

עובדות בשטח באמצעות גדר ההפרדה, ואם לא יתקדמו במהירות לקראת הקמת מדינה פלשתינאית, תפרוץ אינתיפאדה שלישית.¹⁹³ מסר זה, שנאמר גם בביקורו של דוסט-בלאזי בארצות הברית ביוני 2005, עלול היה להתפרש כהבנה למעשי אלימות שיפרצו כתוצאה של אי-התקדמות הולמת בתהליך השלום. מילים אלה היוו עידוד לפלשתינאים ומתן לגיטימציה להמשך מעשי האלימות. התבטאות זו דומה לגילויי ההבנה של הצרפתים למעשי האלימות של הפלשתינאים בראשית האינתיפאדה השנייה בספטמבר - אוקטובר 2000. התבטאויות אלה של השר עשויות להצביע על כך שהדעות ודפוסי החשיבה הבסיסיים של צרפת בקשר לסכסוך הישראלי-פלשתינאי לא השתנו למרות השיפור ביחסים לאחר תכנית ההתנתקות.

יוצא אם כן שההתנתקות מעזה הביאה לגילויי ידידות ואהדה של צרפת כלפי ישראל, אך לא לשינוי בעמדות הבסיסיות של הצרפתים בקשר לצורך להקים מדינה פלשתינאית כפתרון היחיד לקונפליקט הישראלי-פלשתינאי. הצלחת תכנית ההתנתקות שימשה עבורם עדות לצדקת עמדותיהם. מנגד, האנרכיה והטרור ברשות הפלשתינאית והאמצעים שישראל נוקטת להגנת אזרחיה, מעמידים שוב באור בעייתי את חתירתה של צרפת להמשיך מייד ובקצב מזורז בתהליך השלום, האמור לדעתה להוביל להקמת מדינה פלשתינאית.

ז. "שדרוג" היחסים עם ישראל

בד בבד עם האירועים וההתפתחויות שהוצגו בפרקים הקודמים, חלו התפתחויות משמעותיות ביחסים הביטראליים של צרפת וישראל. החל מקיץ 2002 השקיעה צרפת מאמצים ניכרים כדי לשפר את יחסיה הביטראליים עם ישראל בתחומים שונים, כמו ביקורים פוליטיים רמי דרג, שיתוף פעולה אסטרטגי ומדעי, הסכמים מסחריים וקשרים תרבותיים. בפרק זה אציג בקצרה את ההתפתחויות ביחסים הביטראליים שבין ישראל לבין צרפת, אנתח את הגורמים ואעמוד על ההשלכות שהיו להתפתחויות אלה על יחסה של צרפת לסכסוך הישראלי-פלשתינאי.

במאי 2002 החליף דומיניק דה וילפן את הוברט ודרין כשר החוץ של צרפת וזמן קצר לאחר כניסתו לתפקיד הבהיר את כוונתו לצאת לביקור בישראל וברשות הפלשתינאית. דה וילפן רמז שבכוונתו לשפר את היחסים עם ישראל. לעיתונאי ששאל האם הוא עומד לשנות את הקו הביקורתי של ודרין כלפי ישראל, הציג דה וילפן את ה"אני מאמין" של צרפת במונחים שהוצגו על ידי קודמו: צרפת מודאגת מההתדרדרות במצב הביטחוני ומטרתה לסייע בתהליך השלום. יחד עם זאת הוא הבליט שמטרות ביקורו הקרוב בישראל הן לשמוע ולהבין, דבר המרמז על שינוי בטון כלפי ישראל.¹⁹⁴

בביקורו של דה וילפן באזור ביוני 2002 הוחלט על הקמת ועדה רמת דרג ל"ישדרוג" וקידום היחסים עם ישראל בראשות דוד קאיאט, פרופסור לרפואה וידיד אישי של דה וילפן, ויהודה לאנקרי, שגריר ישראל לשעבר בצרפת.¹⁹⁵ דה וילפן הודיע על כך לעיתונות רק כחודשיים לאחר מכן, ב-29 ביולי 2002, בעת מסיבת עיתונאים משותפת לו ולשר החוץ הישראלי, שמעון פרס, שהיה בביקור עבודה בפאריס.¹⁹⁶ צרפת לא הבהירה מדוע ניתן פרסום להחלטה רק כחודשיים לאחר ביקורו של דה וילפן בישראל.

בהסבריו של דה וילפן על הרקע והמניעים להקמת הוועדה הוא הבליט את חשיבות מערכת קשרי האמון וההערכה עם פרס. יחד עם זאת, מתוך הטקסט השתמע בברור האינטרס הצרפתי למהלך. דה וילפן הסביר שצרפת מעוניינת לקדם את תהליך השלום, וכי היא מאמינה בחשיבותה ותרומתה הפוטנציאלית של ועדה בין-לאומית ליציאה מהמבוך בקונפליקט הישראלי-פלשתינאי ולמניעת התדרדרות נוספת במצב. צרפת הבינה, מן הסתם, שהיחסים המתוחים בינה לבין ישראל והתדמית השלילית שלה כתומכת חד-צדדית בפלשתינאים, תדמית שחוזקה מאז פרוץ האינתיפאדה, גרמה להתנגדות ישראל להשתתפותה בתיווך.¹⁹⁷ ייתכן שצרפת גם הבינה שבהעדר יכולת להשפיע על הישראליים היא עלולה לאבד את מעמדה גם בקרב הפלשתינאים שיפנו לארצות הברית בשל יכולתה להשפיע על ישראל.

בנוסף, הרצון לשפר את היחסים עם ישראל קשור בניתוח אסטרטגי מקיף של השפעת האירועים בעולם על צרפת. דה וילפן הסביר שהפיגועים בארצות הברית פתחו תקופה חדשה ומאיימת יותר בהיסטוריה. הוא הדגיש שהמצב נעשה דרמטי ומסוכן מכפי שהיה בעבר, שכן משברים אזוריים משפיעים על המצב הבין-לאומי. לדעתו הסכסוכים האזוריים המוגבלים במזרח התיכון, בבלקנים ובאפגניסטאן הפכו לבעלי השלכות גלובאליות. יש לסכסוכים הללו השלכות שרשרת על מוקדים אחרים של אלימות בעולם והם מסכנים את העולם כולו ואת צרפת בכלל זה.¹⁹⁸ הוא טען שכיוון שהפיגועים בספטמבר 2001 בארצות הברית שינו את העולם יש צורך ביצירת סדר עולמי חדש.¹⁹⁹ מתוך ניתוח זה הגיע דה וילפן למסקנות שיש צורך באכפתיות ובמעורבות בזירה הבין-לאומית, בקיום דיאלוג בין התרבויות, ושבצרפת חייבת להפעיל את השפעתה בזירה הבין-לאומית בכלל ובזירת הקונפליקט המזרח תיכוני בעיקר.²⁰⁰ דה וילפן הדגיש שמדיניותה של צרפת תהיה החלטית ועקבית יותר עם יצירת הממשלה החדשה וביטול השותפות בשלטון (Cohabitation) עם המפלגה הסוציאליסטית. הוא הצהיר: בממשלה הקודמת דיברנו בקול אחד, עכשיו אנו גם פועלים בקול אחד.²⁰¹ נציין שדה וילפן היה איש אמונו של הנשיא שיראק ובתפקידו הקודם כמזכיר הכללי של האליזה עבד עמו בתיאום מרבי. דה וילפן, בניגוד לקודמו בתפקיד, לא השתמש במונח "מעצמת-על" בנוגע לארצות הברית, והדגיש במקום זאת את יכולתה של צרפת לפעול ולהשפיע

במסגרת המערכת הבין-לאומית.²⁰² דבריו של דה וילפן בנוגע לשינוי שחל בזירה הבין-לאומית לאחר פיגועי ה-11 בספטמבר והצורך של צרפת לפעול בעיקר במזרח התיכון עומדים בסתירה למסרים הפומביים של ודרין לאחר פיגועי ה-11 בספטמבר 2001. הקונספציה החדשה של דה וילפן, שאירועי ה-11 בספטמבר דורשים מעורבות רבה יותר של צרפת בסכסוך הישראלי-פלשתינאי, והמודעות לצורך להיות מקובל על ישראל כמתווך, עשויים להסביר את יוזמתו של דה וילפן לתת תנופה ליחסים הבילטרליים בין ישראל ובין צרפת.

נושא נוסף העשוי להוות הסבר לרצונה של צרפת לשפר את היחסים עם ישראל, קשור באירועים האנטישמיים החריפים שהתרחשו על אדמתה, ושמקורם, רובם ככולם, מתוך חוגי האוכלוסייה המוסלמית-מגרבית בצרפת. האלימות האנטישמית הפכה לנושא פוליטי ביחסים בין צרפת לבין ישראל ולא פעם הפנתה ישראל אצבע מאשימה אל צרפת שלא פעלה באופן החלטי כדי להעניש את מבצעי הפעולות האלימות. נראה ששיפור היחסים עם ישראל נועד גם לשנות את תדמיתה של צרפת בנושא כאוב זה בישראל, בקרב יהדות ארצות הברית, באירופה ובעולם.²⁰³ רגישותה של צרפת לנושא ניכרה היטב כאשר בביקורים הבילטרליים רמי הדרג הרבו הצרפתים להכריז שצרפת אינה אנטישמית וציפו שגם הישראלים יכריזו הכרזות ברוח זו במסיבות העיתונאים המשותפות.²⁰⁴

רגישותה של צרפת לנושא האנטישמיות התבטאה גם בקשרים ההדוקים שהיא קיימה ומקיימת עם יהדות ארצות הברית, ובעיקר עם הוועד היהודי האמריקאי (American Jewish Committee – AJC). נציין שהקה ד'ורסי מינה את שגרירה לשעבר של צרפת בישראל, ז'אק הונצינגר, כשגריר מיוחד לצורך הקשר עם הוועד היהודי האמריקאי ועם יהדות ארצות הברית.²⁰⁵

בעת ביקורו בישראל וברשות הפלשתינאית בסוף יוני 2002, הציג דה וילפן בברור את כוונתו להעמיק את יחסי הידידות בין שני העמים ואת אהדתה של צרפת לקורבנות הטרור בישראל. הוא הדגיש שצרפת תמיד הגנה על זכותה של מדינת ישראל להתקיים בגבולות בטוחים ומוכרים וכי היא מכירה בזכותה לחיות בחופש מהתקפות טרור. דה וילפן דיבר על הצורך בהתגייסות הקהילה הבין-לאומית למען השלום ועל האינטרס והתפקיד המיוחד שיש לצרפת ולאירופה בתהליך השלום. בנוסף, דיבר דה וילפן על הצורך בשלום עם סוריה ועם לבנון, וטען כי הפעולות הצבאיות נגד הרשות הפלשתינאית מנוגדות לחזון של שלום יציב באזור.²⁰⁶

ביולי 2002, בעת סקירת יעדי מדיניות החוץ הצרפתית בכלל והמדיניות כלפי הסכסוך הישראלי-פלשתינאי בפרט בפני חברי ועדת החוץ של הסנט, חזר דה וילפן והציג את המגמה והמטרה של שיפור היחסים עם ישראל. הוא התייחס

בסקירתו לא רק אל הסבל הפלשתינאי, כפי שנהגה צרפת בדרך כלל בהתבטאויות בעבר, אלא גם אל הסבל שנגרם לישראלים מהאינתיפאדה: דאגה וחרדה בחיי היום-יום, 180 הרוגים מתחילת השנה, התדרדרות המצב הכלכלי, משבר בתעשיית ההיי טק ובתיירות, גרעון במאזן התשלומים ואבטלה גוברת. גם בסקירתו את המצב ברשות הפלשתינאית ניכר שינוי מסוים: לצד הבעת האהדה המסורתית לסבלם של הפלשתינאים והתמיכה הבלתי מסויגת בערפאת, ניכרה תזווה שהצביעה על כך שהצרפתים קיבלו חלק מטיעוניה של ישראל על פגמים שיש לתקן ברשות הפלשתינאית כדי לקדם את תהליך ההידברות. דה וילפן דיבר במפורש על הצורך בעריכת רפורמות ברשות הפלשתינאית, על הצורך בשקיפות שלטונית ועל מאבק בשחיתות.²⁰⁷

במאי 2003, בביקורו השני בישראל, הציג דה וילפן במילים חמות את תהליך הידוק היחסים הביטראליים: הרצון לקדם את היחסים עם ישראל מהווה סימן לאמון בישראל, בתרבותה עתיקת הימים הפתוחה לעולם המודרני. אמון ביצירתיות שלה המתבטאת בכל תחומי המחקר המדעי והאמנויות. דה וילפן הדגיש שמוזה חצי מאה פיתחו הצרפתים והישראלים יחסים הדוקים מאוד וכי עתה הם מבקשים לקדם עוד יותר את הידידות עתיקת הימים בין העם הצרפתי לבין העם היהודי. כדי להמחיש את היקף היחסים הביטראליים, דה וילפן הציג דוגמאות מתחומים שונים ומגוונים: הצרפתים נמצאים במקום הראשון של ספקי הסחורות לישראל כאשר יותר מששת אלפים מפעלים צרפתים מייצאים סחורות ומוצרים לישראל. צרפת מהווה היעד השני של התיירות הישראלית עם יותר מ-250,000 מבקרים בכל שנה. מבחינה מדעית, צרפת היא השותף השלישי של ישראל עם עשרות חילופי חוקרים כל שנה ותכניות בעלות איכות ראשונה במעלה. גם יחסי הגומלין התרבותיים הם ברמה גבוהה מאוד. ב"עונה הישראלית" ב-1999 וב-2000 התקיימו כ-150 אירועי תרבות ישראלים בצרפת כולה. מאז 1959, מועד החתימה על הסכם שיתוף הפעולה התרבותי, המדעי והטכני, התרחב שיתוף הפעולה המוסדי בעיקר בתחום המחקר המדעי וחיזוק הפרנקופוניה בישראל: יותר ממיליון ישראלים דוברים או מבינים צרפתית, יותר מאלפיים ישראלים לומדים כל שנה את השפה הצרפתית במרכזי תרבות צרפת, יותר מ-35,000 תלמידים לומדים צרפתית בבתי הספר התיכוניים. לצרפת מרכזי תרבות בערים רבות בישראל: תל אביב, ירושלים, חיפה, באר שבע ונצרת. דה וילפן הודיע בנוסף על החלטה להקים מרכז תרבות גדול בתל-אביב שיהווה מקום לדיאלוג ולשיח בין-תרבותי.²⁰⁸

גם בקבלת הפנים, שנערכה לכבודו במלון המלך דוד, הפליג דה וילפן בשבחה של מדינת ישראל והבליט את העבר המפואר של היחסים בין שתי המדינות. הוא הדגיש שצרפת לעולם לא תתפשר על ביטחונה של מדינת ישראל וכי לישראל יש זכות לחיות בביטחון מלא. הוא הביע הבנה לכך שישראל מעמידה את ביטחונה של אזרחיה בראש מעייניה, ואף הבטיח שצרפת תעמוד תמיד לצדה של ישראל

במאבק בפאנאטיות, בשנאה ובאלימות. הוא הודה שצרפת מבינה את טענתה של ישראל שאי-אפשר לנהל שיחות שלום בעת שמתפוצצות פצצות באוטובוסים וליד בתי הספר. יחד עם זאת דה וילפן עמד על כך שאסור לאפשר לאלימות לפגוע בצורך בפיוס, והביע ביטחונו שישראל תדע למצוא פתרון לבעיה, שכן לדעתו זה כוחה של הדמוקרטיה היודעת למצוא תשובות לשאלות קשות. דה וילפן הדגיש שהסכסוך הישראלי-פלשתינאי הפך לסמל של הקונפליקטים בעולם ומכאן הצורך הדחוף בפתרונו. הוא עמד על כך שרק הפתרון הפוליטי, המבוסס על צדק לפלשתינאים וביטחון והכרה במדינת ישראל, יכול לתת מענה לאיומים. דה וילפן הדגיש את חשיבות ההכרה של מדינות האזור בזכותה של מדינת ישראל לביטחון. הכרה זו הושגה, לדבריו, בעבר ממצרים ומירדן ובוועידת ביירות במרץ 2002, עת מדינות ערב קיבלו את התכנית הסעודית לשלום עם ישראל, במסגרתה תושג נורמליזציה של היחסים עם ישראל לאחר שיפנו השטחים הכבושים. הוא הדגיש שיש לנצל את הסיכוי החדש לשלום וליישם את תכנית "מפת הדרכים" שזכתה להסכמה בין-לאומית נרחבת והציע את סיוען של צרפת ושל האיחוד האירופי בביצוע תכנית זו.²⁰⁹

ב-16 בספטמבר 2003, נחתם ההסכם הפורמאלי ל"שדרוג" היחסים בין ישראל לבין צרפת. ההסכם התייחס למסקנות ועדת קאיאט-לאנקרי. הוועדה איתרה שורה של פרויקטים בתחום הפוליטי, הביטחוני, החברתי-אזרחי, הכלכלי, המסחרי, המדעי, הטכנולוגי, התרבותי, האמנותי והאינטלקטואלי, שנועדו לתת תנופה מחודשת ליחסים הבינלאומיים בין ישראל לבין צרפת. המלצות הוועדה התייחסו, בין השאר, לקיום דיאלוג פוליטי שיכלול ביקורים פוליטיים הדדיים והתייעצויות אסטרטגיות וביטחוניות בסוגיות אזוריות וגלובאליות בעלות אינטרס משותף. בתחום הכלכלי הוחלט שיש לסייע לישראל בקשריה עם האיחוד האירופי, כולל דיון באפשרות של תמיכה בקבלת ישראל לאיחוד האירופי.²¹⁰

בתקופה שלאחר החתימה על המלצות הקבוצה רמת הדרג ל"שדרוג" היחסים הבינלאומיים ניתן היה להבחין בביצוע קפדני ושיטתי של המלצות. תשומת לב הוקדשה לקשרים בתחומים הבאים: א. קיום ביקורים פוליטיים הדדיים רמי דרג. ב. הרחבת שיתוף הפעולה הביטחוני-אסטרטגי. ג. הרחבת שיתוף הפעולה המסחרי והכלכלי. ד. הרחבת שיתוף הפעולה התרבותי והאינטלקטואלי. ה. הרחבת השיח האזרחי בין קבוצות שונות בצרפת וב ישראל: מפגשי ראשי ערים, עיתונאים, לשכת עורכי הדין ועוד.²¹¹ נושא "שדרוג" היחסים הבינלאומיים והיקפם ראוי למחקר בפני עצמו, אך בשל קוצר היריעה, נציין רק דוגמאות אחדות.

מבחינה פוליטית החלו ביקורים בילטרליים רמי דרג הדדיים. כך לדוגמה, בפברואר 2004 ביקר נשיא ישראל, משה קצב, בצרפת; באוקטובר 2004

ובפברואר 2005 ביקר שר החוץ הצרפתי, מישל בארניה, בישראל; בפברואר 2005, ביקר שר החוץ הישראלי דאז, סילבן שלום, בצרפת; במרץ 2005 ביקר ראש ממשלת צרפת דאז, ז'אן-פייר ראפארן, בישראל; ביולי 2005 ביקר ראש ממשלת ישראל דאז, אריאל שרון, בפאריס ובספטמבר 2005 ביקר שר החוץ הצרפתי, פיליפ דוסט-בלאזי, בישראל.²¹²

לפי אתר האינטרנט של משרד החוץ הצרפתי, בשנת 2004 הוקדשו 2,357 מיליון יורו כדי לחזק את שיתוף הפעולה הכלכלי, הטכנולוגי והמדעי, וכדי לבסס מחדש את מקומה ומעמדה של צרפת כשותף השלישי של ישראל בתחום שיתוף הפעולה המדעי והטכנולוגי. שיתוף פעולה זה מתקיים בעיקר עם הטכניון ועם מכון ויצמן.²¹³ התפתחות היחסים הביטוראליים הכלכליים משתמעת גם מדבריו של מישל בארניה באוקטובר 2005 בעת ביקורו בישראל. שר החוץ הצרפתי דאז ציין בעיקר את ההשקעות של קבוצת וואוליה Veolia הבונה באשקלון מפעל גדול להתפלת מי ים בהשקעה של 250 מיליון יורו ושל קבוצת אלסטום הבונה את קו הרכבת בירושלים.²¹⁴

בתחום הביטחוני-אסטרטגי קיימת מערכת מסודרת של התייעצויות אסטרטגיות כבר משנת 1994. מקורות עיתונאיים הצביעו על שיתוף פעולה בפרויקט הלוויין "ונוס" בהשקעה ישראלית של 20 מיליון יורו והשקעה צרפתית של 10 מיליון יורו. בעיתונות הופיעו גם דיווחים שצרפת רוכשת מישראל מטוסים ללא טייס (מזל"טים). נוסף עוד שבאוגוסט 2005 הופיעה ידיעה על הסכם שיתוף פעולה בין חברת טאלס (Thales), תאגיד אלקטרוניקה בין-לאומי שמרכזו בצרפת המספק מוצרי אווירונאוטיקה, חלל, הגנה וביטחון, לבין חברת אלביט הישראלית, בדבר הספקת ציוד הגנה אלקטרוני לבריטניה במאות מיליוני יורו באמצעות חברת טאלס הבריטית.²¹⁵

בעת ביקורו של ראש הממשלה אריאל שרון בצרפת ביולי 2005, הוחלט על הקמת קרן צרפת-ישראל עם תקציבים מיוחדים להשקעה בקידום היחסים הביטוראליים בין צרפת ובין ישראל בכל התחומים שהוזכרו לעיל, עם דגש על שיפור תדמיתן של שתי המדינות בדעת הקהל בישראל ובצרפת. השגריר ז'אק הונצינגר, האחראי כיום על הקשרים עם הקונגרס היהודי האמריקאי, ובעבר שגריר צרפת בישראל, הועמד בראש הקרן.²¹⁶

למרות השינוי בטון והידוק היחסים הביטוראליים בין שתי המדינות, חילוקי הדעות הפוליטיים נשארו כשהיו. צרפת המשיכה להדגיש את הצורך בהמשך תהליך השלום למרות הטרור הפלשתינאי; את התנגדותה לחיסולים הממוקדים ולפעולות הצבאיות של ישראל בשטחי הרשות; את תמיכתה בערפאת כמנהיג הנבחר של הפלשתינאים שיש להידבר אתו; את התנגדותה לבידודו ב"מוקטעה"; את הצורך להקים מדינה פלשתינאית ברת-קיימא

בגבולות 1967 בהקדם האפשרי; את התנגדותה להרחבת ההתנחלויות ולתוואי גדר ההפרדה ואת הצורך למצוא פתרון לבעיית ירושלים ולבעיית הפליטים הפלשתינאים. צרפת המשיכה להדגיש שמעורבותן של צרפת ואירופה בתהליך השלום היא חיונית כמו מעורבותה של ארצות הברית.²¹⁷

יחד עם זאת, צרפת הדגישה שחילוקי הדעות הפוליטיים אינם צריכים להפריע ליחסים הבילטרליים ההדוקים. היא כינתה זאת בשם "חילוקי דעות ידידותיים". שיראק, בראיון ל"ידיעות אחרונות", הדגיש שיש להבדיל בין היחסים הבילטרליים העשירים והאינטנסיביים לבין חילוקי הדעות בעניין הסכסוך הישראלי-פלשתינאי. הוא טען שלא נכון לייחס לצרפת יחס עוין לישראל וכי ההפך הוא הנכון: צרפת היא ידידה ותיקה של ישראל ולא תהיה מוכנה להתפשר בנושא ביטחונה של ישראל, אבל היא סבורה שהדרך הטובה ביותר לשמירת ביטחונה של ישראל היא על ידי פתרון הסכסוך הישראלי-פלשתינאי.²¹⁸

למרות הידוק שיתוף הפעולה בתחומים השונים קיימת "מצוקה תדמיתית" של צרפת ושל ישראל בתקשורת של כל אחת מהן²¹⁹ שגרמה לא פעם לתקריות דיפלומטיות חריפות. כך למשל נוצרה תקרית דיפלומטית בשל המילים האנטישמיות שהשמיע נשיא מאלזיה מהטיר מוחמד ב-18 באוקטובר 2003 בפסגת ארגון הוועידה האסלאמית. ישראל האשימה את צרפת שלא גינתה די את ההתבטאות הזו והאשימה את שיראק שחסם החלטה של גינוי באיחוד האירופי. למחרת פרסם "מעריב" תמונה של שיראק תחת הכותרת: "פניה האנטישמיות של צרפת".²²⁰

תקרית חריפה נוספת אירעה לאחר שהבדרן הישראלי אלי יצפאן חיקה את שיראק בדצמבר 2004 בתכנית סאטירה והתבטא בצורה לא הולמת. השגריר הצרפתי ג'ראר ארו הגיב בחריפות בתחנת הרדיו גלי צה"ל ב-9 בדצמבר 2004, ודיבר על "נוירוזה" של הישראלים כלפי צרפת, (*névrose antifrançaise*), מילים שעוררו פרץ ביקורת בעיתונות הישראלית וביקורת נגד של דובר משרד החוץ הצרפתי ושל העיתונות הצרפתית. השגריר ארו הסביר בכנס של מרכז בגין סאדאת (בס"א) למחקרים אסטרטגיים ב-27 בספטמבר 2005 באוניברסיטת בר-אילן, שבצרפתית אין למילה "נוירוזה" משמעויות כה חמורות כפי שהתקשורת והציבור בישראל ייחסו לה. תקרית נוספת שנוצלה על ידי העיתונות בישראל להצגה שלילית של צרפת, הייתה במרץ 2005 כאשר הושמעו שריקות בוז מהקהל בעת השמעת ההמנון הצרפתי במשחק הכדורגל בין נבחרות שתי המדינות. תגובת קהל הצופים הישראלי הוסברה בין השאר ביחסי אהבה שהכזיבה, ובתחושות של בגידה צרפתית בישראל.²²¹ ייתכן שניתן להסביר את היחס השלילי בציבור הישראלי כלפי צרפת גם בכך שהצרפתים, בביקורתם כלפי ישראל, נוגעים בנקודות כואבות ורגישות בחברה הישראלית

שהיא חברה דמוקרטית בעלת ערכים הומניים, המתמודדת מזה זמן רב עם הבעיות המוסריות והאנושיות הכרוכות במאבק הצבאי המתמשך.

גם שגריר ישראל בצרפת, ניסים זוילי, הסביר בראשית 2005, שתדמיתה של ישראל נפגמת על ידי התקשורת הצרפתית המציגה את ישראל כמדינה מדכאת וקולוניאלית. הוא הסביר את התסכול של ישראל לנוכח התקשורת הצרפתית העוינת, המציגה בהבנה את הטרור הפלשתיני כאילו היה מקביל לרזיסטנס הצרפתי במלחמת העולם השנייה. יחד עם זאת זוילי הביע אופטימיות וטען שמאז מות ערפאת קיים רצון בולט יותר של שני הצדדים לצאת מהמצב המתוח, דבר הפותח סיכוי לחידוש היחסים כבעבר.²²²

הצרפתים אכן נתנו דעתם לצורך לשפר את תדמיתם בכלי התקשורת ובדעת הקהל הישראלית. במקביל נעשית פעולה אינטנסיבית כדי להציג את ישראל בתקשורת הצרפתית לא רק דרך הפריזמה של הסכסוך הישראלי-פלשתינאי, אלא גם בתחומים אחרים בעיקר באמצעות היצירה הקולנועית והספרותית. מאז ביקורו בישראל של ראש הממשלה הצרפתי, ז'אן-פייר ראפארן, במרץ 2005, וביקור אריאל שרון בצרפת ביולי 2005, ולאחר ביצוע תכנית ההתנתקות מעזה נשמעים בעיתונות הצרפתית ביטויים המציגים את התחממות יחסי ישראל-צרפת במונחים של חידוש יחסי הקרבה כמו שהיו בעבר.²²³

יוצא אם כן שהחל מהמחצית השנייה של שנת 2002 ובשנים שאחרי כן החלה צרפת לשפר בהדרגה את היחסים עם ישראל ולהדק את הקשרים הביטוראליים בשל הגורמים הבאים:

1. ההכרה שגישתה המוטה והחד-צדדית לסכסוך לא הועילה לה ואף גרמה לנזקים בהגשמת האינטרסים והמטרות שלה, והפכה אותה ללא רלוונטית בעיני ישראל כמתווך בסכסוך.
2. מותו של ערפאת בנובמבר 2004 הסיר את אחת מנקודות המחלוקת החריפות בין שתי המדינות.
3. ההתפייסות הטראנסאטלנטית עם ארצות הברית החל מראשית שנת 2005, השפיעה אף היא על שיפור היחסים עם ישראל שנחשבה לבעלת בריתה של ארצות הברית.
4. הופעתם של אינטרסים משותפים כמו המאבק בטרור, ההתנגדות לנוכחות סוריה בלבנון בעיקר לאחר רציחתו של ראש ממשלת לבנון לשעבר, רפיק אל-חרירי, בפברואר 2005 וההתנגדות לפיתוח היכולת הגרעינית הצבאית של איראן.
5. הכרזותיה הפומביות של ישראל שצרפת אינה מדינה אנטישמית וההכרה הפומבית הישראלית בנחישותה של ממשלת צרפת להיאבק באלמנות האנטישמית.

6. האמונה שתכנית ההתנתקות היא תכנית אמיצה שיצרה חלון הזדמנויות שיש לנצל במלואו לפתרון הסכסוך הישראלי-פלשתינאי.
7. ההכרה ביכולתו של המשק הישראלי בעיקר בתחום המדע והטכנולוגיה.

למרות היחסים הבילטרליים ההדוקים המשרתים את האינטרסים של שתי המדינות ולמרות המאמץ לשיפור התדמית ההדדית, אי-אפשר להתעלם מחילוקי הדעות הפוליטיים המהותיים הקיימים עדיין בין ישראל ובין צרפת. בעיקר משמעותיים חילוקי הדעות ביחס לתהליך השלום: בעוד שצרפת קוראת להגשמה מהירה של "מפת הדרכים" כולל פינוי מהיר של ההתנחלויות בגדה המערבית, ישראל עומדת על כך שיש לפרק את ארגוני הטרור ולהפסיק את הפעולות האלימות לפני שניתן יהיה להמשיך בתהליך המדיני. אין ספק שהיחסים הבילטרליים ההדוקים משרתים את האינטרסים של שתי המדינות, אולם אין הם מטשטשים את חילוקי הדעות המהותיים וכן את העובדה שהאינטרסים המדיניים והכלכליים המרכזיים של צרפת עדיין קשורים בעולם הערבי-מוסלמי ולא בישראל.

סיכום

במחקר זה הצגתי וניתחתי את התפתחות העמדה הצרפתית בחמש השנים מאז פרוץ האינתיפאדה השנייה, תוך התייחסות לפרשיות מפתח המהוות נקודות ציון חשובות, ותוך התייחסות לנושאים ובעיות העומדים במרכזו של הסכסוך הישראלי-פלשתינאי הנוכחי.

ניתוח העמדות הצרפתיות מצביע על כך שבאופן מהותי צרפת נשארה עקבית בעמדותיה המרכזיות. חלפו כבר למעלה מעשרים שנה מאז שצרפת גיבשה את החזון והקונספציה המהווים מבחינתה את הפתרון האמיתי היחיד לקונפליקט הישראלי-פלשתינאי: הקמת מדינה פלשתינאית ברת-קיימא עם ירושלים המזרחית כבירתה, בשטחים שנכבשו על ידי ישראל ב-1967, מדינה אשר תחיה בשלום לצד מדינת ישראל ותכיר בזכותה של מדינת ישראל להתקיים ולחיות בשלום ובביטחון.

החל מראשית האינתיפאדה ולאורך כל ההתרחשויות באזור ובעולם צרפת פעלה בעקשנות ובהתמדה כדי להפוך את החזון לחלק מסדר היום הבין-לאומי. את מעורבותם המדינית בניסיונות לקדם את תהליך השלום מסבירים הצרפתים בכך שהסכסוך מסכן לא רק את יציבותו של האזור, אלא את יציבות העולם כולו, וכי יש לו השלכות ישירות על האינטרסים הלאומיים המרכזיים של צרפת. הם טוענים בנוסף, שהחזון שלהם מהווה את הפתרון האפקטיבי היחיד לסכסוך הישראלי-פלשתינאי ומשרת את האינטרסים של הישראלים ושל הפלשתינאים כאחד.

הצרפתים מביעים גאווה על שהיו הראשונים בהתבטאויותיהם למען הקמת מדינה פלשתינאית וכן על כך שבמאבקם הבלתי נלאה לאורך השנים, הצליחו להביא לאימוץ הרעיון בזירה הבין-לאומית ואפילו בישראל.

ההצגה וניתוח העמדה והמעורבות הצרפתית במהלך חמש שנות האינתיפאדה מצביעים על בעיה מרכזית: דבקותם האובססיבית של מקבלי ההחלטות של הדיפלומטיה הצרפתית בעיקרי הקונספציה שלהם, על אף שבשטח נוצרו עובדות חדשות הדורשות בדיקה מעמיקה ומחודשת של מדיניותם. בעיקר בעייתית התייחסותה של צרפת לנושא הטרור והאלימות של ערפאת ושל הפלשתינאים.

כאשר פרצה האינתיפאדה השנייה, הצרפתים גילו הבנה למניעי הפלשתינאים, על אף שהודו שהישראלים הציעו לפלשתינאים את התנאים הטובים ביותר לשלום שקיבלו עד אז. הם הצדיקו את חוסר יכולתו של ערפאת להתפשר בנושא ירושלים ללא הסכמת העולם הערבי, והסירו ממנו כל אחריות לפרוץ האירועים האלימים. הם טענו שמדובר בהתפרצות ספונטאנית שאיבדה שליטה ואשר מקורה בתחושות תסכול מוצדקות של הפלשתינאים על שהם מחכים זמן כה רב להקמת מדינה. במקביל, ביקרו הצרפתים בחריפות את התגובה הישראלית לאלימות של הפלשתינאים: הם תמכו בהקמת ועדת חקירה בין-לאומית ומיהרו לאמץ את הגרסה שהייתה זו הפרובוקציה המכוונת של שרון שגרמה לפרוץ האירועים, זאת מבלי שבדקו את העובדות לאשורן. בהמשך הם אמנם נסוגו מהאשמה זו אך הנזק כבר נעשה, כיוון שבעמדותיהם היה משום עידוד לפלשתינאים להמשיך בהפעלת הכוח, בניגוד לחזון הצרפתי המוצהר של יישוב הסכסוך בדיאלוג סביב שולחן הדיונים.

בחירתו של שרון לראש ממשלת ישראל עם מנדט למציאת פתרון לבעיית הטרור ולפגועי המתאבדים בכלל זה, והקשחת הקו הצבאי של ישראל, הביאו לביקורת חריפה של צרפת על שרון ועל ממשלתו. כנגד המודל של מאבק עד חורמה בטרור הציגו הצרפתים את האיפוק והפיוס ולחצו להמשיך בתהליך השלום. הצרפתים הציגו את האמצעים שנקטה ישראל במאבקה בטרור כמוגזמים, כבלתי אפקטיביים וכבלתי מוסריים בשל פגיעתם באוכלוסייה האזרחית הפלשתינאית. הם המשיכו להציג את ערפאת כפרטנר לשלום ואת המדיניות הישראלית כפוגעת ביכולתו של ערפאת להיאבק בארגוני הטרור. הם המשיכו לדבוק בדעתם שרק רשות פלשתינאית חזקה תוכל להיאבק בטרור ולהמשיך בתהליך השלום. כנגד דרישות ברורות ותקיפות כלפי ממשלת ישראל להפסיק את התגובות הצבאיות, הסתפקו הצרפתים, בהצהרותיהם הרשמיות לפחות, בהפניית בקשות לערפאת לעשות ככל יכולתו נגד הטרור והאלימות מבלי שהפעילו עליו לחצים של ממש, אף שיכלו להשתמש בהשפעתם עליו.

פיגועי ה-11 בספטמבר 2001 שינו את המפה הגאו-פוליטית העולמית והעלו את המאבק בטרור הבין-לאומי לראש סדר היום הבין-לאומי, אך לא הביאו לשינוי בתפיסה הצרפתית את הסכסוך הישראלי-פלשתינאי. הם הכחישו שקיים קשר כלשהו בין הטרור של אל-קאעידה לבין הטרור הפלשתינאי. הם הכריזו על הצטרפותם לקואליציה הצבאית לצד ארצות הברית למלחמה נגד אל-קאעידה אך טענו שהפתרון לקונפליקט הפלשתינאי יושג, בעיקרו, על ידי חידוש תהליך השלום והקמת מדינה פלשתינאית. הניסיון הצרפתי להתעלם מהמציאות בשטח ולפרש אותה לפי הקונספציות והחזון רב השנים שלהם, הביא לסתירות בטענות שלהם: מחד גיסא הם הכחישו, כאמור, שקיים קשר בין הטרור של אל-קאעידה לבין הטרור הפלשתינאי, מאידך גיסא הם טענו שקיומו של הסכסוך הישראלי-פלשתינאי מסכן את המאבק בטרור העולמי. הצרפתים המשיכו לתת גיבוי לערפאת גם לאחר שהוכח בעליל הקשר בין הרשות הפלשתינאית לבין ארגוני הטרור הבין-לאומיים בפרשת ספינת הנשק "קארין A". ייתכן שבפועל חל שינוי ביחסם כלפי ערפאת אך הדבר לא בא לידי ביטוי בהצהרותיהם הרשמיות אלא רק בשיחות שלא לציטוט. בגלל ההבחנה בין הטרור העולמי לבין הטרור הפלשתינאי, הצרפתים רכשו אהדה בקרב הפלשתינאים והעולם הערבי אולם לא תרמו לפתרון הבעיות. הם סייעו לערפאת להמשיך במשחקו הכפול: הצהרות של שלום יחד עם הפעלת נשק הטרור כאמצעי להשגת ויתורים מדיניים וכאמצעי להשגת לחץ בין-לאומי על ישראל.

המשבר בעיראק, המלחמה והפלת משטרו של סאדאם חוסיין חידדו עוד יותר את התפיסה הצרפתית המבדילה בין הטרור הבין-לאומי לבין הטרור הפלשתינאי. הצרפתים הגבירו את הביקורת על מדיניותה של ישראל ואת דרישתם ממנה לחזור לשולחן הדיונים ולמתן את המלחמה בטרור הפלשתינאי. נראה שהצרפתים חשו תסכול עמוק על שהמלחמה דחקה את הנושא הפלשתינאי מראש סדר היום העולמי ומראש סדר היום האמריקאי. הם לא הסתפקו יותר בכך שהאשימו את ישראל בהתדרדרות המצב ברשות הפלשתינאית. הם לא הסתפקו בטענה שבשל מאבקה של ישראל בערפאת וברשות הפלשתינאית ערפאת אינו יכול להיאבק ביעילות בטרור. הם אף הרחיקו לכת בביקורתם הלא מאוזנת והלא מציאותית והפכו את ישראל שעיר לעזאזל של כל תחלואי המזרח התיכון. הצרפתים טענו שקיומה של איפה ואיפה כלפי עיראק וכלפי ישראל בדרישות למילוי ההתחייבויות הבין-לאומיות יוצרת תחושה של אפליה, של השפלה ושל חוסר צדק, מחזקת את הגורמים הקיצוניים במזרח התיכון ומונעת את ייצובו על ידי רפורמות דמוקרטיות. צרפת המשיכה לדבוק בגרסה שהקמת מדינה פלשתינאית היא תנאי הכרחי לא רק לפתרון הקונפליקט הישראלי-פלשתינאי אלא לפתרון משברים אחרים במזרח התיכון וליציבותו של האזור.

מדיניותה החד-צדדית של צרפת כלפי מדינת ישראל טפחה בסופו של דבר על פניה וגרמה לה נזקים. צרפת נוכחה בהדרגה לדעת שמדיניותה הביקורתית והלא מאוזנת כלפי ישראל ערערה מחד גיסא את מעמדה כמתווך פוטנציאלי בסכסוך, ומאידך גיסא לא קידמה את החזון שלה להקמת מדינה פלשתינאית. הישגיה של ישראל בתחום המאבק בטרור הפריכו את הטענות ואת הביקורת הצרפתית שאין אפשרות להיאבק בטרור באמצעים הצבאיים בהם נקטה ממשלת שרון. פיגועי טרור באירופה ובמקומות אחרים בעולם יצרו איום מוחשי על צרפת וחידדו את הצורך בשיתוף פעולה עם ישראל בתחום זה. תחומים נוספים של שיתוף פעולה נוצרו בשאלת הגבלת יכולתה הגרעינית של איראן ובנושא ההתנגדות לשליטת סוריה בלבנון לאחר האירוע הטראומטי של רצח רפיק אל-חרירי בפברואר 2005.

צרפת החלה לפעול כבר במחצית השנייה של 2002 כדי לשפר את היחסים עם ישראל באמצעות "שדרוג" היחסים ויצירת שיתוף פעולה בילטרלי בתחומים מגוונים, כולל הידברות פוליטית ענפה. שינוי הטון היה מלווה גם בשינויים מסוימים בעמדה הצרפתית ובעיקר בדרישות ברורות יותר מהרשות הפלשתינאית למלחמה בטרור ולעריכת רפורמות. צרפת גם שינתה את עמדתה בנושא הפליטים הפלשתינאים. בעוד שבתחילה היא הביעה אהדה לסירובו של ערפאת להתפשר בנושא זכות השיבה, כעת היא טענה, בעיקר בשיחות פרטיות, שהדרישה לזכות השיבה היא בלתי מציאותית שכן היא תגרום להרס מדינת ישראל, ולפיכך עיקרו של הפתרון יהיה מחוץ לגבולות ישראל.²²⁴ במהלך הזמן ניכרים גם שינויים סמנטיים המצביעים על הבנה רבה יותר לדרישות הביטחון של ישראל. כך לדוגמה, על אף שצרפת המשיכה להתנגד לתוואי גדר ההפרדה היא הביעה מדי פעם בהצהרות רשמיות את הבנתה לטענות ישראל על כך שהגדר משמשת למניעת חדירת מפגעים.

על אף שינוי הטון ביחסים שבין שתי המדינות, צרפת לא שינתה את הקו המרכזי שלה בדבר הצורך בהקמת מדינה פלשתינאית שבירתה מזרח ירושלים כפתרון היחיד האפשרי לסכסוך. צרפת ממשיכה בדרישה להקמת מדינה פלשתינאית בגבולות 1967 עם שינויים קלים שיוסכמו בין הצדדים, וממשיכה לדרוש את פירוק ההתנחלויות ביהודה ושומרון. על אף שצרפת טוענת שהיא רואה את תפקידה בסיוע ובתיווך, הרי שבפועל היא גם מתערבת בתוכנו של המשא ומתן. בעיקר משמעותית פרשנותה להחלטה 242 של מועצת הביטחון. צרפת מפרשת את ההחלטה כדרישה של האו"ם מישראל להחזיר את כל השטחים בעוד שהניסוח המקורי נוקט בביטוי "שטחים כבושים" ולא בביטוי "השטחים הכבושים" בה"א הידיעה.

לאחר מותו של ערפאת בנובמבר 2004, הכרזת שרון על תכנית ההתנתקות, ובחירתו של מוחמד עבאס (אבו-מאזן) כמחליפו של ערפאת בבחירות

דמוקרטיה, טענה צרפת שנפתח חלון הזדמנויות לפתרון הקונפליקט במזרח התיכון וליישום תכנית "מפת הדרכים". למרות התחממות היחסים בין ישראל ובין צרפת, ששיאם היה בעת ביקור שרון בפאריס ביולי 2005, המשיכה צרפת בדרישתה המרכזית ליישם במהירות את תכנית "מפת הדרכים" שתביא בסופו של דבר להקמת מדינה פלשתינאית. בדרישתה זו נקטה צרפת במידה רבה בגישה של "ייקוב הדין את ההר", כיוון שביקשה להתקדם במהירות ביישום חלקה המדיני של תכנית "מפת הדרכים" מבלי שהפלשתינאים יישמו את הדרישות הבסיסיות של פרוק ארגוני הטרור והפסקת פעילות הטרור וההסתה לטרור. צרפת מבקשת להתקדם בתכנית הקמת מדינה פלשתינאית למרות חולשתה של הרשות הפלשתינאית בראשות אבו-מאזן ולמרות חוסר הצלחתה לבצע את הרפורמות השלטוניות הדרושות. יוצא אם כן שצרפת המשיכה לדבוק בקונספציה ובחזון של הקמת מדינה פלשתינאית כפתרון מעשי, מידי ואפקטיבי לטווח הקצר, בעוד שהעובדות בשטח העמידו בסימן שאלה רציני את יכולתם של הפלשתינאים להקים מדינה יציבה ושוחרת שלום.

נקודה נוספת, המעמידה את הקונספציה הצרפתית בסימן שאלה, היא התבססותה על מתן הבטחות מצד הפלשתינאים להכיר במדינת ישראל. מעבר לבעייתיות של ויתור על שטחים תמורת דבר ערטיילאי כמו הכרה בקיומה של מדינת ישראל (שטחים תמורת שלום), קיימת בעייתיות הקשורה בחוסר האמון של ישראל בפלשתינאים, שלא הוכיחו יכולת לקיים את הבטחותיהם והתחייבויותיהם. בנוסף, זרמים מרכזיים ורבי השפעה בקרבם ובעיקר החמאס, לא נטשו את ההסתה לשנאה ואת השאיפה וההטפה להרס מדינת ישראל ולהקמת מדינה פלשתינאית במקום מדינת ישראל ולא לצדה.

דבקותם של הצרפתים בקונספציה של הקמת מדינה פלשתינאית כדרישה בסיסית לפתרון תחלואי המזרח התיכון ותחלואי הרשות הפלשתינאית בכלל זה, תוך התעלמות מהמצב בשטח, עשויה להצביע על כך שהמעורבות הצרפתית מונחית לא רק על ידי ניתוחים שכלתניים ואסטרטגיים, אלא שיש בה מידה לא מעטה של מעורבות רגשית עמוקה המלווה בתקוות, בתסכולים ובכעסים. הצרפתים הכניסו את ה"תשומה" של מכלול האינטרסים, השאיפות והתסכולים שלהם לתוך המציאות המורכבת ממילא של הסכסוך הישראלי-פלשתינאי, והפכו אותה בכך למורכבת, מסובכת וקשה אף יותר לפתרון. גם ההתבטאויות הפומביות האינטנסיביות של אדריכלי מדיניות החוץ הצרפתית בקשר לאירועי האינתיפאדה והתמיכה הפומבית בערפאת וברשות הפלשתינאית למרות הטרור, לא סייעו להרגעת הסכסוך.

המאבק הדיפלומטי העקשני שצרפת מנהלת למען הגשמת החזון שלה, תוך גיוס היכולות הדיפלומטיות המרשימות שלה ותוך התעלמות מהעובדות בשטח, הביא לתוצאות הפוכות מאלה שהצהירה שברצונה להשיג. צרפת תלתה את

האשמה בכישלון מאמציה ובהתדרדרות מצבה של הרשות הפלשתינאית במדיניותו הצבאית של שרון ובסירובם של האמריקאים להפעיל לחץ על ישראל, ולא בערפאת ובטרור. לאורך כל הדרך אין עדות לכך שאדריכלי מדיניות החוץ הצרפתית הציבו שאלות או העלו ספקות בנושא עמדותיהם ובנושא האפקטיביות של מעורבותם המדינית בסכסוך הישראלי-פלשתינאי. דומה שאחד הגורמים לכך נעוץ בהעדרו של ויכוח ציבורי אמיתי בצרפת בנושא מדיניות החוץ ובנושא הקונפליקט הישראלי-פלשתינאי בכלל זה. גורמים נוספים קשורים באהדתם של הצרפתים את הצד שנתפס על ידם כחלש, בזיהוי ישראל כמדינה "קולוניאלית" ובהתנגדותם לכיבוש כחלק מהטראומות ההיסטוריות של צרפת בהתנתקותה מהקולוניות שלה.

מדיניותה זו של צרפת והעידוד הבלתי מסויג שנתנה לרשות הפלשתינאית, בעיקר בשלבים הראשונים של האינתיפאדה, הזיקה לישראל כיוון שעודדה את ערפאת ואת הרשות הפלשתינאית להמשיך בטרור נגד ישראל ונגד אזרחיה. מדיניותה של צרפת גרמה לישראל נזקים מדיניים עקב ההפרדה שעשו קברניטיה בין המאבק הלגיטימי בטרור העולמי לבין המאבק הבלתי לגיטימי, כביכול, של ישראל בטרור של הרשות הפלשתינאית, שהוצג תכופות כדיכוי השאיפות הלגיטימיות לעצמאות.

התעקשותה של צרפת להאיץ את יישום השלבים המדיניים של "מפת הדרכים" מבלי שנערכו הרפורמות הדרושות ברשות הפלשתינאית, עלולה לגרום לישראל נזקים נוספים ובכללם פגיעה בחיי אזרחים ישראלים. לכן, על ישראל לנקוט מידה של זהירות במגעה עם צרפת בנושא הקונפליקט עם הפלשתינאים. על ישראל להמשיך ולהבהיר שלא תהיה מוכנה לויתורים בנושאים שיש בהם פוטנציאל לפגיעה בביטחונה ובביטחון אזרחיה. הכלל שצריך להמשיך להנחות את ישראל הוא זהירות מרבית תוך הדגשה שרק היא יכולה להחליט מה הם צרכיה הביטחוניים לפי שיקוליה האסטרטגיים. בנוסף, על ישראל להבהיר לצרפת שתהיה מוכנה לקבל את מעורבותה ומעורבות אירופה בתיווך, בתנאי שיקפידו על שמירת יחס מאוזן והוגן. בנושא זה ישראל צריכה לעמוד על המשמר כדי שלא להיסחף אחר נוסחאות הלשון הדיפלומטיות הידידותיות של צרפת כלפיה, נוסחאות שיש בהן מידה רבה של שינוי טון טקטי אך לא שינוי מהותי של העמדות הצרפתיות.

עם זאת, לישראל יש אינטרס להמשיך ולקיים יחסי שיתוף פעולה בילטרליים עם צרפת, ולהמשיך בהידברות הפוליטית והביטחונית עמה. היחסים הבילטרליים המתהדקים בתחום הכלכלי-מסחרי הם בעלי משמעות רבה לכלכלת ישראל. בנוסף, מדינת ישראל אינה יכולה להתעלם מהחשיבות הרבה שצרפת מייחסת לנושא הסכסוך הישראלי-פלשתינאי ומהאינטנסיביות של מעורבותה בו. ישראל אינה יכולה להתעלם ממעמדה ומתדמיתה של צרפת

ברשות הפלשתינאית, העשויים להפוך למכשיר יעיל של תיווך בסכסוך. אל לה לישראל להפחית בהערכתה את מידת השפעתה הדיפלומטית של צרפת בזירה הבין-לאומית ובעיקר בפעילותה באו"ם, במסגרת האיחוד האירופי ובמסגרות נוספות כמו ארגון הפרנקופוניה הבין-לאומי.²²⁵ על ישראל לקיים דיאלוג דיפלומטי מתמיד עם צרפת תוך קביעה ושמירה על כללים של ליבון חילוקי הדעות. עליה לשאוף לביסוסם של דפוסי עבודה משותפים וערוצי קשר ישירים שימנעו תקריות דיפלומטיות ויאפשרו לנטרל אותן לפני שיהפכו לסקנדל תקשורתי מיותר ורב נזקים לשני הצדדים.

חשוב לישראל לחתור לשיפור תדמיתה בצרפת לא רק באמצעות הסברה ישירה של עמדותיה. על ישראל להשתדל שהציבור הצרפתי הרחב יראה ויכיר את ישראל לא רק דרך הפריזמה של הסכסוך הישראלי-פלשתינאי, אלא תוך חשיפת אספקטים נוספים של החיים בישראל, כמו היצירה האמנותית, העשייה האינטלקטואלית והמדעית ועוד. נציין בעיקר את חשיבות שיתוף הפעולה הצרפתי-ישראלי בתחום הקולנוע, שהחל כבר בשנות החמישים כגורם בעל חשיבות כלכלית ופוליטית כאחד.

בסופו של דבר, דומה שעל ישראל להעביר באפקטיביות את המסר שצרפת וישראל הן דמוקרטיות בעלות אינטרסים בסיסיים משותפים של מאבק בטרור הפונדמנטליסטי המוסלמי. על ישראל להדגיש שמטרתה אינה שונה ממטרתה של צרפת, דהיינו להגיע לפתרון הקונפליקט הישראלי-פלשתינאי ולשלום עם העולם הערבי-מוסלמי. בין ישראל ובין צרפת קיימים חילוקי דעות בנוגע לדרכים להשגת המטרה ובנוגע לקצב בו ניתן להשיגה, בעיקר לאור השחיתות והאנרכיה השוררים ברשות הפלשתינאית. על ישראל לחזור ולהדגיש שאין מקום להתפשר עם הטרור הפלשתינאי וכי הקמת מדינה פלשתינאית עצמאית, הנשלטת על ידי ארגונים טרוריסטיים תהווה מקור לאי-יציבות אזורית ועולמית. ליבון ענייני של חילוקי הדעות בין ישראל ובין צרפת ושיתוף פעולה נקודתי בנושא הסכסוך הישראלי-פלשתינאי ישרתו בסופו של דבר את האינטרסים של שתי המדינות, ועשוי אף לקדם בצורה אפקטיבית את תהליך השלום.

הערות

- 1 אתר האינטרנט של הקה ד'ורסיי, ראיון שר החוץ דה וילפן עם הרבעון *Politique Internationale*, פברואר 2004.
- 2 www.elysee.fr
- 3 www.diplomatie.gouv.fr/fr
- 4 Maurice Vaisse, "La Puissance ou l'influence", in: collectif, *Histoire de la Diplomatie Française*, Librairie Académique Perrin, Paris, 2005, pp. 863-973.
- 5 www.premier-ministre.gouv.fr
- 6 <http://fr.ambafrance-il.org>
- 7 <http://www.info-france-usa.org>
- 8 <http://www.europa.eu.int>
- 9 <http://paris1.mfa.gov.il>
- 10 <http://www.mfa.gov.il/mfa>
- 11 צילה הרשקו, *בין פאריס לירושלים, צרפת הציונות והקמת מדינת ישראל: 1949-1945*, משרד הביטחון-ההוצאה לאור, תל אביב, 2000. להלן: הרשקו.
- 12 אליעזר פלמור, *פראנסוא מיטראן והסכסוך הישראלי-פלסטיני*, המכון ליחסים בינלאומיים ע"ש לאונרד דיוויס, האוניברסיטה העברית בירושלים, פברואר 1999, עמ' 23-22.
- 13 http://www.elysee.fr/elysee/francais/les_dossiers/lutte_contre_l_antisemitisme_le_racisme_et_la_xenophobie/lutte_contre_l_antisemitisme_le_racisme_et_la_xenophobie.21477.html;
http://www.elysee.fr/elysee/francais/les_dossiers/lutte_contre_l_antisemitisme_le_racisme_et_la_xenophobie.21477.html
- 14 בצרפת התפרסמו ספרים רבים בנושא. להלן שניים מהם:
Paul Giniewski, *Antisionisme: le nouvel antisémitisme*, Editions Cheminements, 2005; Shmuel Trigano, *Démision de la République: Juifs et Musulmans en France*, Puf, 2003.
- ראה גם המאמר של סוזאן בנדיקט וז'אן-מארק דרייפוס הטוענים שקיימת הגזמה בהצגת מעשי האנטישמיות בצרפת כקונפליקט קהילתי של מוסלמים ויהודים:
Benedicte Suzan and Jen-Marc Dreyfus, "Muslims and Jews in France: Communal Conflict in a Secular State", The Brookings Institution, March 2004.
- היחסים הכלכליים של צרפת יכולים להוות נושא נרחב בפני עצמו. ראה פרוט היחסים הכלכליים של צרפת עם מדינות שונות באתר משרד החוץ הצרפתי:
http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/pays-zones-geo_833/algerie_406/france-algerie_1015/relations-economiques_3993/index.html
- יחסים כלכליים עם מצרים:
http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/pays-zones-geo_833/egypte_414/france-egypte_1136/relations-economiques_4483/relations-economiques_4837.html
- יחסים כלכליים עם ישראל:
http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/pays-zones-geo_833/israel-territoires-palestiniens_413/france-israel_1160/relations-economiques_4637/index.html
- יחסים כלכליים עם ירדן:
http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/pays-zones-geo_833/jordanie_416/france-jordanie_1163/relations-economiques_4508/relations-economiques_5039.html

- 15 http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/pays-zones-geo_833/arabie-saoudite_438/france-arabie-saoudite_1018/relations-economiques_4404/relations-economiques_11009.html
- 15 http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/france_829/decouvrir-france_4177/france-bref_2271/les-institutions-francaises_4416.html
- 15 http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/france_829/decouvrir-france_4177/france-az_2259/politique-etrangere_2628/politique-france-matiere-droits-homme_6069.html
- 15 http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/france_829/decouvrir-france_4177/france-az_2259/symboles-republique-14-juillet_2615/liberte-egalite-fraternite_5155.html
- 16 http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/france_829/decouvrir-france_4177/france-bref_2271/politique-etrangere_4466.html#sommaire_1
- 17 Dominique de Villepin, *Un Autre Monde*, L'Herne, 2004, Préface, Stanley Hoffman, p. 241. להלן: דה וילפן, עולם אחר.
- 17 דה וילפן, עולם אחר, עמ' 171-172; על יחסה האמביוולנטי של צרפת לאיחוד האירופי ולגרמניה ראה:
- 18 Maxime Lefebvre, "France and Europe: an Ambivalent Relationship", The Brookings Institution, September 2004.
- 18 אלן פינקלקראוט, בשם האחר, הרהורים על האנטישמיות שבפתח, הוצאת שלם, ירושלים, תשס"ד; בצרפת התפרסמו ספרים רבים המציגים את הביקורת החריפה כלפי "מדיניות הכיבוש והכוח" של ישראל. ראה לדוגמה את ספרו של דניס סיפרט המצדיק את המגמות ה"פרו-פלשתינאיות" בצרפת: Denis Siffert, *Israël-Palestine, Une Passion Française: La France Dans le Miroir du conflit Israélo-Palestinien*, Editions La Découverte, 2004.
- 19 על הפרשה ראה: Nidra Poller, "Myth, Fact and the al-Dura Affair", *Commentary*, September 2005.
- 20 אתר האינטרנט של האליזה והקה דירסיי, הכרזה של שיראק לעיתונות, 4.10.2000.
- 21 אתר האינטרנט של הקה דירסיי, ראיון עם שר החוץ הוברט ודרין, "Le Parisien", 4.10.2000.
- 22 פגישה אישית עם שגריר צרפת לשעבר בישראל ז'אק הונצינגר, 24.9.2004, פאריס.
- 23 Olivier Guitta, "The Chirac Doctrine", *The Middle East Forum, The Middle East Quarterly*, Fall 2005, Vol. xii, No. 4.
- 24 אתר אינטרנט: <http://www.meforum.org/article/772>
- 24 ג'ורג' מאריון, לה מונד, 7.10.2000; אהוד ברק, 21.9.2004, "אירופה והמזרח התיכון", כנס המרכז לדיאלוג אסטרטגי של מכללת נתניה, והמרכז האסטרטגי "מדברידג'", 21-22.9.2004.
- 25 שלמה בן עמי, חזית ללא עורף, מסע אל גבולות תהליך השלום, ידיעות אחרונות וספרי חמד, תל-אביב, 2004, עמ' 311-312. להלן: בן עמי.
- 25 על היחסים המיוחדים בין שיראק לבין ערפאת ראה: Olivier Guitta, "The Chirac Doctrine", *The Middle East Quarterly*, Fall 2005, Vol. xii, No. 4.
- 26 <http://www.mef.org/article/772>
- 26 אתר האינטרנט של הקה דירסיי, ראיון עם שר החוץ הוברט ודרין, "France 2", 6.10.2000.
- 27 שם, ראיון עם שר החוץ הוברט ודרין, "Europe 1", 17.10.2000.

- 28 Elie Barnavi, Luc Rosenzweig, *La France et Israël, Une Affaire Passionnelle*, Perrin, 2002, pp. 21-24
בר-נביא, 16.6.2005.
- 29 Freddy Eitan, *La France, Israël et les Arabes: le Double Jeu*, Picollec, 2005, pp. 329-338
להלן: איתן.
- 30 אתר האינטרנט של הקה ד'ורסיי, ראיון עם שר החוץ הוברט ודרין, "RTL", 5.10.2000.
31 בן עמי, שם, עמ' 311.
- 32 אתר האינטרנט של הקה ד'ורסיי, ראיון עם שר החוץ הוברט ודרין, "France 2",
6.10.2000.
- 33 שם, ראיון עם שר החוץ הוברט ודרין, "RTL", 5.10.2000.
34 פגישה אישית עם שגריר צרפת לשעבר בישראל ז'אק הונצינגר, 24.9.2004, פאריס.
35 ג'ראר ארו, שגריר צרפת בישראל, "צרפת במזרח התיכון" (באנגלית), הרצאה במרכז
בס"א, אוניברסיטת בר אילן, 27.9.2005.
- 36 אתר האינטרנט של הקה ד'ורסיי, דובר משרד החוץ הצרפתי, 7.10.2000.
37 שם, ראיון עם שר החוץ הוברט ודרין, "Europe 1", 8.10.2000; שם, דובר משרד החוץ
הצרפתי, 12.10.2000.
- 38 שם, המושב המיוחד החמישי של ועדת זכויות האדם של האו"ם בנושא השטחים
הפלשתינאים, 19.10.2000, ג'נבה. לוועדה זו היסטוריה ארוכה של החלטות אנטי
ישראליות. ראה: Hillel C. Neuer, "The Struggle against anti-Israel Bias at the
UN Commission on Human Rights", Jerusalem Center for Public Affairs,
1.1.2006, based on the author's Herbert Berman Memorial Series lecture at
the Center on June 16, 2005, <http://www.jcpa.org/phas/phas-040-neuer.html>
<http://www.unwatch.org/site/apps/nl/content2.asp?c=bdKKISNqEmG&b=1314451&ct=1766305>
- 39 אתר האינטרנט של הקה ד'ורסיי, דובר משרד החוץ הצרפתי, 16.10.2000, 17.10.2000,
8.11.2000.
- 40 שם, דובר משרד החוץ הצרפתי, 22.11.2000, 7.12.2000; שם, מסיבת עיתונאים של שר
החוץ הוברט ודרין לאחר פגישתו עם ראש ממשלת ישראל, אהוד ברק, 15.12.2000.
- 41 שם, דובר משרד החוץ הצרפתי, 21.11.2000.
- 42 שם, ראיון עם שר החוץ הוברט ודרין, "France 2", 6.10.2000; שם, דובר משרד החוץ
הצרפתי, 12.10.2000, 17.10.2000; שם, ליונל ג'וזפן, 10.10.2000. תשובה לשאלה
באסיפה הלאומית בקשר למצב במזרח התיכון.
- 43 שם, ראיון עם שר החוץ הוברט ודרין, "Marianne", 20.11.2000.
- 44 שם, ליונל ג'וספן, 4.11.2000. על דבריו של רבין ראה: יצחק רבין, *פנקס שירות*, ספריית
מעריב, תל-אביב, 1979, כרך ב' עמ' 585.
- 45 אתר האינטרנט של הקה ד'ורסיי, ראיון עם שר החוץ הוברט ודרין, "Temoignage
Chretien", 4.1.2001.
- 46 שם, מסיבת עיתונאים של שר החוץ הוברט ודרין לאחר פגישתו עם ראש ממשלת ישראל,
אהוד ברק, 15.12.2000; שם, דובר משרד החוץ הצרפתי, 19.1.2001.
- 47 שם, דובר משרד החוץ הצרפתי, 24.1.2001.
- 48 שם, שר החוץ הוברט ודרין, ועדת החוץ והביטחון והכוחות המזוינים של הסנט הצרפתי,
25.1.2001.
- 49 שם, מסיבת עיתונאים של שר החוץ הוברט ודרין ושל שר החוץ המצרי עמרו מוסא,
29.1.2001.
- 50 שם, אגרת ברכה של נשיא צרפת ז'אק שיראק לאריאל שרון לרגל בחירתו כראש ממשלת
ישראל, 7.2.2001; שם, אגרת ברכה של ראש ממשלת צרפת ליונל ג'וספן לאריאל שרון
לרגל בחירתו כראש ממשלת ישראל, 7.2.2001; אתר האינטרנט של ראש ממשלת צרפת:

- http://www.archives.premier-ministre.gouv.fr/jospin_version3/fr/ie4/contenu/20026.htm 51
- אתר האינטרנט של הקה ד'ורסיי, ראיון עם שר החוץ הוברט ודרין, "LCI"; שם, ראיון עם שר החוץ הוברט ודרין, "France Inter", 7.2.2001; שם, ראיון עם שר החוץ הוברט ודרין, "RFI", 7.2.2001; שם. 52
- הארץ, 3.1.2001, משה לנדוי, יהודה בלום, מאיר רוזן, "מסכת השקרים של ערפאת". 53
- <http://www.geocities.com/shalom4gn/maam/landoy.htm>; ראה הערה 16. 54
- אתר האינטרנט של הקה ד'ורסיי, דובר משרד החוץ הצרפתי, 6.2.2001. 55
- מפלגת העבודה פרשה בספטמבר 2002, ובדצמבר 2004 היא הצטרפה שוב לממשלת האחדות הלאומית. 56
- אתר האינטרנט של הקה ד'ורסיי, דובר משרד החוץ הצרפתי, 23.3.2001. 57
- שם, דובר משרד החוץ הצרפתי, 6.4.2001. 58
- שם, דובר משרד החוץ הצרפתי, 17.4.2001; שם, הכרזת נשיאות האיחוד האירופי, בריסל, 19.4.2001. 59
- שם, ראיון עם שר החוץ הוברט ודרין, "RTL", 23.3.2001; שם, שר החוץ הוברט ודרין, 18.4.2001. תשובה לשאלה באסיפה הלאומית. 60
- שם, ראיון עם שר החוץ הוברט ודרין, "France Inter", 6.5.2001; שם, ראיון עם שר החוץ הוברט ודרין, "RFI", 21.5.2001. הוועדה הוקמה באוקטובר 2000 בראשות האמריקאי ג'ורג' מיטשל, סנטור לשעבר, והיא הגישה את המלצותיה במאי 2001. 61
- שם, שר החוץ הוברט ודרין, 26.3.2001. תשובה לשאלה באסיפה הלאומית בנושא הסיוע האירופי למערכת החינוך הפלשתינאית; שם, ראיון עם שר החוץ הוברט ודרין, "Europe 1", 20.4.2001. 62
- שם, ראיון עם שר החוץ הוברט ודרין, "Radio J", 29.4.2001. קטעים מהראיון. 63
- שם, דובר משרד החוץ הצרפתי, 27.4.2001; ראיון עם שגריר ישראל בפאריס אלי בר-נביא, "Tribune Juive", 25.4.2001; הודעה לעיתונות מטעם שגרירות ישראל בפאריס, 26.4.2001. דברי הבהרה של אלי בר-נביא. 64
- אתר האינטרנט של הקה ד'ורסיי, שר החוץ הוברט ודרין, 3.6.2001. הודעה לעיתונות בתגובה על פיגוע בישראל; שם, ראיון עם שר החוץ הוברט ודרין, "RFI", 4.6.2001; שם, ראיון עם שר החוץ הוברט ודרין, "France Inter", 5.6.2001; שם, ראיון עם שר החוץ עם העיתונות הצרפתית, 7.6.2001 לרגל ביקור בושינגטון. 65
- שם, ראיון עם שר החוץ הוברט ודרין, "France-Info", 16.7.2001, ב"מועצה לעניינים כלליים" של האיחוד האירופי בבריסל. 66
- שם, ראיון עם שר החוץ הוברט ודרין, "RFI", 21.5.2001. 67
- שם, דובר משרד החוץ הצרפתי, 3.7.2001. 68
- http://www.cephasministry.com/israel_in_july_2001.html. אירועי יולי 2001 בישראל. 69
- אתר האינטרנט של הקה ד'ורסיי, דובר משרד החוץ הצרפתי, 6.7.2001. 70
- שם, דובר משרד החוץ הצרפתי, 10.7.2001. שם, דובר משרד החוץ הצרפתי, 11.7.2001. 71
- שם, דובר משרד החוץ הצרפתי, 11.7.2001. 72
- אתר משרד החוץ הישראלי, 10.8.2001. 73
- http://www.mfa.gov.il/MFA/MFAArchive/2000_2009/2001/8/Israeli%20Measures%20in%20the%20Jerusalem%20Area%20in%20Response
- אתר האינטרנט של הקה ד'ורסיי, דובר משרד החוץ הצרפתי, 10.8.2001, 24.8.2001.

- נוכיר, שלצרפת היה במשך דורות מעמד של מגנה על המקומות הקדושים. היא מילאה תפקיד מרכזי בעיבוד התכנית של בנאום ירושלים והקמת "קורפוס ספרטוס" - ממשל בינלאומי בירושלים. ראה: הרשקו, שם, עמ' 170-221.
- אתר האינטרנט של הקה ד'ורסיי, ראיון עם שר החוץ הוברט ודרין, "Le Figaro", 30.8.2001; "מעריב", ספי הנדלר, 31.8.2001. לא מצאנו תגובות רשמיות של ממשלת ישראל על ההתבטאויות וכן לא של הקהילה היהודית בצרפת.
- Suzanne Gershowitz and Emanuele Ottolenghi, "Europe's Problem with Ariel Sharon", *The Middle East Forum, The Middle East Quarterly*, Fall 2005, Vol. xii, No. 4. אתר אינטרנט: <http://www.meform.org/article/743>
- אתר האינטרנט של הקה ד'ורסיי, דובר משרד החוץ הצרפתי, 20.7.2001.
- שם, דובר משרד החוץ הצרפתי, 11.9.2001.
- שם, נשיא צרפת, ז'אק שיראק לנשיא ארצות הברית ג'ורג' בוש, 11.9.2001; שם, אגרת של שר החוץ, הוברט ודרין לשר החוץ של ארצות הברית קולין פאוול, 11.9.2001; שם, דו"ח פעילות של משרד החוץ הצרפתי לשנת 2001, עמ' 8.
- <http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/IMG/pdf/ram2001.pdf>
- Samuel P. Huntington, *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, Simon and Schuster, 1996
- גם דומיניק דה וילפן מדגיש בספרו את הצורך להימנע "ממלחמת התרבויות" ולהתמקד בדיאלוג ובפיתוח כלכלי ודמוקרטי. דה וילפן, *עולם אחר*, עמ' 11-12.
- אתר האינטרנט של הקה ד'ורסיי, ראיון עם הנשיא ז'אק שיראק, "CNN", 13.9.2001.
- שם, ראיון עם שר החוץ הוברט ודרין, "France 2", 20.9.2001.
- שם, דובר משרד החוץ הצרפתי, 21.9.2001.
- שם, ראיון שר החוץ הוברט ודרין עם התקשורת, 24.9.2001. בעת ביקורו בישראל.
- אלי בר-נביא, *צרפת וישראל*, עמ' 40-41; "ידיעות אחרונות", 16.12.2001, אלי בר-נביא.
- <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-1430228,FF.html>
- אתר האינטרנט של הקה ד'ורסיי, ראיון עם שר החוץ הוברט ודרין, "France 2", 17.9.2001.
- שם, ראיון עם שר החוץ הוברט ודרין, "France Inter", 25.9.2001, בעת ביקורו בישראל ובשטחים הפלשתינאים.
- שם, שר החוץ הוברט ודרין, במושב ה-56 של העצרת הכללית של האו"ם, 10.11.2001.
- שם, מסיבת עיתונאים משותפת של שר החוץ הוברט ודרין ושל שר החוץ של ישראל, שמעון פרס, 23.9.2001; שם, ראיון שר החוץ הוברט ודרין עם התקשורת, 24.9.2001, בעת ביקורו בישראל; שם, מסיבת עיתונאים משותפת של שר החוץ הוברט ודרין ושל נשיא הרשות הפלשתינאית יאסר ערפאת, 24.9.2001, בעת ביקור בעזה.
- שם, שר החוץ הוברט ודרין, 10.11.2001, המושב ה-56 של העצרת הכללית של האו"ם.
- שם, ראיון עם שר החוץ הוברט ודרין, "France 2", 20.9.2001.
- שם, ראיון עם שר החוץ הוברט ודרין, "Le Nouvel Observateur", 6.12.2001.
- שם, ראיון עם שר החוץ הוברט ודרין, "France-Inter", 4.12.2001.
- שם, ראיון עם שר החוץ הוברט ודרין, "Europe 1", 5.12.2001.
- שם, מסיבת עיתונאים של נשיא צרפת ז'אק שיראק בעת ביקורו באלג'יריה, 1.12.2001;
- שם, מסיבת עיתונאים של נשיא צרפת ז'אק שיראק בעת ביקורו במרוקו, 1.12.2001.
- שם, ראיון של הנשיא ז'אק שיראק עם הרדיו והטלוויזיה המצריים, 11.11.2001; שם, נאום ראש הממשלה ליונל ג'וספן, 1.12.2001. ג'וספן טען, שאין קשר בין הפיגועים בארצות הברית והסכסוך הישראלי-פלשתינאי אך שצריך לפתור את הבעיה.
- שם, מסיבת עיתונאים של שר החוץ הוברט ודרין, 29.10.2001.
- שם, דובר משרד החוץ הצרפתי, 8.1.2002, 15.1.2002.

- 98 שם, הוברט ודרין במסיבת עיתונאים עם יושב ראש הכנסת אברהם בורג וראש הרשות המחוקקת הפלשתינאית אחמד קוורי (אבו עלא), 24.1.2002.
- 99 Robert O. Freedman, "The Bush : ראה : קארין A" על תגובת הנשיא בוש לפרשת "קארין A" Administration and the Arab-Israeli Conflict: the Record of its Four First .Years", *Middle East Review of International Affairs*, Vol. 9, No. 1 (Spring 2005), p. 9. <http://meria.idc.ac.il/journal/2005/issue1/jv9no1a4.html>
- 100 אתר האינטרנט של הקה ד'ורסיי, ראיון עם שר החוץ הוברט ודרין, "France Inter", 26.2.2002; שם, שר החוץ הוברט ודרין בוועדה לענייני חוץ של "אסיפה הלאומית", 6.2.2002; על הביקורת של צרפת כלפי ארצות הברית בשל תמיכתה בישראל ראה: Paul Gallis, *France Factors Shaping Foreign Policy, and Issues in U.S.-French Relations*, CRS Report for Congress, 10.1.2005, pp. 17-19
- 101 אתר האינטרנט של הקה ד'ורסיי, דובר משרד החוץ הצרפתי, 25.1.2002; שם, ראיון עם שר החוץ הוברט ודרין, 28.1.2002, "המועצה לעניינים כלליים" בבריסל.
- 102 שם, דובר משרד החוץ הצרפתי, 25.2.2005.
- 103 שם, "המועצה לעניינים כלליים" של האיחוד האירופי, 28.1.2002. סיכומים על המזרח התיכון.
- 104 שם, ראיון עם שר החוץ הוברט ודרין, "Al-Hayat", 11.3.2002; שם, ראיון עם שר החוץ הוברט ודרין, "France Inter", 13.3.2002; שם, ראיון עם שר החוץ הוברט ודרין, "Soir 3-France 3", 13.3.2002; שם, שר החוץ הוברט ודרין, 13.3.2002. הרצאה במכון ליחסים בינלאומיים ואסטרטגיים L'Institut des Relations Internationales et Stratégiques (IRIS). בינואר 2002 חתמו 51 חיילים וקציני מילואים על "מכתב הלוחמים", בו הודיעו על סירובם לשרת בשטחים הכבושים.
- 105 שם, ראיון עם שר החוץ הוברט ודרין, "Pelerin Magazine", 22.3.2002.
- 106 ראה הערה 84.
- 107 שם, ראיון עם שר החוץ הוברט ודרין, "Europe 1", 8.4.2002.
- 108 שם, ראיון עם שר החוץ הוברט ודרין, "Le Monde", 18.4.2002.
- 109 שם, דובר משרד החוץ הצרפתי, 10.4.2002, 12.4.2002.
- 110 שם, דובר משרד החוץ הצרפתי, 23.4.2002, 2.5.2002, 14.5.2002; שם, שר החוץ דה וילפן והשר הממונה על העניינים האירופאים רנו דונדיה דה וארבה (Renaud Donnedieu de Vabres), 13.5.2005.
- 111 שם, דובר משרד החוץ הצרפתי, 11.4.2005; שם, הודעה של ראש הממשלה, 15.4.2002. סיוע הומניטרי לשטחים הפלשתינאים.
- 112 שם, מסיבת עיתונאים עם שר החוץ הוברט ודרין, 3.4.2002. "המועצה לעניינים כלליים" בבריסל; שם, ראיון עם שר החוץ הוברט ודרין, "LCI", 3.4.2002.
- 113 שם, ראיון עם שר החוץ הוברט ודרין, "France Inter", 2.4.2002.
- 114 Samy Cohen, "A model of its Own? State-NGO Relations in France", The Brookings Institution, January 2004
- 115 על ההכרה הרשמית של ישראל במעמד המיוחד וזכויותיהם של מוסדות הדת של צרפת כתמורה להכרת צרפת במדינת ישראל, ראה: הרשקו, עמ' 135, 156-161.
- 116 אתר האינטרנט של הקה ד'ורסיי, דובר משרד החוץ הצרפתי, 23.4.2002. דובר משרד החוץ התייחס לנושא פעמים רבות לפני כן. ראה: שם, 8.4.2002, 16.4.2002, 19.4.2004.
- 117 שם, הודעה לעיתונות של הנשיא שיראק, 8.4.2002; שם, נציגה הקבוע של צרפת במועצת הביטחון, 19.4.2002.
- 118 שם, דובר משרד החוץ הצרפתי, 16.4.2002; על מעורבות הוותיקן, ראה: Sergio Minerbi, "The Vatican and the Standoff at the Church of Nativity", Jerusalem Center for Public Affairs, No. 515, 22 Adar 5764, 15 March, 2004

- 119 אתר האינטרנט של הקה ד'ורסיי, הודעת ודרין לעיתונות, 2.12.2001; שם, ראיון עם שר החוץ הוברט ודרין, "France Inter", 4.12.2001.
- 120 שם, דובר משרד החוץ הצרפתי 5.12.2001, 7.12.2001; שם, ראיון עם שר החוץ הוברט ודרין, "Europe 1", 5.12.2001; שם, ראיון עם ראש הממשלה ליונל ג'וספן, "France 2", 5.12.2001.
- 121 שם, דובר משרד החוץ הצרפתי, 11.12.2001, 28.12.2001.
- 122 שם, דובר משרד החוץ הצרפתי, 9.11.2001, 28.12.2001. על צרפת והחזבאללה ראה: Olivier Guitta, "France and Hizbullah: The End of the Affair", The Brookings Institution, November 2005, in: <http://www.brookings.edu/fp/cuse/analysis/guitta20051103.html>
- 123 אתר האינטרנט של הקה ד'ורסיי, ראיון עם שר החוץ הוברט ודרין, "BBC", 2.4.2002.
- 124 שם, ראיון עם שר החוץ הוברט ודרין, "Radio J", 7.4.2002.
- 125 שם, ראיון עם שר החוץ הוברט ודרין, "An Nahar", 27.4.2002.
- 126 שם, הרצאה של שר החוץ הוברט ודרין ב"מכון הדיפלומטי", 19.3.2002; Hubert Vedrine, *L'Hyperpuissance: Textes et Discours*, 1995-2003, Fayard, 2003.
- 127 אתר האינטרנט של הקה ד'ורסיי, מסיבת עיתונאים עם הנשיא ז'אק שיראק והקנצלר הגרמני גרהרד שרדר, 30.7.2002; שם, ראיון עם שר החוץ דה וילפן, "Le Monde", 30.7.2002.
- 128 Thérèse Delpech, "Dix questions sur l'Irak et ses armes", *Politique étrangère*, 1/2004, printemps 2004, IFRI, pp. 9-24. דלפש, נציבה בוועדת הפיקוח של האו"ם לענייני נשק גרעיני וחוקרת ב-CERI; אתר האינטרנט של הקה ד'ורסיי, ראיון עם שר החוץ דה וילפן, "Le Monde", 1.10.2002. דה וילפן טען, שלעיראק אין נשק גרעיני אם כי הוא הביע דעתו שהיא החזירה לעצמה את היכולות בנושא הנשק הביולוגי והכימי.
- 129 אתר האינטרנט של הקה ד'ורסיי, ראיון עם הנשיא ז'אק שיראק, "New York Times", 22.9.2003; שם, ראיון עם ראש הממשלה ז'אן-פייר ראפארן, "France 3", 3.4.2003.
- 130 משפט זה צוטט במקורות רבים. ראה לדוגמה: washingtonpost.com/wp-dyn/articles/A7080-2005Feb8.html
- 131 אתר האינטרנט של הקה ד'ורסיי, מסיבת עיתונאים עם הנשיא ז'אק שיראק, 20.10.2002.
- 132 שם, ראיון עם ראש הממשלה ז'אן-פייר ראפארן, "France 3", 3.4.2003.
- 133 על ועדת החקירה בפרשת "נפט תמורת מזון" ראה: <http://iic-offp.org>. תכנית האו"ם "נפט תמורת מזון", 1996-2003, אפשרה לעיראק, מסיבות הומניטריות, למכור נפט בשווקי העולם בתמורה למזון ותרופות למרות הסנקציות הכלכליות. דו"ח של ועדת חקירה בראשות פול וולקר Paul Volcker, שהתפרסם ב-27 באוקטובר 2005, חשף מעשי שחיתות רבים, בהם היו מעורבים גם דיפלומטים צרפתים בכירים וכן כ-180 חברות צרפתיות.
- 134 אתר האינטרנט של הקה ד'ורסיי, ראיון עם מזכיר המדינה לענייני חוץ, רנו מוסליה, "Baharein Tribune", 18.12.2002; שם, ראיון עם מזכיר המדינה לענייני חוץ, רנו מוסליה, "Le Figaro", 18.12.2002. ב-1991, כאשר עיראק פלשה לכווית במלחמת המפרץ הראשונה, ערפאת הביע תמיכה בעיראק.
- 135 שם, מסיבת עיתונאים עם הנשיא ז'אק שיראק והקנצלר הגרמני גרהרד שרדר, 30.7.2002.
- 136 שם, ראיון עם שר החוץ דה וילפן, הרשת המרוקאית "2M", 1.11.2002.
- 137 שם, שר החוץ דה וילפן והשר הממונה על שיתוף הפעולה והפרנקופוניה פייר אנדרה ווילצר (Wiltzer), 13.11.2002, תשובות לנבחרים באסיפה הלאומית.
- 138 שם, דובר משרד החוץ הצרפתי, 18.3.2003.

- 139 שם, ראיון שר החוץ דה וילפן עם הרבעון *Politique Internationale*, פברואר 2004.
- 140 שם, ראיון שר החוץ מישל בארניה, עם "Europe 1", 31.1.2005.
- 141 "לה מונד", 31.1.2005. מאמר המערכת נותן קרדיט לנשיא בוש על התעקשותו, שלא לדחות את הבחירות למרות איומי הטרור, משבח את ההשתתפות של העיראקים בבחירות ומציג את ההימנעות הסונית.
- 142 אתר האינטרנט של הקה ד'ורסיי, ראיון שר החוץ מישל בארניה עם התקשורת, 13.5.2004; שם, ראיון עם שר החוץ מישל בארניה, "Le Parisien", 30.1.2005; שם, ראיון עם שר החוץ מישל בארניה, "Europe 1", 31.1.2005.
- 143 שם, דובר משרד החוץ הצרפתי, 6.11.2001.
- 144 שם, דובר משרד החוץ הצרפתי, 14.11.2002.
- 145 שם, דובר משרד החוץ הצרפתי, 13.12.2002.
- 146 "ידיעות אחרונות", 13.2.2004, ראיון עם הנשיא ז'אק שיראק.
- 147 אתר האינטרנט של הקה ד'ורסיי, דובר משרד החוץ הצרפתי, 4.2.2005.
- 148 שם, ראיון עם ראש הממשלה ז'אן-פייר ראפארן, "France 3", 3.4.2003.
- 149 על החוק האוסר הכנסת סמלים דתיים לבתי הספר הממלכתיים ראה: אתר האינטרנט של האליזה.
<http://www.elysee.fr/rech/voir.php?SUJET=interdiction+des+signes+religieux+a+1%5C%27ecole&C5=&C1=C1&C2=C2&C3=C3>
- על חוק "החילוניות" ועל היחסים בין הרפובליקה הצרפתית לבין המוסלמים בצרפת ראה: Nicolas Sarkozy, *La République, Les Religions, L'Espérance*, Cerf, 2004.
- על חטיפת העיתונאים ראה: "לה מונד", 29.8.2004.
- 150 "לה מונד", 22.3.2003, 23.3.2003, 25.3.2003, 30.3.2003.
- 151 הארץ, 23.3.2003, שרון שדה, "סרקוזי, זה לא הסכסוך שלנו, אסור ליבאו לצרפת".
- 152 שם, 8.4.2003, "ארועים אנטישמיים בולטים באירופה מתחילת המלחמה בעיראק". בצרפת הוקרן סרטו של ז'אק טרנרו, "פיענוח", המציג את החד-צדדיות של התקשורת הצרפתית, ראה: שם, 22.4.2003.
- 153 "לה פיגארו", 1.1.2001, מישל דרמון, "מסע צלב וגיהאד נגד ישראל". מופיע גם בקובץ המאמרים: *Un Discours Libre et Sans Concessions, Articles de Presse parus de 1975 à 2005, écrits par Michel Darmon, France-Israël, Alliance Général* Koenig, 2005, pp. 140-142; שם, מישל דרמון, נאום של אגודת צרפת-ישראל לנשיא קצב, 19.2.2004, עמ' 154-155. להלן, דרמון, מאמרים.
- 154 דרמון, מאמרים, עמ' 154-155.
- 155 אתר האינטרנט של הקה ד'ורסיי, דובר משרד החוץ הצרפתי, 6.9.2002, 9.9.2002. ראיון עם שרת ההגנה, מישל אליו-מארי (Michelle Alliot-Marie), "La Croix", 10.9.2002.
- 156 אתר האינטרנט של הקה ד'ורסיי, דובר משרד החוץ הצרפתי, 20.9.2002. נזכיר שהיו אלה הצרפתים שיזמו ביחד עם בריטניה את החלטת מועצת הביטחון מספר 1435, הדורשת מישראל לסגת מהשטחים של הרשות הפלשתינאית ומרמאללה ולהפסיק את המצור על ערפאת. להחלטה היה אופי מחייב אך דובר משרד החוץ הצרפתי נמנע מלענות במדויק על השאלה אם לא יוטלו סנקציות על ישראל אם תיישם את ההחלטה.
- 157 "קאנארד אונשנה", 17.11.2004; אתר האינטרנט של קריי"פ, 17.1.2004. דרישה לפרסם את הדו"ח הרפואי על מות ערפאת כדי להזים שמועות על מותו; "ליברסיון", 18.11.2004, פאריס מכחישה שמועות, שערפאת מת מהרעלה; "לה פיגארו", איוואן ריפול, 19.11.2004, מציין את השמועות השקריות שהפיצה ליילה שהיד, הנציגה הפלשתינאית בצרפת בקשר למות ערפאת. הוא משווה את הנכונות להאמין להן לפרשת מותו של הילד מוחמד אל-דורא, שישראל הואשמה בהריגתו ב-30 בספטמבר 2000 ובהמשך הוכח שהכתבה של כתב ערוץ 2 הצרפתי לא הייתה נכונה; "הארץ", 9.9.2005, הראל עמוס, "חידת ערפאת נמשכת אחרי מותו". במאמר עולות שוב תמיהות בנוגע לסיבה האמיתית למותו של ערפאת - זיהום, הרעלה או סיבוכים של מחלת האיידס; שם,

עמוס הראל ויואב שטרן, "שלום: ישראל לא הרעילה את ערפאת"; שם, 6.10.2005, ארנון רגולר, "ועדה פרלמנטרית פלשתינאית תחקור את מותו של יאסר ערפאת".	158
אתר האינטרנט של הקה ד'ורסיי, הודעה של שר החוץ מישראל בארניה לעיתונות, 11.11.2004.	159
שם; שם, הודעת שר החוץ מישראל בארניה לרשתות טלוויזיה ערביות, 11.11.2004.	160
אתר האינטרנט של האליזה, הודעת הנשיא ז'אק שיראק לעיתונות, 11.11.2004.	161
"לה מונד", 11.11.2004.	162
"לה פיגארו", 12.11.2004; "לה מונד", 12.11.2004.	163
אתר האינטרנט של הקה ד'ורסיי, ראיון עם שר החוץ מישראל בארניה, "RFI", "MENA", 12.11.2004.	164
"פראנס-יזראל", 11.11.2004; אתר האינטרנט של קרי"פ, רוג'ר קוקרמן, נשיא הקריפ לז'אק שיראק, נשיא צרפת, 18.11.2004; "לה מונד", 12.11.2004. העיתון מציין תגובות בתקשורת הערבית, שמותו של ערפאת בצרפת מאפשר לראות בצרפת בעלת ברית ותומכת לנוכח ההגמוניה האמריקאית-ישראלית.	165
"לה מונד", 11.11.2004, שמעון פרס: "הראיס, כשרונותיו והבחירות הגרועות שלו".	166
תשובתו של סילבן שלום בראיון ל"לה פיגארו", 24.8.2004, בעת ביקורו בפאריס, בקשר לסירובו של שרון להיפגש עם בארניה בשל ביקורו של בארניה אצל ערפאת ב"מוקטעה": "אנו לא אוהבים את הביקורים האלה אצל ערפאת. אנו סבורים שערפאת מהווה מכשול לשלום. הוא מהווה חלק מהבעיה ולא חלק מהפתרון. איננו חולקים על כך שהוא נבחר. אך גם סאדאם חוסיין נבחר. ללכת לראות את ערפאת נותן את הרושם, שיש לו תמיכת הקהילה הבין-לאומית. כל המנהיגים הזרים ההולכים לפגוש את אחמד קורי יכולים לפגוש גם את שרון (כלומר לא חייבים לפגוש את ערפאת)". לשאלה אם בארניה יוכל לפגוש את שרון באוקטובר, ארבעה חודשים אחרי שפגש את ערפאת ביוני, שלום הבהיר, שישראל מבקשת, שבסבב הביקורים בישראל לא ייפגשו המבקרים גם עם ערפאת.	167
"ידיעות אחרונות", 4.2.2005, ראיון עם שר החוץ מישראל בארניה.	168
ראה הערה 166.	169
"לה מונד", 12.11.2004. Dominique le Guilledoux, "Le Fatah peut priver les corrompus de leur légitimité".	170
אתר האינטרנט של קרי"פ, 24.4.2001. מצטט מאמרים ב"ליברסיון" וב"לה פיגארו".	171
אתר האינטרנט של הקה ד'ורסיי, ראיון עם שר החוץ מישראל בארניה, "Le Figaro", 17.11.2004; אתר האינטרנט של קרי"פ, 24.11.2004. מצטט את "ליברסיון" ו"לה פיגארו".	172
אתר האינטרנט של קרי"פ, 16.12.2004, מצטט את "לה פיגארו" ו"ליברסיון".	173
אתר האינטרנט של הקה ד'ורסיי, דובר משרד החוץ הצרפתי, 3.2.2004.	174
שם, דובר משרד החוץ הצרפתי, 6.2.2004.	175
"ידיעות אחרונות", 13.12.2004, ראיון עם הנשיא ז'אק שיראק.	176
אתר האינטרנט של הקה ד'ורסיי, מסיבת עיתונאים משותפת למישל בארניה וסילבן שלום, 18.10.2004.	177
"ידיעות אחרונות", ראיון עם מישראל בארניה, 4.2.2005; אתר האינטרנט של משרד החוץ הצרפתי, דובר משרד החוץ הצרפתי, 4.2.2005; אתר האינטרנט של קרי"פ, 16.2.2005.	178
אתר האינטרנט של הקה ד'ורסיי, בארניה בוועדת החוץ של הסנט, 9.5.2005.	179
שם, דובר משרד החוץ הצרפתי, 27.10.2004.	180
שם, דובר משרד החוץ הצרפתי, 19.4.2005.	181
"לה מונד", 30.7.2005.	182
שם, 26.7.2005.	183
שם.	

- 184 על התנגדות הצרפתים לתוואי גדר ההפרדה ראה: נשיא צרפת ז'יאק שיראק, "ידיעות אחרונות", 13.3.2004.
- 185 אתר האינטרנט של האליזה, הכרזת נשיא צרפת לעיתונות לרגל ביקורו של אריאל שרון, ראש ממשלת ישראל, בפאריס, 27.7.2005; "הארץ", אלוף בן, 28.7.2005.
- 186 שגריר צרפת בהרצאה בבסי"א, 27.7.2005; "ג'רוזלם פוסט", 28.7.2005.
- 187 אתר האינטרנט של הקה ד'ורסיי, דובר משרד החוץ הצרפתי, 23.8.2005.
- 188 שם, שר החוץ דוסט-בלאזי, 24.8.2005.
- 189 שם, הכרזת הנשיאות האירופית על ההתנתקות, 25.8.2005.
- 190 "הארץ", 1.9.2005, אלוף בן, ראיון עם חאווייר סולנה.
- 191 אתר האינטרנט של הקה ד'ורסיי, הצהרה של שר החוץ דוסט-בלאזי לרגל ביקור שליח הקווארטט גיימס וולפנסון, 1.9.2005.
- 192 "ידיעות אחרונות", ספי הנדלר, 2.9.2005, ראיון עם פיליפ דוסט-בלאזי.
- 193 אתר האינטרנט של הקה ד'ורסיי, ראיון שר החוץ דוסט-בלאזי, "Asharq Al Awsat", 2.9.2005.
- 194 שם, ראיון עם שר החוץ דה וילפן, "RTL", 20.6.2002.
- 195 בתחילה הסופר א.ב. יהושע היה הנציג הישראלי בוועדה.
- 196 אתר האינטרנט של הקה ד'ורסיי, מסיבת עיתונאים משותפת של שר החוץ דה וילפן ושל שר החוץ הישראלי שמעון פרס, 29.7.2002.
- 197 ראה הערה מספר 83.
- 198 שם, ראיון עם שר החוץ דה וילפן, "Le Monde", 30.7.2002; שם, ראיון עם שר החוץ דה וילפן, "Le Figaro", 9.9.2002.
- 199 שם, ראיון עם שר החוץ דה וילפן, "LCI", 4.9.2002.
- 200 שם, שר החוץ דה וילפן בפורום הים-תיכוני, 20.5.2002.
- 201 שם, ראיון עם שר החוץ דה וילפן, "Le Monde", 30.7.2002.
- 202 Samy Cohen, "Villepin", in: Lucien Bély, Georges-Henri Soutou, Laurent Theis et Maurice Vaisse, *Dictionnaire des Ministres des Affaires Etrangères (1589-2004)*, Fayard/Imprimerie Nationale, 2005, pp. 624-631.
- 203 אתר האינטרנט של הקה ד'ורסיי, דובר משרד החוץ הצרפתי, 9.7.2002.
- 204 "לה מונד", ראיון עם ראש ממשלת ישראל אריאל שרון, 26.7.2005, ז'אן-מארי קולומבאני וז'ייל פארי (Jean-Marie Colombani et Gilles Paris).
- 205 על המגעים של צרפת עם הוועד היהודי האמריקאי ראה לדוגמה:
<http://www.ajc.org/site/apps/nl/content2.asp?c=ijITI2PHKoG&b=838493&ct=1152695>
<http://www.ajc.org/site/apps/nl/content2.asp?c=ijITI2PHKoG&b=849241&ct=873603>
- 206 פגישה עם ראש ממשלת צרפת ז'אן פייר ראפארן בירושלים, 15.3.2005.
- 207 פגישה אישית עם שגריר צרפת לשעבר בישראל ז'יאק הונצינגר, 24.9.2004, פאריס.
- 208 אתר האינטרנט של הקה ד'ורסיי, מסיבת עיתונאים של שר החוץ דה וילפן בעת ביקורו בישראל ושל שר החוץ הישראלי שמעון פרס, 24.6.2002.
- 207 שם, שר החוץ דה וילפן בוועדת החוץ, הביטחון והכוחות המזוינים של הסנט, 4.7.2002.
- 208 שם, מסיבת עיתונאים עם שר החוץ דה וילפן בביקור בירושלים ועם שר החוץ הישראלי סילבן שלום, 25.5.2003.
- 209 שם, נאום שר החוץ דה וילפן בקבלת פנים במלון המלך דוד בירושלים, 25.5.2003.
- 210 שם, נאום שר החוץ דה וילפן בעת החתימה על הסכם "שדרוג" היחסים, 16.9.2003; שם, המלצות ל"שדרוג" היחסים בין צרפת וישראל, 16.9.2003; שם, הודעה משותפת

- לעיתונות של שרי החוץ של צרפת וישראל לרגל חתימת הסכם "שדרוג" היחסים, 17.9.2003; שם, דובר משרד החוץ הצרפתי, 17.9.2003.
- 211 שם, דובר משרד החוץ הצרפתי, 19.12.2003. על מפגשי נוער צרפתי-ישראלי.
- שם, דובר משרד החוץ הצרפתי, 8.10.2004, הודעה על מפגש צפוי של עיתונאים צרפתיים וישראלים ב-14 באוקטובר ועל מפגשים של פורום ערים תאומות.
- 212 אתר האינטרנט של שגרירות ישראל בפאריס.
- <http://paris1.mfa.gov.il/mfm/web/main/document.asp?SubjectID=2020&MissionID=31&LanguageID=170&StatusID=0&DocumentID=-1>
- 213 http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/pays-zones-geo_833/israel-territoires-palestiniens_413/france-israel_1160/relations-economiques_4637/index.html
- 214 שם; אתר האינטרנט של הקה ד'ורסיי, 19.10.2004, ביקור שר החוץ מישל בארניה בישראל. בארניה הציג גם את היחסים הכלכליים עם אירופה כשותף המסחרי הראשון של ישראל: 40 אחוז מהיבוא, 30 אחוז מהיצוא; אירופה מהווה שוק מרכזי של 450 מיליון צרכנים לחברות "סטארט אפ" ולטכנולוגיות הישראליות, שיתוף פעולה בתכנית האירופית למחקר ופיתוח - תכנית גלילאו. כן הוא דיבר על גידול במספרם של התיירים הצרפתיים בישראל ועל התיירות הישראלית בצרפת; שם, דובר משרד החוץ הצרפתי, 2.3.2005, מפגש של המועצה העליונה הצרפתית-ישראלית למחקר ומדע; שם, דובר משרד החוץ הצרפתי, 11.4.2005, אמנה לשיתוף פעולה בין לשכות עורכי הדין של צרפת וישראל.
- 215 אתר האינטרנט של הקרי"פ, 21.3.2005, מצטט את עיתון "מעריב", בקשר לשיתוף פעולה בפרויקט הטיל "ונוס" עם השקעה ישראלית של 20 מיליון יורו והשקעה צרפתית של 10 מיליון יורו; "ליברסיון", 15.5.2005. העיתון מדווח שצרפת רוכשת מטוסים ללא טייס מישראל.
- על עסקת אלביט-טאלס ראה:
- <http://www.elbitsystems.com/data/ESLT-WATCHKEEPER.pdf>
- 216 http://212.179.113.170/sites/ambassade/admin/DBImages/Gallery/Dialogues_Bilingue_Internet.pdf
- "דיאלוג", מס' 6, שגרירות צרפת בישראל, ריאיון עם ז'אק הונצינגר נשיא קרן צרפת-ישראל, ינואר-פברואר 2006, עמ' 1-2.
- 217 "ידיעות אחרונות", 4.2.2005, ריאיון עם שר החוץ הצרפתי מישל בארניה.
- 218 אתר האינטרנט של האליזה, ריאיון עם הנשיא ז'אק שיראק, "ידיעות אחרונות", 13.12.2004.
- 219 David Khayat, Antoine Spire, *France-Israël, Les Médias en Question*, Le Bord de l'eau Editions, 2005.
- 220 אתר האינטרנט של הקה ד'ורסיי, דובר משרד החוץ הצרפתי, 4.11.2003; איתן, שם, עמ' 89-90, 428-426, 517-518.
- 221 אתר האינטרנט של הקה ד'ורסיי, דובר משרד החוץ הצרפתי, 10.12.2004; "הארץ", אבירמה גולן, "למה אנו אוהבים לשנוא את הצרפתים", 31.3.2005; "ליברסיון", 10.12.04; שגריר צרפת בישראל ג'ראר ארו, 27.9.2005, כנס מרכז בס"א, אוניברסיטת בר-אילן.
- 222 "לה פיגארו", 11.1.2005, ניסים זוילי, שגריר ישראל בצרפת; "ליברסיון", 7.2.2005.
- 223 אתר האינטרנט של קרי"פ, מרק קנובל, 18.3.2005. סיכום על ביקור ראש ממשלת צרפת ז'אן ראפארן בישראל (כולל סקירת עיתונות בנושא).
- 224 ראינות שקיימתי עם אישים בכירים במשרד החוץ הצרפתי במהלך ביקורי בפאריס, יולי 2005.
- 225 על ארגון הפרנקופוניה הבין-לאומי ראה:
- <http://www.tlfq.ulaval.ca/axl/francophonie/francophonie.htm>